

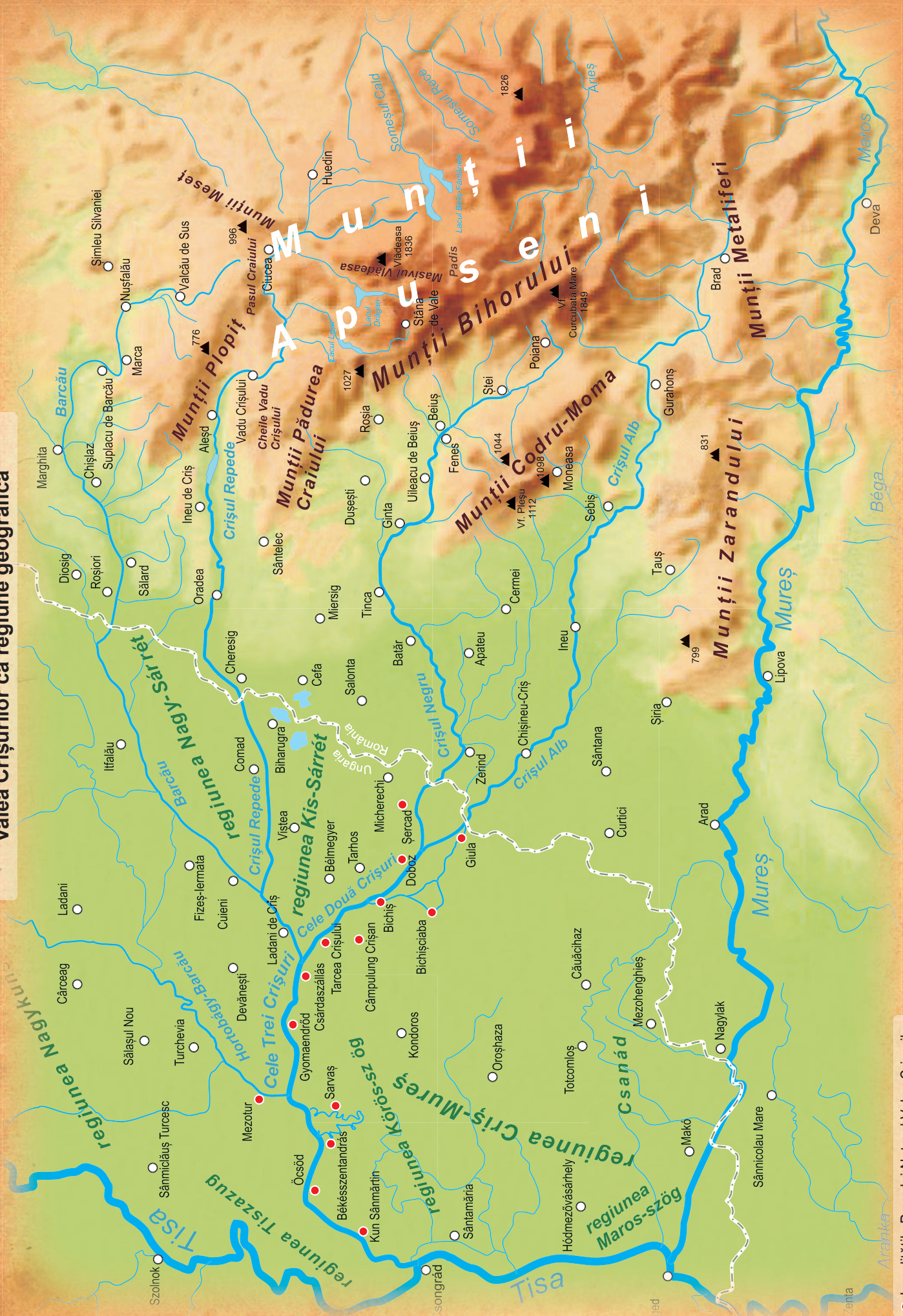
Valea Crișurilor

...Mai mult
decât revistă

- ▶ NATURE CORNER – NATURĂ
- ▶ AȘEZĂRI DE PARC NATURAL
- ▶ PORTRET DE PARC NATURAL
- ▶ COMORI VERZI
- ▶ GALERIE DE FOTOGRAFII
- ▶ PEISAJ ȘI CULTURĂ – ȘTIINȚĂ
- ▶ EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR
- ▶ VALOARE ÎN REGIUNE
- ▶ PERSPECTIVĂ ȘI BUNE PRACTICI
- ▶ COMUNITĂȚI
- ▶ GUSTURI CARACTERISTICE DIN VALEA CRIȘURILOR

Valea Crișurilor ca regiune geografică

● Localitățile Parcului Natural Valea Crișurilor

Introducere

Stimate Cititor!

Dacă privim evenimentele globale recente, trebuie să observăm în mulțimea de evenimente noi și neașteptate omenirii că importanța valorilor peisagistice nu a fost niciodată așa de semnificativă ca în această perioadă ce a pus la încercare atât individul cât și întreaga societate. Trebuie să privim spațiul nostru peisagistic cu deplină conștientizare, ca locul ce ne stă la dispoziție în modul cel mai de bază din punctul de vedere al sănătății, al locului de muncă, al familiei, al relațiilor personale, al recreației, al bucuriilor și ale planurilor de viitor, deci din punctul de vedere al calității vieții noastre actuale.

Chiar și cele mai mici elemente purtătoare de valori ale mediului nostru înconjurător joacă un rol cheie în această recunoaștere. Trebuie să realizăm că brandurile cele mai semnificative ale unei regiuni nu sunt doar atracțiile turistice, festivalurile legate de o localitate. Provocările prezentului au evidențiat că acestea nu pot fi considerate pe termen lung obiective sigure și „sănătoase”.

Din necesitate – dar poate nu nemeritat – ne-am confruntat cu faptul că spațiul global deschis, liber interoperabil s-a limitat la spațiul nostru propriu, iar acest fapt se poate întâmpla oricând în cazul „deschiderii” din nou a lumii. În această situație ce necesită adaptare, trebuie să înțelegem că doar spațiul din jurul casei noastre poate fi purtător al vieții noastre de zi cu zi, doar valorile ce se regăsesc acolo ne pot ajuta să ne găsim echilibrul intern și extern. Această dragoste față de peisaj poate fi transmisă oaspeților noștri sau ne poate însoți pe drumul nostru în cazul deschiderii spațiului mai larg.

În vremuri noi avem nevoie de o abordare nouă. De aspirații ce au puterea de a îmbrățișa această zonă în sens regional, iar pe de o altă parte, pe lângă păstrarea valorilor locale prioritare, pot juca un rol important în

aducerea la suprafață ale comorilor peisagistice ce sunt în strânsă conexiune unul cu celălalt, deși unele nu sunt încă recunoscute.

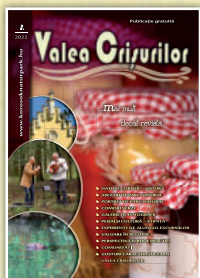
Dorința de a ne relaxa, de a ne reîncărca într-un spațiu calm și liniștit, de a avea parte într-o recreație activă compensează, precum și formează valorile noastre anterioare. Aprecierea mediului nostru înconjurător ca fiind spațiul cel mai aproape de viața noastră presupune din ce în ce mai mult ca lângă evenimentele cele mai semnificative și valorile noastre construite cele mai impozante, să se alinieze ca comori prețuite râurile noastre frumoase, străzile pline de flori, meștesugurile, cunoștințele păstrătoare de tradiții, forțele comunității ce se susțin reciproc.

Cu aceste gânduri și cu o încredere necondiționată într-un viitor durabil dorim să recomandăm cititorilor cel mai recent număr al revistei noastre.

Tibor Kálmán

Vice președintele Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor
Primarul orașului Békés

Primăvara în zona Crișului Repede

Cuprins

Fotografie pe copertă:
Produsele Camerei din Fényes
Fotografie: György Tószögi

Pe verso:
Portret cu flori stea
Fotografie: Andrea Kocziszy

6-23

NATURE CORNER

- 6 / Întâlnire interactivă cu lumea Crișurilor
- 7 / Cuibul Dropiei, un vis în devenire
- 8-11 / Natură fără frontiere

„Ne-a făcut plăcere fiecare moment al rezolvării cerințelor! Mie mi-a plăcut enorm că ați încurajat creativitatea, gândirea critică și munca în echipă.”

(Gréte Kincs, profesoară)

- 12-15 / Fără frontiere în conservarea naturii
- 16-19 / Agricultură și rețelele verzi ale peisajului – partea 1.
- 20-23 / Movilă și om

AȘEZĂRI DE PARC NATURAL

- 24-27 / Unic și mic
- 28-30 / Körösladány – succesul ariei protejate Sárret
- 31-33 / Sarkad – „edenul” resurselor de apă

PORTRET DE PARC NATURAL

- 34-36 / Parcul Natural Írottó
- 37-39 / Parcul Natural Gerecse

40-41

COMORI VERZI

- 40-41 / Castori cuceritori în valea Crișurilor

GALERIE DE FOTOGRAFII

- 42-51 / Se prezintă: Andrea Kocziszy

52-63

PEISAJ ȘI CULTURĂ – ȘTIINȚĂ

- 52-55 / Condiții de stabilire în regiunea Crișurilor în Epoca Arpadiană
- 56-59 / Câteva dintre valorile geoturistice din partea vestică a Munților Apuseni
- 60-61 / Pe meleagurile regiunii Sárretek
- 62-63 / Cucerirea Sarret

EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR

64-67 / Turismul activ regenerabil în Valea Crișurilor

VALOARE ÎN REGIUNE

68-71 / Mostra cămării în valea Crișurilor

72-73 / Societatea Wenckheim din Gerla

PERSPECTIVĂ ȘI BUNE PRACTICI

74-75 / Spre ferme unde experiențele contează

76-79 / Răul cel mai mic

80-89

COMUNITĂȚI

80-83 / Cântă pădurea în Valea Crișurilor

„Atunci s-a produs un miracol, ca într-o magie au dispărut norii, iar razele calde ale soarelui au apărut luminând deasupra participanților, a publicului, a artiștilor și a copacilor.”

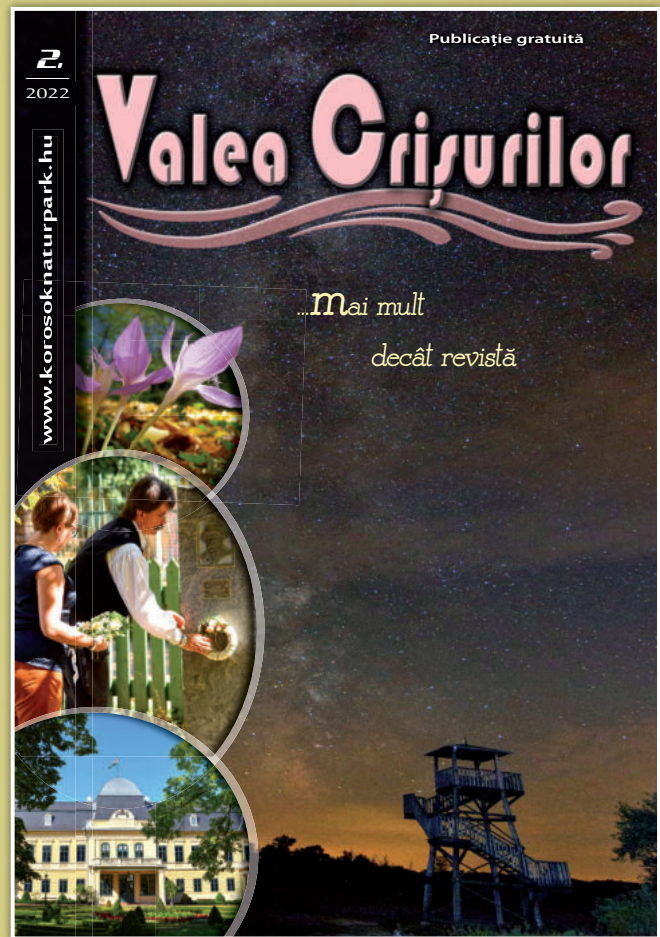
(Lajos Szabó)

84-87 / Activități pentru tineret, dezvoltarea comunităților

88-89 / Vise ce ajung până la stele

GUSTURI CARACTERISTICE DIN VALEA CRIȘURILOR

90-91 / Ferma Tusjak – lumea gusturilor fermei

Publicație gratuită

2022

Valea Crișurilor

...mai mult decât revistă

Din numărul următor:

NATURE CORNER

– Agricultură și rețelele verzi ale peisajului – partea 2.

AȘEZĂRI DE PARC NATURAL

– Mezőtúr – Poarta spre Sarret

PORTRET DE PARC NATURAL

– Parcul Natural Hét Patak Gyöngye

COMORI VERZI

– Barbus biharicus: Numai ale noastre

PEISAJ ȘI CULTURĂ – ȘTIINȚĂ

– Fluide în regiunea Körös

EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR – COMUNITĂȚI

– Drumeții în comunitate: Renașterea drumețiilor

VALOARE ÎN REGIUNE

– Școli forestiere

Interreg
România-Ungaria
Fondul European de Dezvoltare Regională

Parteneriat pentru un viitor mai bun

www.interreg-rohu.eu

Editor: Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor (adresa: Piața Szent István, numărul 7., localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600), președinte: Péter Szarvas • Redacția: Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor (Centrul pentru Vizitatori Valea Crișurilor, adresa: Arboretul Széchenyi, numărul 810, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, adresa e-mail: info@korosoknaturpark.hu) • Redactor șef: György Tószögi – Redactori: Gabriella Pócsi – Tehnoredactor, corector: Katalin Széll • Grafică și lucrări de imprimare: Kolorprint Nyomdaipari Kft. (Kolorprint Srl.) (adresa: strada Teleki, numărul 6, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr. tel.: +36 66/446-209) Manager: János Knyihár – ISSN 2063-7241 • Apariție: în județele de pe lângă graniță din Ungaria și România, de 6 ori, gratis – Număr de exemplare: 1500 în limba maghiară și 500 în limba română • Fotografie pe copertă: Produsele Camerei din Fényes – Fotografie: György Tószögi; Pe verso: Portret cu flori stea – Fotografie: Andrea Kociszky • Intregul conținut al revistei este protejat prin dreptul de autor. Editorul revistei are dreptul exclusiv de a exercita drepturile referitoare la acesta. © Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor • Revista Valea Crișurilor apare în cadrul proiectului *The Nature Corner – Dezvoltarea și ocrotirea valorilor naturale ale regiunii de pe lângă granița dintre Salonta – Békéscsaba*, programul Interreg V-A România–Ungaria, număr de identifi care ROHU-14. Proiectul se va realiza cu ajutorul Uniunii Europene, prin cofinanțarea guvernului Ungariei și României, precum și a Fondului European de Dezvoltare Regională. • Conținutul publicației prezente nu refl ectă în mod neapărat punctul de vedere oficial al Uniunii Europene.

...mai mult decât revistă

Autor: Primăria orașului Békés

Întâlnire interactivă cu lumea Crișurilor la Békés-Dánfok

Caracteristicile turistice ale localității Békés sunt determinate de împrejurimile naturale ale acestuia, ce reprezintă o destinație de agrement din ce în ce mai tentantă ceea ce privește ciclismul și turismul acvatic, precum și pescuitul. Portul de agrement de pe Crișul Dublu la Békés, precum și Stațiunea Dánfok ce se află pe cealaltă parte a barajului Crișului oferă oportunități unice de recreere în valea Crișurilor, precum și în ceea ce privește taberele pentru tineret.

Primăria orașului Békés este implicat în realizarea de nivel înalt a dezvoltării și amenajării urbane, demonstrat și de investițiile și dezvoltările din ultimii ani. Dezvoltarea serviciilor turistice în cadrul proiectului „The Nature Corner” – Dezvoltarea și protecția valorilor naturale a regiunii frontaliere Salonta–Békéscsaba este în strânsă legătură cu nenumărate sarcini ale primăriei. Datorită proiectului s-a înființat centrul interactiv de vizitatori pe teritoriul Stațiunii Dánfok.

Scopul dezvoltării ce s-a realizat prin renovarea clădirii principale a stațiunii este prezentarea rezervațiilor naturale, a valorilor naturale locale, a florei și faunei, a trecutului și prezentului localităților de pe lângă canalul de Apă Vie, precum și de pe lângă Crișul Alb, Negru și Dublu, totodată are scopul de a oferi spațiu pentru programe verzi profesionale și de sensibilizare.

Scopul sălii „Lumea Crișurilor” este prezentarea localității Békés și a împrejurimilor acestuia cu ajutorul elementelor interactive orientate spre experiență, cu software și instrumente informatice unice, cu proiectoare, cu televizoare LED, precum și cu instrumente tradiționale de expoziție și de prezentare. Într-o parte a fost creată o sală specială de proiecție tridimensională unde animalele se mișcă de parcă ar fi vii, putem intra virtual într-un râu ondulat, peștii înoată în jurul picioarelor noastre. Experiența interactivă este mări-

Sala „Lumea Crișurilor” oferă experiențe interactive de cunoștințe și material informativ de mai multe ore

Sala de conferință este potrivită atât pentru programe profesionale, cât și pentru formarea atitudinii

tă de diferite jocuri interactive și filme. Vizitatorii și grupurile școlare pot petrece aici ore în șir, deoarece diseminarea cunoștințelor, promovarea regiunii Crișurilor este desfășurată în mod jucăuș.

În clădirea cu facilități pentru vizitatorii cu dizabilități a fost creată o sală de conferință echipată cu o tehnică sonoră excelentă, unde pot fi organizate seminare, evenimente de sensibilizare, școli verzi, activități ecologice, schimburi de experiențe, workshopuri.

Datorită centrului pentru vizitatori Békés-Dánfok va deveni în viitor nu doar inima verde a recreerii regionale, dar și atracția turistică interactivă a lumii Crișurilor ce a lipsit până în prezent. Fotografii: www.dropia.eu

Vederea aeriană a portului de agrement din Békés și a stațiunii Dánfok

Cuibul Dropiei, un vis în devenire

Autor: Andrea Berce

Municipiul Salonta este partner lider, alături de Asociația Körösök Völgye Natúrpark, Asociația Milvus Transylvania West și Orașul Békés, în cadrul proiectului ROHU-14 – “Conservarea,

protejarea și promovarea valorilor naturale din zona transfrontalieră Salonta-Békéscsaba - The Nature Corner” finanțat de Uniunea Europeană, prin intermediul Fondului European de Dezvoltare Regională, și cu sprijinul guvernelor celor două state, România și Ungaria, în cadrul primului Programului Interreg V-A România-Ungaria.

O parte din teritoriul administrativ al municipiului Salonta este inclus în rețeaua Natura 2000, Pescăria Cefa-Pădurea Rădvani, o arie avifaunistică de importanță deosebită. Una dintre cele mai semnificative valori ale acestui sit o reprezintă ultima populație viabilă de dropii (Otis tarda) din România (aproximativ 50 de păsări). De asemenea, luncile care se întind în sudul Salontei sunt arii de cuibărit și hrănit pentru eretele sur (Circus Pygargus), sfrânciocul cu frunte neagră (Lanius Minor), dumbăreanica (Coracias Garrulus), eretele vânăt (Circus Cyaneus) etc. Despre valorile naturale locale din Salonta și despre modalitățile în care acestea pot fi protejate, toți cei interesați de protejarea naturii se pot informa la Cuibul Dropia, un centru turistic care se construiește în zona sud-vestică a orașului Salonta, la ieșirea spre Arad și Ungaria. Investiția va contribui la atingerea obiectivelor și rezultatelor stabilite în proiect, adică promovarea și conservarea patrimoniului natural din zonă.

Centrul oferă programe educaționale și științifice pe tot parcursul anului diverse activități pentru elevi, familii, turiști, atât în interior și în aer liber: expoziții permanente și temporare, prezentări, ateliere, conferințe științifice, programe de educație ecologică etc. În acest scop s-a prevăzut o structură modulară, adaptabilă la varii activități, fiind un spațiu eliptic deschis, „îmbrățișat” de o rampă care

*Călătorie de studiu
în Parcul Național
Kiskunság*

Centrul de vizitatori Cuibului Dropiei

adăpostește spații complementare funcției principale. Sensibilizarea și educația privind protejarea naturii sunt scopurile principale ale centrului, completate de celelalte măsuri puse în practică de Municipiul Salonta pentru conservarea speciilor locale (îngroparea a 6 km de linie de medie tensiune pentru evitarea coliziunii păsărilor cu acestea și mărirea habitatului lor natural; instalarea capcanelor pentru prădători). Centrul va oferi oportunități pentru petrecerea timpului liber - vizitatorii vor putea pedala de-a lungul unor trasee tematice și a unui lac, până la turnul de observare, de unde se va putea observa speciile locale și admira împrejurimile. S-au dezvoltat 2 trasee tematice împreună cu partenerul de proiect Asociația Milvus Transylvania Vest, pornind de la resursele naturale locale: 1. în zona centrală – de-a lungul pistei pentru biciclete nou realizate; 2. de-a lungul pistei pentru biciclete deja existente între Salonta-Békéscsaba. Traseele mărginesc Lacul cu stuf, o zonă umedă de origine naturală cu vegetație de mlaștină eutrofă cu ierburi înalte, format în lunca Culișerului, pe una dintre văile înmlăștinite ale zonei, Nádas-ér, de unde se trage și denumirea actuală (nádas = cu stuf). Acesta este sit Natura 2000 în curs de reabilitare, pe perimetrul căruia au fost inventariate speciile de plante, herpetofauna, ihtiofauna și ornitofauna, tot prin proiect.

Conservarea și punerea în valoare a resurselor naturale locale se bazează și pe familiarizarea cu practicile și cunoștințele mai multor experți în domeniu, care a avut loc în cadrul schimburilor de experiențe organizate de Municipiul Salonta pentru echipa proiectului Nature Corner, în Ungaria, Germania, Austria în septembrie 2018 și în Marea Britanie, în februarie 2019.

Toți cei interesați să învețe despre protecția valorilor naturale și să petreacă un timp de calitate într-un mediu ambiant plăcut sunt bienveniți la Cuibul Dropiei începând cu toamna anului 2021.

Fotografii și ilustrații: www.facebook.com/dropia.eu

O echipă de dropii din Nagyszalonta lângă o turmă de vite

Natură fără frontiere

Autor: Asociația „Grupul Milvus”

expertiză și campanie de conștientizare, pentru protejarea dropiilor

Natură fără frontiere

- concurs interșcolar -

DESEMNAREA CĂȘTIGĂTORILOR - ONLINE

Természet határok nélkül

- diákverseny -

ONLINE DÍJKIOSZTÓ

Nature without borders

- pupils' competition -

WINNERS' ANNOUNCEMENT

secția română: joi, 17 decembrie 2020, ora 19:00

magyar tagozat: 2020. december 17. csütörtök, 18:00 órától

Romania, 2019-2020

Asociația „Grupul Milvus”, care se ocupă de cercetarea și conservarea populației de dropii din Salonta de mai bine de zece ani, și-a asumat, în primul rând, activități de specialitate în cadrul proiectului „Conservarea, protejarea și promovarea valorilor naturale din zona transfrontalieră Salonta – Békéscsaba, ROHU-14 – The Nature Corner”. Ca rezultat al muncii lor, a fost posibilă conturarea unei imagini mult mai clare despre dropiile de la Salonta, atât pentru conservarea naturii, cât și pentru societate.

MONITORIZARE, RECOMANDĂRI PENTRU CONSERVARE

Latura de specialitate a proiectului a vizat în mod special protejarea dropiilor. Astfel, au fost colectate date numeroase, a fost actualizată și dezvoltată baza de date privind modul de utilizare a terenurilor și s-au evaluat factorii de risc. În cele din urmă, s-a finalizat un raport tehnic care, pe de o parte, analizează și prezintă statutul de conservare a dropiilor de la Salonta și, pe de altă parte, subliniază importanța luării în considerare a factorilor de amenințare.

Studiul tehnic poate fi temelia planului de acțiune, în care vor fi notate cele mai importante măsuri de conservare necesare, care vor putea fi aplicate și pe viitor. Am reușit să arătăm prin acest studiu de specialitate o imagine mai detaliată și mai precisă a situației populației de

dropii din zona Salonta-Mezőgyán, ceea ce va ușura continuarea acestor primi pași, prin alte proiecte, din alte surse de finanțare sau din resursele proprii ale Asociației „Grupul Milvus”.

PARTENERIAT PROFESIONAL, CONSULTANȚĂ

Grupul Milvus a asigurat sprijin constant de specialitate celorlalți parteneri de proiect. Sub umbrela acestui parteneriat a fost posibilă transferarea sub pământ a unei porțiuni de 6 km de linii aeriene de medie tensiune care restrângeau habitatul dropiilor, managementul prădătorilor naturali ai dropiilor și dezvoltarea unor rute tematice.

Datorită parteneriatului cu Grupul Milvus, în Salonta se pregătește un set de panouri de informare în zona centrului de vizitare și un ghid aferent rutelor tematice,

Recensământul de iarnă al dropiilor,
la Salonta

generație prin concursul interșcolar „Natură fără frontiere”, destinat elevilor din clasele III-VIII.

Competiția s-a adresat în mod special elevilor care locuiesc în arii protejate Natura 2000, din municipiile Oradea și Salonta, precum și din localitățile învecinate, oferindu-le posibilitatea de a se familiariza cu valorile naturale locale și de a recunoaște importanța protejării acestora.

Concursul a fost organizat prin apel direct către școli, iar primul pas a fost un seminar de formare pentru dascăli. Cursul, desfășurat pe durata a două zile, la câte două școli din Oradea și Salonta, l-am intitulat „Seminarii despre dropie sau cum să aducem dropia în școală” și a fost susținut de două colege, prin seminarii de câte patru ore, în limbile română și maghiară, la care au participat 81 de profesoare și învățătoare, reprezentând 18 grupuri de lucru.

Pe parcursul seminariilor, au fost dezvoltate o mulțime de idei prin creativitate și muncă în echipă, iar scopul acestora, pe de-o parte, a fost prezentarea ca valoare deosebită a singurei populații viabile de dropii din România, iar, pe de altă parte, de a oferi cadrelor didactice instrumente metodologice care să îi ajute să integreze protejarea naturii, cunoașterea

în care sunt prezentate, pe lângă valorile naturale din împrejurimile Salontei, și detalii despre istoria locului și a peisajului din zonă. Datorită volumului mare al materialului de documentare, valorile peisajului din împrejurimile Salontei vor putea fi cunoscute în cel mai structurat mod de până acum.

COMUNICARE ȘI CONȘTIENȚIZARE

Pe lângă întâlnirile cu agricultorii, fermierii locali și schimburile de experiență cu specialiștii, partea de conștientizare a avut un rol deosebit de important, iar aceasta a vizat, în primul rând, tânăra

Seminarul de pregătire a dascălilor
a avut un rol esențial în buna
desfășurare a concursului pentru
școlari

și îndrăgirea valorilor naturale locale în activitățile lor pedagogice.

Iată câteva păreri și impresii din partea participantelor:

„Seminarul a fost unul reușit. Chiar dacă predau Limba română, educația ecologică este responsabilitatea fiecăruia dintre noi. Nici măcar nu știam că dropia își are habitatul în zona Salontei. Am simțit că fac parte din acest proiect de protejare a dropiei. M-am simțit implicată și mi-a plăcut să interacționez cu colegii mei în rezolvarea sarcinilor de lucru.”

Roxana / profesoară, Salonta

„Am convingerea că e datorica fiecăruia să-și aducă contribuția, fie și într-o manieră modestă, de a proteja natura care-l înconjoară. Organizare excepțională, prezentare convingătoare. Găsesc ca fiind o idee foarte bună de a-i sensibiliza pe copii și de a le trezi interesul prin pregătirea cadrelor didactice. Până acum, n-am avut multe informații despre dropie, așa că cunoștințele mele s-au îmbogățit considerabil.”

Katalin / învățătoare, Oradea

„Am plecat de la seminar cu multe idei, pe care le așteptam cu entuziasm să le pun în practică cu copiii. Astfel, doresc să pun bazele unei conduite de protejare a mediului, căreia și eu îi acord o mare importanță.”

Lilla / învățătoare, Oradea

Dascălii îndrumători au primit și un ghid educativ

Compoziție cu o pană de dropie – Creațiile elevilor ilustrează talentul, efortul și reușita muncii în echipă

La concurs, s-au înscris 184 de echipe, reprezentând 552 de copii participanți, îndrumați de către 65 de învățătoare și profesoare.

Echipele, formate din câte trei elevi, au avut ocazia să-și dezvolte gândirea logică, imaginația, creativitatea, spiritul de echipă, întrucât trebuiau să rezolve exerciții practice, să scrie compuneri (ex. un anunț matrimonial pentru căutarea unui dropioi), să facă ilustrații (ex. o compoziție artistică cu o pană de dropie), să facă împreună o acțiune ecologică sau să joace diverse roluri (ex. un dropioi în timpul unui ritual de curtare sau al unui judecător, avocat sau inculpat în cadrul unui tribunal ecologic). Elevii au avut de îndeplinit și o sarcină extrem de provocatoare: să creeze un afiș care să ilustreze unul dintre factorii de amenințare la adresa dropiilor.

Concursul a avut două runde și o finală, în care au participat echipe cu elevi din clasele primare (III-IV) și gimnaziale (V-VIII), la secția română și maghiară. În primele două runde, elevii au avut de rezolvat online (acasă sau la școală), sub îndrumarea dascălilor, cerințe mai ușoare – de pildă: să recunoască speciile

caracteristice zonei (dropie, popândău etc.) sau să răspundă corect la întrebări legate de conservarea naturii, cum ar fi: Ce este un habitat?

Planul inițial era să organizăm o finală, cu participarea directă a celor 24 de echipe de la secția română și 20 de la cea maghiară, dar din cauza pandemiei a tre-

buit să o regândim pe varianta online, sub forma unei videoconferințe, în care cei cinci membri ai juriului (un dascăl, un specialist în comunicare, un reprezentant al Primăriei Municipiului Salonta, un biolog și un profesor universitar) au acordat puncte lucrărilor.

Câteva propuneri către fermieri, venite din partea copiilor:

„– Să nu cosească lucerna până în iulie

– Să semene grâne lângă pășunea de vaci sau fânețe părăsite

– Să cultive 20% cereale păioase, minim 40% culturi perene și 10% rapiță

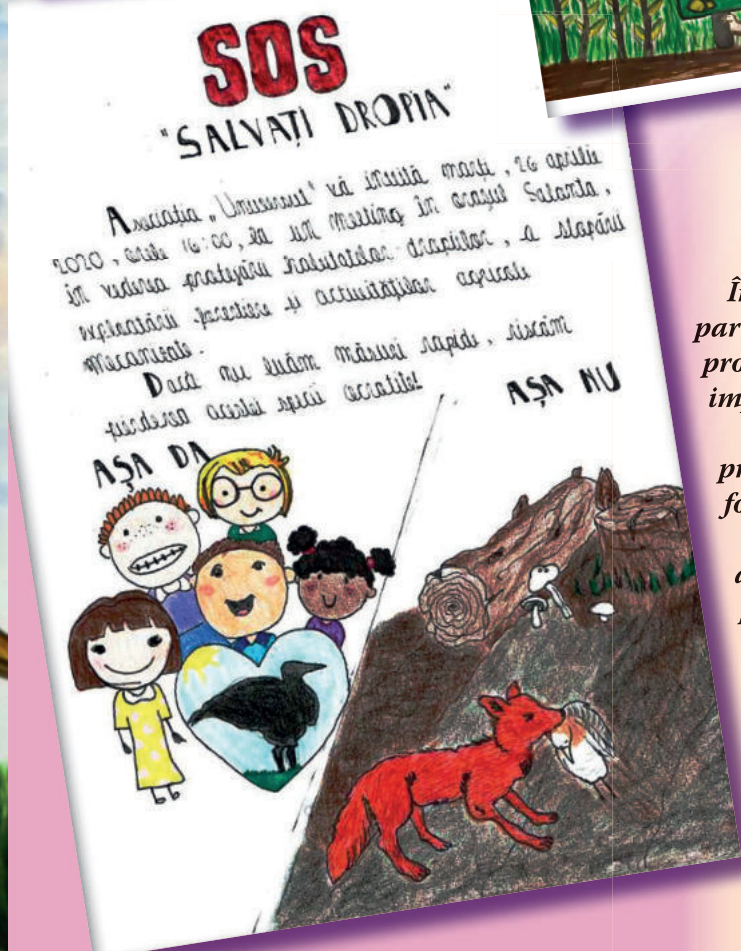
– Să existe parcele cu fâneță necosită și pășune pentru vaci, pe o suprafață mai mare

– Noi le-am recomanda fermierilor, pentru a ajuta puii de dropie să nu mai fie nevoiți să parcurgă asemenea distanțe pentru hrană să nu mai cosească lucerna sau pārloagele și să caute pășuni pentru oi mai îndepărtate de cuiburile dropiilor și să o lase pe cea pentru vaci mai aproape.

– Să nu distrugă cuiburile și ouăle

– În opinia mea, cred că fermierii i-ar putea pune pe angajați să transporte puii până la zona unde se află hrana.”

Selecție de lucrări ale copiilor
– secția maghiară și secția română:

În urma festivității online de desemnare a câștigătorilor, participanții au fost premiați cu diplome, premii și obiecte promoționale cu dropia și alte valori naturale (tricouri, geți impermeabile, rucsacuri, termosuri și căni).

În încheiere, lăsăm un feedback primit din partea unei profesoare, care ne-a arătat că obiectivele concursului au fost atinse:

„Vă mulțumim că ne-ați oferit ocazia de a participa la această extraordinară competiție tematică! Ne-a făcut plăcere fiecare moment al rezolvării cerințelor! Mie mi-a plăcut enorm că ați încurajat creativitatea, gândirea critică și munca în echipă. Copiii au muncit extrem de mult și s-au distrat de minune pe tot parcursul concursului.”

Kincs Gréte, profesoară / Școala Generală Szacsvey Imre, Oradea

Fotografii și ilustrații: www.facebook.com/dropia.eu

Fără frontiere în conservarea naturii

Autor: György Tószögi

Valea Crișurilor – o zona naturală inseparabilă din regiunea biogeografică panonică, ce se întinde pe teritoriul celor două țări – în prim plan iazurile cu pești din Biharugra din Ungaria, în fundal lanțurile muntoase ale bazinului fluvial românesc

Pe planeta noastră există mai multe tipuri de habitate și ecosisteme. Nu este întâmplător faptul că printre acestea se numără și așa-numita regiune biogeografică panonică, ce se întinde pe teritoriul mai multor țări din Bazinul Carpatic. Ni-l putem imagina ca pe un depozit viu, în care s-au păstrat nenumărate valori naturale - specii de plante și animale de importanță internațională, pe cale de dispariție sau endemice.

Printre elementele care își lasă amprenta asupra acestui peisaj (uniform – din perspectivă biogeografică), enumerăm: Cele Trei Crișuri (Repede, Alb și Negru) și Mureșul, care coboară din Carpații Românești spre Câmpia Maghiară. De-a lungul mileniilor, râurile acestea au contribuit la crearea unui anumit mediu de viață, care, apoi, a fost puternic influențat de om prin activitățile sale care au transformat peisajul. Una dintre cele mai radicale a fost regularizarea apelor din secolul XIX și lucrările de asanare a marilor întinderi mlăștinoase de odinioară. Odată cu defrișarea pădurilor și utilizarea pentru agricultură a unor noi suprafețe rezultate în urma drenărilor zonelor umede, peisajul de sărătură s-a schimbat complet. În zilele noastre, cele mai valoroase habitate naturale sunt micile oaze mozaicate care s-au păstrat în forma lor originală sau cele care se aseamănă cu ele.

În urmă cu câteva decenii încă exista o zonă împădurită ce se întindea la marginea Câmpiei Maghiare, lângă Gurbediu, în România (fotografie: György Tószögi)

Codalb în zona de graniță Biharugra (fotografie: Balázs Szendőfi)

Din perspectiva naturii, frontierele de stat nu reprezintă bariere, ci un teritoriu continuu care poate fi parcurs pe ambele sensuri. În consecință, habitatele transfrontaliere, împreună cu speciile cărora le oferă condiții prielnice de trai, nu pot fi tratate ca niște chestiuni exclusiv „românești” sau „maghiare”, ci necesită management similar și colaborare internațională.

Acesta este rolul pe care îl îndeplinește de Directoratul Parcului Național Körös-Maros (DPNKM) – pe partea maghiară – și, pe cealaltă parte a graniței, de agențiile județene de protecția mediului din județele Arad și Bihor, precum și de una dintre cele mai recunoscute organizații neguvernamentale specializată pe conservarea naturii din România, Asociația „Grupul Milvus” din Tîrgu Mureș. Aceasta din urmă, din anul înființării în

Moiogă (Barbus biharicus), o nouă specie de mreană care trăiește în apele Crișului Repede și care nu se găsește nicăieri altundeva în afara Văii Crișurilor (fotografie: Balázs Szendőfi)

1991, a demonstrat o capacitate din ce în ce mai mare în protecția naturii, oferind expertiză valoroasă în desemnarea siturilor Natura 2000, după aderarea României la Uniunea Europeană, în 2007. O mare parte a activităților de specialitate din zona transfrontalieră au fost preluate, din 2011, de filiala organizației, Asociația Milvus Transilvania Vest, cu sediul în Oradea.

Colaborarea profesională dintre organizațiile de conservarea naturii ale celor două țări a început cu proiectul „Conservarea vânturelului de seară în Bazinul Carpatic”, implementat între 2006 și 2010. Inițiativei Directoratului Parcului Național Körös-Maros i s-au alăturat, în calitate de parteneri, Asociația „Grupul Milvus” și Agenția Județeană pentru Protecția Mediului Bihor, specialiștii Milvus asumându-și angajamente importante în ceea ce privește munca de teren.

Despre recensământul sincron al vântureilor de seară

În cei 15 ani de când se derulează, recensământul sincron de toamnă al vânturelului de seară a adunat o serie de organizații profesionale, directorate de parcuri naționale și voluntari din toată Europa. În zona transfrontalieră româno-maghiară este organizată de DPNKM și Milvus, iar datele din Europa Centrală sunt centralizate de grupul de lucru pentru conservarea vântureilor de seară al Societății Maghiare de Ornitologie și pentru Conservarea Naturii.

Ceea ce face numărarea vântureilor posibilă este comportamentul lor tipic. După ce puii părăsesc cuibul și înainte de a-și începe migrația spre Africa, vântureii se adună în grupuri (unele mai mari, altele mai mici) și vânează împreună în timpul zilei, iar seara se retrag în număr și mai mare în aliniamente sau pâlcuri de arbori, aflați în zonele de câmpie - pe care specialiștii le numesc locuri de aglomerare de toamnă. Prin numărarea locurilor consacrate de aglomerare, timp de câteva săptămâni, din a doua jumătate a lunii august până la începutul lui octombrie, în fiecare miercuri, la aceeași oră, se poate obține o estimare destul de bună a numărului de vânturei de seară din Bazinul Carpatic, precum și dinamica migrației acestora. În timpul recensământului, pot fi numărați nu doar populațiile locale de vânturei, dar și indivizii care vin dinspre stepile din est. De-a lungul

Observări ale vânturelului de seară cu participare internațională – angajații Grupului Milvus la Dévaványa (fotografie: Ezer Ádám)

anilor, a crescut și numărul de date colectate, care sunt foarte importante pentru planificarea măsurilor de conservare. Printre altele, aceste recensăminte au arătat că în Câmpia de Vest există locuri de adunare importante pentru vântureii de seară.

Odată cu proiectul LIFE-Nature pe care l-am amintit a început o cooperare de succes în conservarea naturii între Directoratul Parcului Național Körös-Maros și Asociația „Grupul Milvus”. Recensământul de iarnă al acvilelor este tot un program comun de conservare, prin care sunt numărate, an de an, exemplarele care se află aici în sezonul rece. Pe lângă speciile de acvile, sunt notate și alte păsări răpitoare care ierneză în zonă – șoimi, ereți, șorecari încălțați.

Observare de păsări cu angajații DPNKM și ai Grupului Milvus (fotografie: Ezer Ádám)

Conferința internațională - conservarea vânturelului de seară, Szarvas, Ungaria 2009 (fotografie: Kovács Krisztina)

Monitorizarea avifaunei din bazinele piscicole din zona transfrontalieră – heleșteiele de la Biharugra și Begécs din Parcul Kis-Sárrét, ce aparțin Parcului Național Körös-Maros, și Pescăria Cefa din România reprezintă un alt plan de cooperare. Aceste zone umede găzduiesc un număr mare de păsări pe tot parcursul anului, cu specii diferite în funcție de anotimp. Recensămintele simultane ale speciilor cuibăritoare, migratoare și ale celor care ierneză aici sunt foarte importante. Dincolo de perspectiva transfrontalieră, monitorizând păsările de apă migratoare în toată Europa, putem avea o imagine mai clară cu privire la populațiile, numărul de exemplare, proporțiile și compoziția păsărilor de apă migratoare din Bazinul Carpatic.

Importanța colaborării între specialiști este probabil cea mai edificatoare pentru zona transfrontalieră Salonta-Mezőgyán, unde, când pe teritoriul maghiar, când pe cel românesc, își duce traiul ceea ce pentru România reprezintă singura populație viabilă de dropii din țară. Prin urmare, aceasta este o acțiune de conservare reprezentativă pentru eforturile comune ale celor două țări, întrucât protejarea habitatelor din zonele de frontieră și ale speciilor existente aici pot fi cu adevărat eficiente doar prin cooperare.

Unul dintre cele mai importante rezultate al acestui front comun de conservare a naturii a fost înființarea Parcului Natu-

Dropia – o comoară comună, mascul pe o pajiște din Salonta (fotografie: Motkó Béla)

ral Cefa pe partea română, în decembrie 2010. Directoratul Parcului Național Körös-Maros a jucat un rol profesional foarte important în acest proces.

Sărături din împrejurimile Mezőgyán, regiunea Kis-sárrét, stăpânită odinioară de mlaștini și bălți (fotografie: György Tószögi)

Parcul Natural Cefa

Parcul de 5002 hectare este situat la granița dintre comunele Cefa și Sânnicolau Român, la aproximativ 30 de kilometri sud de Oradea. Desemnarea sa ca arie protejată a fost fundamentată în principal de habitatele valoroase ale Pădurii Rădvani, ale pajiștilor din împrejurimi și de bogata avifaună care se găsește pe cele aproape 700 de hectare de heleșteie din Cefa. Importanța sa pentru Ungaria se datorează legăturii sale directe cu zonele PNKM, formând o arie protejată transfrontalieră continuă, de 13.000 de hectare.

Înființarea Parcului Natural Cefa a presupus 15 ani de pregătiri. Cele două țări au stabilit o intenție comu-

Prin aceste exemple am vrut să arătăm cât e de important să ne sincronizăm eforturile de conservare în zona transfrontalieră. Peisajul similar pe cele două părți de graniță face ca o acțiune de conservare pe o parte să influențeze sau să afecteze în mod direct activitățile de pe cealaltă. Prin urmare, relația dintre cele două organizații de conservarea naturii nu poate fi limitată la un schimb de informații. Schimburile de experiență, menținerea unor relații personale (poate chiar prietenești), realizarea unor activități periodice și permanente împreună, participarea sau invitarea la conferințe și prelegeri trebuie să fie întreținute de ambele părți pentru ocrotirea unui peisaj a cărui elemente naturale au fost mereu conectate și legate strâns între ele.

Parcul Natural Cefa, învecinată cu zone umede din Ungaria, este un exemplu de peisaj unitar al unei mari arii naturale despărțite de granițe naționale (fotografie: Attila Nagy)

nă prin mai multe acorduri bilaterale, a căror temelie a însemnat o serie de mai multe proiecte transfrontaliere desfășurate în parteneriat cu DPNKM.

Pe teritoriul Parcului Natural Cefa au fost inventariate 604 specii de plante, 35 de pești, 11 de amfibieni, 4 de reptile, 213 de păsări și 43 specii de mamifere. Dintre speciile de plante se remarcă în special populațiile semnificative de trifoiș de baltă, pălămidă, dar și câteva specii de orhidee. Dintre speciile de animale amintim cele 600-700 de perechi ai coloniei de stârci din Pădurea Rădvani, zeci de mii de păsări de apă care trec în migrație peste heleșteie, precum și populațiile de liliac mare cu potcoavă și liliac de iaz.

Crișul Negru pe partea română și maghiară

Agricultură și rețelele verzi ale peisajului, infrastructura verde

Necesitatea înnoirii agriculturii peisajelor rurale și a parcurilor naturale, precum și exemplele europene partea 1.

Relația dintre agricultură și rețelele de infrastructură verde sunt în același timp clare și extrem de complexe. Dificultatea provine mai ales din faptul că societatea zilelor noastre caută în continuare rolul și responsabilitatea naturală, socială și economică, câteodată recunoscându-i importanța, rolul dătător de viață, altădată îl asociază cu înapoierea sau îl înalță în lumea tehnologiei de vârf, iar în multe cazuri subliniază doar activitățile sale economice și productive. Se poate observa acest fapt din utilizarea, amestecarea diferitelor nume și ambiguitatea conținutului, precum și din lipsa sensului comun, acceptat. Este de-ajuns să amintim la diferite nivele numele folosit de instituții, ministerul agricol (și/sau de dezvoltare rurală), apoi ministerul agrar, camera de agricultură, strategii de dezvoltare rurală (de exemplu Strategia Rurală Națională), să amintim doar câteva.

Trebuie luate în considerare mai multe funcții ale elementelor de infrastructură verde ale teritoriilor agricole, pe lângă rolul ecologic, de protecție naturală și peisagistic trebuie să luăm în considerare beneficiile economice și costurile de întreținere, luând în considerare că funcția de trai a peisajului agricol este esențială. Totodată rețelele verzi ale peisajului determină bazele, cadrele ecologice ale agriculturii cu ajutorul diferitelor servicii ecologice ce afectează apa, solul, clima, precum și flora și fauna.

Pe lângă faptul că agricultura este utilizatorul determinant al țării, datorită activității, sistemului de

instrumente (parcul de utilaje) și a bazei de cunoștințe este chiar și sectorul cel mai influent al calității și extinderii rețelei de infrastructură verde.

Cercetările făcute în diferitele state membre ale Uniunii Europene au constatat că activitatea agricolă ce a devenit mai intensivă a diminuat diversitatea biologică a terenurile arabile, și a infrastructurii verzi, totodată dispariția speciilor vii pe teritoriile învecinate (de exemplu pe pășuni) arată o corelație cu practicile agricole arabile.

Curtea de Conturi Europeană în raportul special apărut în 2020 al cărui titlu este „Biodiversitate pe teritoriile agricole: politica agrară comună nu a putut opri declinul”, printre altele face următoarele constatări despre practica agricolă a perioadelor recente:

♦ **Resurse considerabile.** „În perioada 2014–2020 Comisia a planificat să cheltuiască 8,1% din bugetul UE (86 miliarde de euro) pe diversitate biologică; 77% (66 miliarde de euro) a acestei sume provine din politica agrară comună. Uniunea are un rol cheie în ocrotirea și îmbunătățirea diversității biologice a teritoriilor agricole, deoarece formulează standarde de mediu cu ajutorul legislației și oferă

cofinanțare pentru cea mai mare parte a cheltuielilor agricole ale statelor membre.”

♦ **Statele membre aplică relativ rar măsurile de dezvoltare rurală ce au un efect mai mare – de exemplu măsurile bazate pe rezultate.** „70% din cheltuielile agricole europene sunt plățile din cadrul PAC datorită cărora efectul asupra diversității biologice a teritoriilor agricole este pe de o parte limitat, iar pe de altă parte nu este cunoscut. Câteva dintre condițiile legate de plăți directe – și anume măsurile de ecologizare și măsurile de ecocondiționalitate – potențial ar susține diversitatea biologică, dar Comisia și statele membre preferă alternativele cu impact mai mic. Instrumen-

tele europene de dezvoltare rurală au un potențial mai mare decât plățile directe din punct de vedere al menținerii și îmbunătățirii biodiversității.”

♦ **Practici agricole din ce în ce mai intensive.** „În conformitate cu raportul din 2019 al Agenției Europene de Mediu practicile agricole ce devin din ce în ce mai intensive înseamnă motivul principal pentru care în Europa scade diversitatea biologică și se deteriorează starea ecosistemelor. Peisajul ce pe nenumărate teritorii ale Europei a fost variat, s-a compus din multe parcele și habitate mici în urma agriculturii intensive s-a transformat în teritorii consecutive cultivate cu mult mai puțină muncă umană, cu mașini mari. (vezi: figura 1.). Astfel vegetația naturală – și astfel și stocul de animale – numărul de animale și diversitatea a scăzut.”

♦ **Scăderea biodiversității.** „Începând cu 1990 populația de păsări a scăzut după cum reiese din indicele agregat al populației de păsări publicat recent: cel mai vizibil exemplu este faptul că a legszembeötlóbb példa az, hogy indicator UE privind populațiile de păsări din zonele agricole (FBI) a înregistrat o scădere de 34% în cazul celor 39 de specii. În aceeași perioadă indicele populației de păsări de pădure a arătat o creștere de 0,1%, ceea ce arată că agricultura are un rol semnificativ în pierderea biodiversității” (vezi: figura 2). „Astfel începând cu 1990 întreaga populație de 17 de specii de fluturi caracteristici a scăzut cu 39%, deci biodiversitatea pajiștilor a scăzut semnificativ”.

♦ **Rețelele ecologice, habitatele sunt în continuare în pericol.** „Natura 2000 este o rețea EU de tipuri rare de habitate naturale ce include locul de odihnă și de reproducere a speciilor rare și a celor pe cale de dispariție. Monitorizează situația habitatelor și a speciilor de interes UE în ceea ce privește directiva Natura 2000, precum și în ceea ce privește directiva de ocrotire a habitatelor și a păsărilor. După cum reiese din ciclul de raportare referitor la perioada 2013-2018 situația s-a deteriorat în comparație cu perioada dintre 2007 și 2012: proporția habitatelor cu stare de conservare nefavorabilă a crescut de la 69% la 72%. În 2019 EEA a raportat că este evident faptul că agricultura pune cea mai mare presiune asupra habitatelor protejate de pajiști din rețeaua Natura 2000” (vezi: figura 3).

♦ **Majoritatea plăților directe din UE nu contribuie, sau nu contribuie într-o măsură adecvată la susținerea sau îmbunătățirea biodiversității teritoriilor agricole.** „Plata directă din UE de mai mult de 40 miliarde de euro a dat mai mult de 70% din cheltuielile agricole totale ale UE în 2019. (vezi: figura 4) Cele trei elemente ale schemelor de sprijin direct, *schema de plată de bază* (în cadrul căreia fermierii întocmesc drepturi la plată proporțional cu terenul eligibil pe care îl declară), *schema de plată unică pe suprafață* (în care plățile se efectuează și pentru suprafața eligibilă declarată de fermieri) și *măsurile de înverzire*.

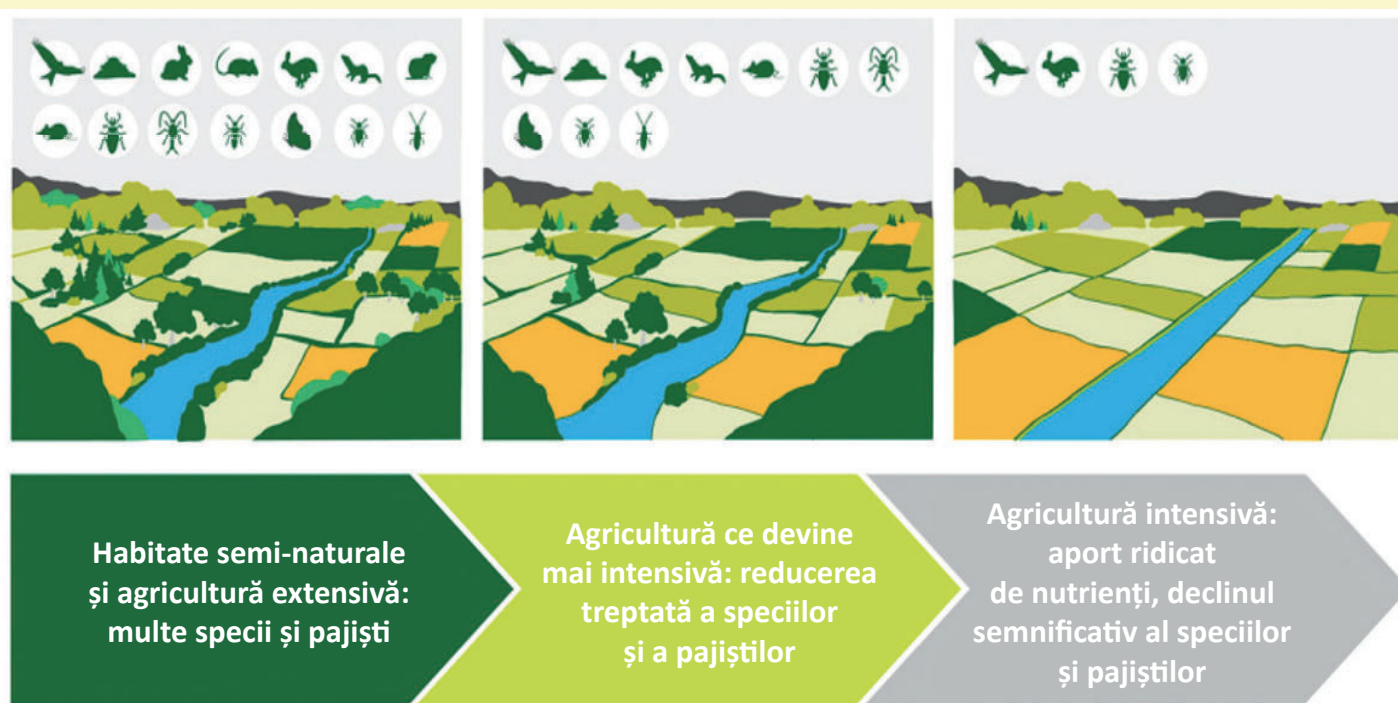

Figura 1.: Declinul biodiversității teritoriilor agricole datorită intensificării utilizării terenului (sursă: Curtea Europeană de Conturi, 2020)

Suprafețele agricole trebuie amintite nu doar datorită influenței și efectului pe care le exercită, **ele poartă valori semnificative existente și potențiale** atât din punct de vedere natural, cât și din punct de vedere eco-

nom și social. Modul de folosire al suprafețelor agricole utile poate distruge, dar poate să și mărească cercul și calitatea serviciilor ecologice ale peisajului. Poate îmbunătăți și menține funcționarea ecologică stabilă a

solului, apelor și a altor habitate, ce este, de asemenea, baza pentru securitatea pe termen lung a agriculturii. Pe lângă acestea terenurile și peisajele agricole, oferă servicii culturale și turistice pentru membrii societății.

Elementele sistemului de infrastructură verde ce se află pe terenurile agricole, precum și lângă acestea sunt în același timp punctele de concentrare ale valorilor ecologice și sociale.

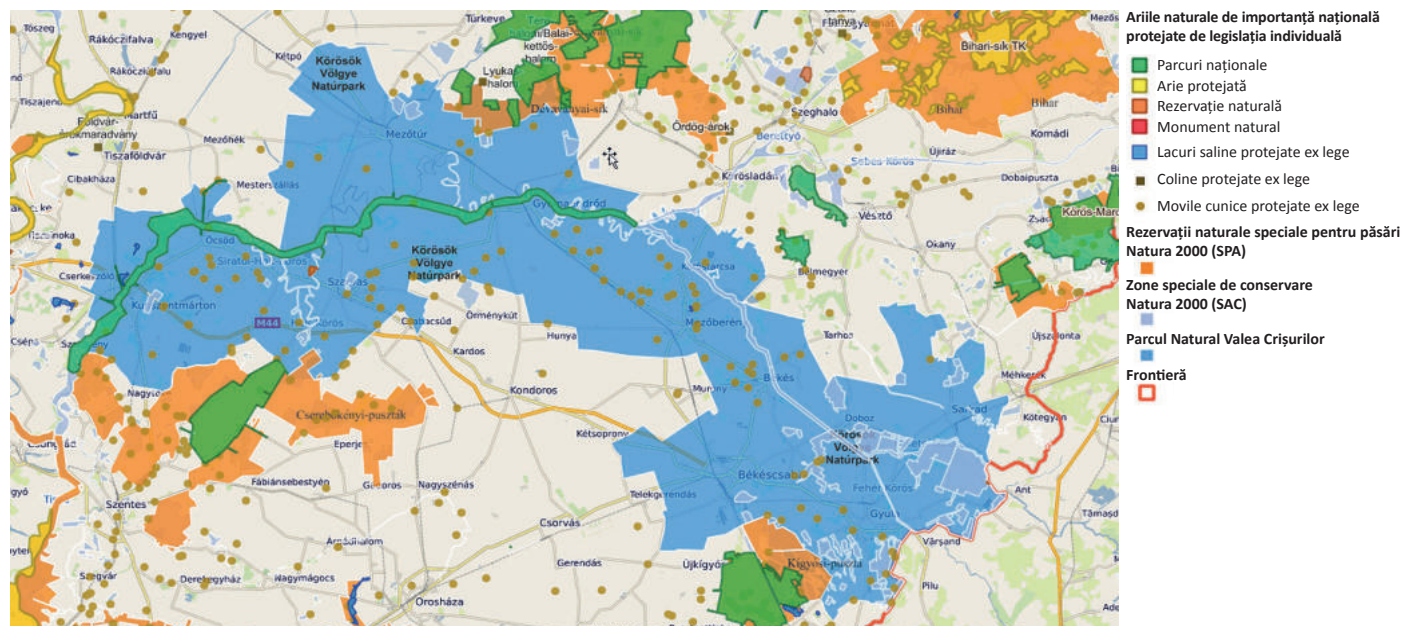

Figura 2.: Teritoriul localităților din Parcul Natural Valea Crișurilor, precum și teritoriile protejate aparținând Direcției Parcul Natural Criș-Mureș sunt purtătorii nenumăratelor valori naturale și culturale, ce sunt în relație strânsă cu utilizarea terenurilor. (Sursă: okir.hu)

Pe lângă lipsa intereselor ce se concentrează pe conservarea și îmbunătățirea, precum și îmbunătățirea calității infrastructurii ecologice, precum și datorită oarecărei lipse a culturii și modului de viață ecologic în cadrul sectorului agricol și al organizațiilor recunoașterea valorii comune nu este dezvoltată. Lipsește recunoașterea naturii multifuncționale și a bogăției valorilor zonelor agricole. Considerăm că este foarte important ca să creăm oportunități pentru cunoașterea și sprijinirea cooperărilor dintre fermieri, precum și a inițiativelor atât la nivel regional, cât și la nivel național. Ne gândim la fermierii care văd în pământul pe care îl cultivă nu doar terenul agricol, profitul preconizat, ci și valorile ecologice, naturale și culturale ale teritoriului, observă și apreciază efectele asupra acestor valori, și ia decizii în mod responsabil.

Pe lângă marea varietate de participanți, au pornit nenumărate inițiative ceea ce privește conservarea și dezvoltarea infrastructurii verzi, totodată nivelul de cooperare este foarte scăzut, și sunt doar câteva exemple bine prezentate, precum și bunele practici sunt caracterizate de lipsa izolării și a organizării rețelei. Pe lângă acestea există multe inițiative pe care ne putem baza. Astfel sunt importante inițiativele parcurilor naturale și a altor organizații.

Ceea ce privește perioada 2014–2020 dintre măsurile de politică climatică agroambientală relevante din punctul de vedere al biodiversității, măsurate în unele state membre doar două au fost axate pe rezultate. În general, proporția mică a sistemelor bazate pe rezultate este caracteristică. De-a lungul cercetărilor în cadrul celor 44 acțiuni climatice agroambientale ce apar în eșantioanele făcute în statele membre UE **agricultorii nu au fost plătiți pentru rezultatele obținute, ci pen-**

Figura 3.: Din punctul de vedere al protecției faunei sălbatice și al rezistenței la climă, contează cum tratăm elementele de infrastructură verde ce se află la marginea parcelelor sau în interiorul suprafețelor cultivate (teren arabil, pajști)

Figura 4.: Din punctul de vedere al apelor (râuri, canale, lacuri etc.), precum și a habitatelor cu apă este determinant cum tratăm malurile, teritoriile de lângă maluri, este esențial să considerăm malul, teritoriile de pe lângă mal ca fiind părți integrante ale apei

tru că s-au angajat în anumite activități (sau pentru ignorarea lor).

După părerea autorităților naționale și regionale vizitați de Curtea de conturi **sistemele de dezvoltare rurală bazate pe rezultate pot fi mai favorabile biodiversității**. Au evidențiat că formarea și dezvoltarea acestor sisteme necesită mai mult efort, dar cu ajutorul lor pot fi obținute și date mai bune de monitorizare.

exemplu de soluție bazată pe rezultate este dezvoltarea și aplicarea unui sistem de puncte (eco-scheme) care arată câte specii de plante diferite sunt prezente pe un teren dat. Sistemele bazate pe rezultate (vezi: *chenarul cu cazurile staturilor membre și exemple din țară*) lasă

mai multă libertate producătorilor pentru a decide modul în care își gestionează teritoriile, astfel simțind mai multă responsabilitate față de realizări. Referitor la aplicarea sistemului de puncte s-au făcut câteva propuneri, introducerea sistemului este în pregătire.

Ca o componentă de sistem bazată pe rezultate este recomandat elaborarea încorporării măsurilor de dezvoltare a infrastructurii verzi ce țintesc teritoriile concrete (de exemplu ca parte a rețelei ecologice, coridor ecologic sau să fie stabilit și conservat ca zonă tampon a terenurilor protejate sau sensibile, precum și recunoașterea acestor măsuri ca activități agricole, chiar și ca suprafețe eligibile.

În Europa și în întreaga lume găsim nenumărate exemple pentru acțiuni agroambientale și climatice bazate pe rezultate ale căror element central este efectul pozitiv practicat și așteptat al agriculturii asupra habitatelor, asupra unor specii și asupra mediului natural.

Figura 5: Exemple europene de programe de management pentru care impactul pozitiv asupra valorilor naturale este la fel de important ca rezultatul managementului (la baza colectării informațiilor și a compilației a ajutorat publicația *Guidance Handbook for results-based payments for biodiversity*: <https://ec.europa.eu/environment/nature/rbaps/handbook/docs/rbaps-handbook.pdf>)

În centrul **programului Burren din Irlanda** se află faptul că pe un anumit teritoriu (regiunea carstică Burren) să ocrotească peisajul agricol unic. Începând cu 2016 programul este parte a programului de dezvoltare rurală irlandeză. Programul, gestionat de ecologiști, recompensează, de asemenea, acțiunile și rezultatele. Fermierii sunt ajutați de consilieri în elaborarea unui plan de acțiune cu ajutorul căruia starea de conservare a parcelelor agricole poate fi menținută sau îmbunătățită. Rezultatele sunt evaluate anual. Cei care primesc prea puține puncte, nu vor primi plată. Pentru un număr ridicat de puncte, plata este mai

mare. De la introducerea programului performanța biodiversității terenurilor afectate, precum și a parcelelor se îmbunătățește treptat de la an la an.

(sursă: sursă: EU Biroul Național de Audit, vezi exemple și video: <http://burrenprogramme.com>)

În **Germania (Renania-Palatinat)** autoritățile regionale au înființat un program de conservare a naturii pentru pajștile permanente. Fermierii care participă în acest program trebuie să numere și să documenteze speciile de plante care trăiesc pe teritoriul lor. În cazul în care speciile de plante care trăiesc pe anumita parcelă nu atinge un prag dat, nu se plătește. (sursă: EU Biroul Național de Audit)

Figura 6: În cadrul programului irlandez, diversitatea naturală și bogăția zonelor agricole sunt apreciate și considerate importante (sursă: <http://burrenprogramme.com/farming-for-nature-march-and-april-2021-newsletter/>)

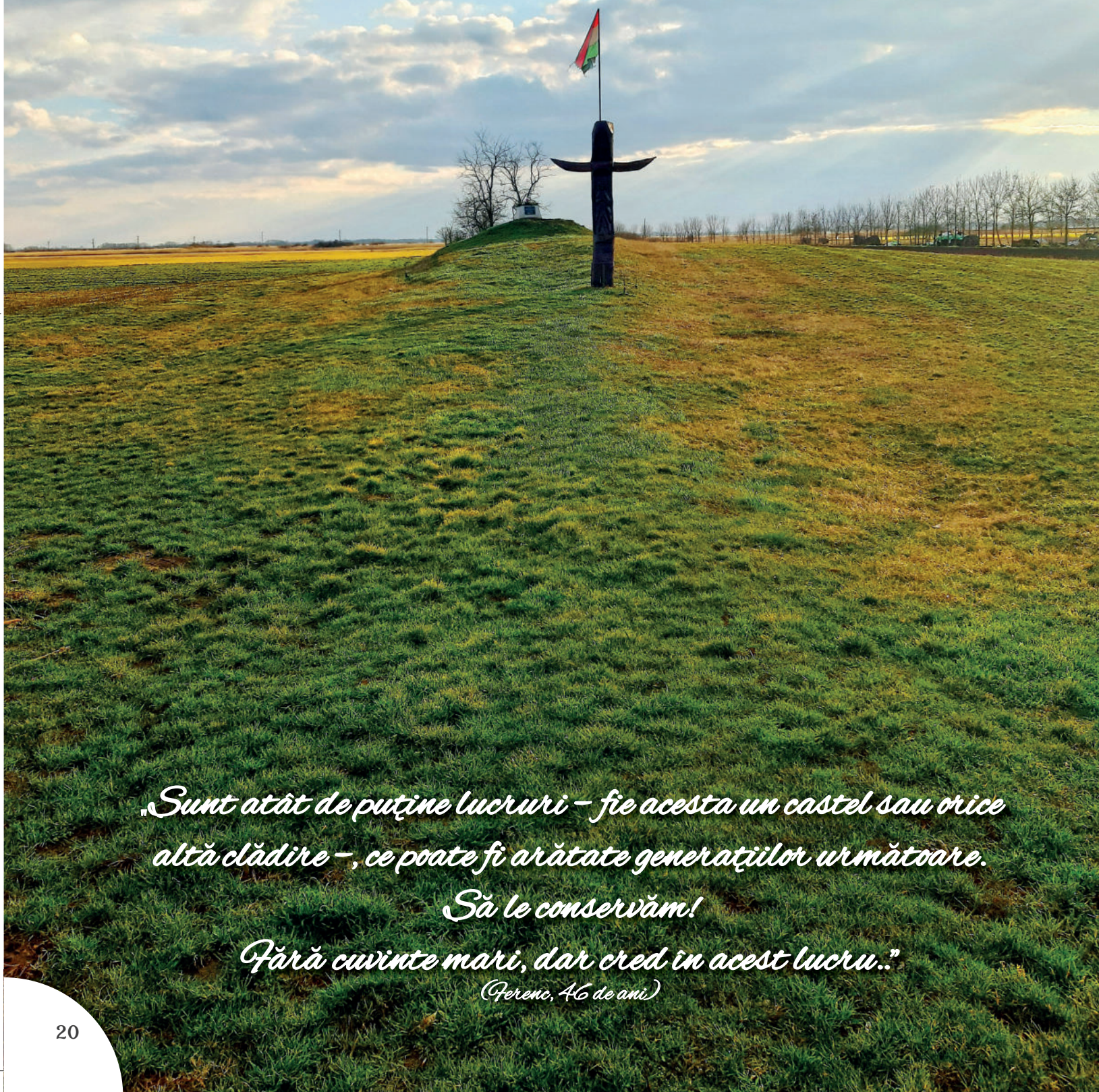

Figura 7: Multe dintre fermele care participă la programul Burren sunt mici ferme familiale (sursă: <http://burrenprogramme.com/farming-for-nature-march-and-april-2021-newsletter/>)

MOVILĂ ȘI OM

Manifestările cele mai profunde ale
atașamentului omului față de peisaj

*„Sunt atât de puține lucruri – fie acesta un castel sau orice
altă clădire –, ce poate fi arătate generațiilor următoare.*

Să le conservăm!

Fără cuvinte mari, dar cred în acest lucru..”

(Ferenc, 46 de ani)

În articolele mele anterioare am prezentat cititorilor movilele cunice. Am scris despre formarea lor, despre tipurile de movile, despre perioadele istorice, despre formarea peisajului unde se găsesc aceste movile. A subliniat importanța movilelor, de ce este importantă prezervarea lor. Am atras atenția la importanța conservării movilelor.

Totodată în cercetările mele am căutat răspunsul la întrebarea ce gândește omul care a format movilele, mâna ce a format peisajul despre movile, care este atitudinea, motivația lui, ce crede omul despre importanța prezervării movilelor pe care le-a făcut. Astfel am discutat cu proprietarii movilelor, am avut un așa-numit interviu structural în profunzime cu 20 de oameni. Apoi am făcut o evaluare calitativă a interviurilor, am analizat conținutul lor. Am acordat o atenție deosebită să rămân în rolul cercetătorului și să nu influențez răspunsurile celor întrebați. De-alungul muncii mele m-am străduit să-mi înregistrez observațiile cu exactitate și detaliu, precum și să-mi confirmez observațiile cu cuvintele exacte ale celor întrebați.

Datorită celor spuse de-alungul interviului se poate confirma că majoritatea fermierilor nu au prea multe informații despre movilele ce se află în proprietatea lor. „S-au format cu aproximativ 150–200 de ani în urmă, opinia mea este că au fost construite.” (Tamás, de 41 ani).

Discuțiile au arătat că legea privind conservarea naturii, ce asigură protejarea movilelor cunice nu a fost încorporat în cunoștința publică. Foarte puțini din cei întrebați au făcut referire la această lege. „Cred că din jurul anului '91, pentru că atunci am citit că poate chiar și creșterea animalelor este dăunătoare pentru ele...” (Valéria, de 44 ani).

De-alungul discuțiilor a ieșit la iveală că sunt puțini fermieri care nu au fost afectați de acest regulament. Din interviuri reiese că din cauza posibilelor consecințe juridice mulți fermieri nu au continuat cultivarea terenurilor movilelor. Măria (de 29 ani) a declarat: „Ne temem de sancțiuni, încercăm și mai mult să conservăm aceste movile cunice.”

Dintre cei întrebați nu au fost conștienți nici de procesele ce dăunează movilele. Se vede că părțile interesate nu evaluează bine procesele dăunătoare. Opinia lui Attila (de 37 ani): „Cultivarea a fost o eroziune foarte-foarte lentă...” Expertul János Greksza însă crede că: „Aratul este procesul cel mai dăunător...”

De-alungul interviului părțile interesate au avut opinii diferite ceea ce privește problema posibilei pierderi de culturi cauzată de abandonarea movilelor. Unii s-au plâns că au avut pierderi de culturi, dar alții au văzut problema într-un mod complet diferit. „Movilele nu sunt bune nici să fie pășuni deoarece se seacă repede, se ard.” (Sándor, de 64 ani), „Tractorul merge mai greu pe ele, atât.” (György, de 46 ani).

O parte mică a părților interesate sunt de acord cu reglementările de protecție. Demeter (de 66 ani) este de opinie că „dacă legea spune să nu cultivăm aceste movile, atunci nu voi cultiva acel teren”. Totodată Valéria (de 44 ani) crede că reglementarea ar trebui să fie mai strictă: „Eu aş consolida regulamentul...” Experții sunt precauți ceea ce privește această problemă.

Era vizibil că poate fi importantă rezolvarea cadastrului teritoriilor pe care se află movilele. Această problemă s-a ivit atât din partea fermierilor, cât și din partea experților. „Problema cadastrului trebuie rezolvată.” (Sándor, de 64 ani), „Cadastrul are o importanță semnificativă...” (Veronika Tóth, Trezoria de Stat).

Atașamentul omului față de movile poate fi văzut în acțiune pentru toate epocile

Movila dispărută, arată și împădurită pe creasta Csanád

Necesitatea aprofundării cunoștințelor cu privire la movile s-a ivit din partea ambelor părți. *„În cadrul prelegerilor și a conversațiilor prietenești ating sufletul și conștiința.”* (István, de 64 ani).

Atât din partea celor interesați, cât și din partea experților a apărut nevoia de a regândi, a categoriza movilele incluse în regulament, precum și evidențierea din specificație a movilelor de teritorii mai mici. *„Propun mai multe cercetări și stabilirea categoriilor, deoarece eu nu aș conserva acea movilă care este mai joasă, și se află pe un teritoriu mai mic.”* (János Tóth, Trezoria de Stat).

Evaluarea fondurilor suplimentare a fost menționată de majoritatea celor întrebați. László (de 39 ani) crede: *„Noi trebuie să luăm în considerare latura materială...”*. Experții sunt prudenți ceea ce privește subvențiile. Din manifestările spuse de-a lungul interviurilor reiese că fermierii pe lângă sprijinul financiar, doresc și recunoaștere morală. *„Să omit acel lucru, să mă ocup de el, să așeze acolo o piatră funerală, eu aș face toate acestea gratuit”* – a declarat György (de 26 ani). În ceea ce privește gestionarea teritoriului movilelor am observat o oarecare dezbinare. O parte a celor întrebați crede că este o sarcină publică, iar majoritatea experților ar încredința acest lucru fermierilor. Mulți sprijină desemnarea movilelor la sit. Acest lucru a fost menționat și de experți. Acest lucru este susținut și de opinia lui István (de 64 ani): *„Este important să marcăm aceste movile cu ceva.”* *„Teritoriul movilelor ar trebui marcată în prezența clienților”* – crede expertul János Tóth.

La sfârșitul interviului am dorit să menționez opinia celor întrebați despre viitorul movilelor. Prin răspunsurile lor am primit răspuns și la importanța, legitimitatea și sprijinul cercetării mele. Cred că în cazul acestei probleme cele spuse de cei întrebați sunt cele mai autentice soluții. *„Sunt atât de puține lucruri – fie acesta un castel sau orice altă clădire –, ce poate fi arătate generațiilor următoare. Să le conservăm! Fără cuvinte mari, dar cred în acest lucru.”* (Ferenc, 46 de ani).

După examinarea interviurilor a ieșit la iveală că fermierii acceptă elementele peisagistice ce se află în peisaj chiar și în cazul în care conservarea acestora implică o oarecare restricționare a folosinței teritoriilor lor. Luând în considerare rezultatele cercetărilor anterioare, cercetarea mea a confirmat faptul că degradarea movilelor cunice ce s-a desfășurat de-a lungul a mai multor secole – cu câteva excepții – nu a fost activitatea conștientă a omului, reflectă doar lipsa cunoștințelor omului despre aceste movile. Din rezultatul interviurilor reiese că omul care formează peisajul posedă cunoștințe generale despre movile, dar au doar cunoștințe superficiale – cu câteva excepții – despre caracteristicile istorice, despre procesele ce au cauzat sau au ajutat degradarea lor.

Interviu, comemorare

Printre cei intervieuați s-a aflat și István Imre Pallér, despre el trebuie să ne amintim într-un mod deosebit. S-a ocupat demult cu agricultură, a avut experiențe deosebit de multe, a participat de multe ori la excursii de studiu în străinătate. Lângă ferma lui din Szabadkígyós se află movila Keresztes. Când și-a cumpărat ferma, movila s-a aflat pe o suprafață agricolă. Datorită diviziunii administrative ce a bisectat movila, pe lângă el teritoriul a avut și un alt proprietar. Când István Imre Pallér a aflat mai multe despre movila de lângă ferma lui, a încetat perturbarea agricolă a acestuia. Alăturându-se de mișcarea conservatoare de movile a dat exemplu mai multor fermieri din județ, preluând rolul liderului. Mai târziu din propriile resurse financiare a reușit ca movila să poată fi vizitată. A construit o intrare, a așezat o bancă, a ridicat o placă, a ajutat la ridicarea unei statui a Mariei sculptată într-un stâlp de totem. Mai târziu pe movilă a fost plasat un steag maghiar. Unele părți ale interviului făcut cu el se află aici, astfel ne amintim de el:

Pilă folosită ca cimitir lângă Arad

Movila Keresztes a fost un teren agricol, iar în zilele noastre ca un sanctuar vestește relația strânsă a omului cu natura

„Câte panglici se află pe acesta? Că așa zice că Teréz Szabó, cercetător al Universității Janus Pannonius din Pécs, care în jurul anilor '93-'94 a umblat pe aceste meleaguri, și atunci am fost intervievat într-un mod asemănător. Și atunci am început seara la nouă, și am terminat dimineața la trei. Și ea m-a întrebat aceeași întrebare la început, așa că de acolo... Important este că strămoșii mei au fost țărani și meșteri, cred că de prin anii 1880.” (István, de 64 ani).

„Movila cunică de pe lângă ferma mea (...) în jurul lui '93 a fost o descoperire, acolo am ajutat și eu, chiar și presa a fost acolo. De când este în proprietatea mea, nici nu m-am gândit să cultiv acest teritoriu. Eu am fost în relații bune cu membrii parlamentului, și le-am transmis cu ajutorul lui Laci (László Szelekovszky: autorul), că ar trebui să facă ceva în această chestiune.” (István, de 64 ani).

„Când mă cațăr pe culmea movilei, privesc orizontul și văd munții din Șiria. (...) Este un sentiment extrem de plăcut să văd ceva ce este la 65 kilometri cu mașina. Și am un legământ: dacă nu va mai fi graniță, atunci vom merge călare cu fiul meu, și stând pe fortificație, pe fortificația de pe muntele Șiria vom chema pe mobil cei de aici că am ajuns... Primarul din Șiria a promis că ne va aștepta...” (István, 64 de ani).

„Na, acum stai puțin! Îți voi spune ceva ce nu ai auzit de la nimeni. Am scris în testamentul meu – văzând că, luând în considerare obiceiurile funerale ale religiilor creștine și ale altor religii, nu merge într-o direcție bună, nu suntem toți oameni așa de importanți încât să ni se construiască un mauzoleu. Este dezgustător, arată lipsa culturii. Păi, de unde am pornit, de departe (...) Iar în testamentul meu stă că nu voi avea un mauzoleu, ci cenușa mea va fi împrăștiată – am un document la notar ce atestă că sunt de acord – pe propriul meu teritoriu, pe movilele cunice, pe partea sudică, pardon, estică va fi împrăștiată cenușa mea. Și propun că așa cum și strămoșii noștri au acceptat să fie înmormântați în movile, pe movile, aceste teritorii cu movile să fie declarate cimitire pentru împrăștierea cenușelor.” (István, de 64 ani).

Faptul că acest om în testamentul lui a inclus ca cenușa lui să fie împrăștiată pe teritoriul movilei de lângă ferma lui, arată legătura strânsă dintre omul ce trăiește în peisaj și movilele, peisajul.

Din păcate István Imre Pallér a decedat în 2020, iar cum a menționat și în interviu, așa s-a și întâmplat, movila cunică de pe proprietatea lui ia dat locul final de odihnă. La fel cum s-a întâmplat și în cazul celor care au trăit într-o altă epocă, în cazul aceluia care au construit movilele, au trăit în ele, au format acestea și le-au conservat pentru generațiile viitoare.

Fotografie: dr. Attila Rákóczi, György Tószögi

Situl memorial al lui István Imre Pallér pe movila Keresztes

Unic, chiar și dacă este micuț

Autor: Csege Földesi

- despre trei localități
de parc natural...

Biserica reformată din Csárdaszállás

Mai multe localități împărtășesc valorile universale valabile ale văii Crișurilor, care pot avea caracteristici similare sau complet diferite. Locația lor, mărimea lor, trecutul istoric-cultural, infrastructura lor afectează foarte mult cât sunt prezenți în conștiința publică. În zgomotul de informații din lumea zilelor noastre există riscul ca – pe baza celor amintite mai sus – orașele „mai norocoase” să primească atenție mai mare, deși așezările care numără câteva sute sau o mie de suflete, cum ar fi Tarhos, Békemgyer și Csárdaszállás, au povești de explorat, valori unice și programe interesante.

CSÁRDASZÁLLÁS – ÎN LUMINA AMPRENTELOR TRECUTULUI

A települési tekintetben apró község a Szentjánosi Micuța comună și-a primit numele după cărciuma din Szentjános, unde se presupune că a poposit chiar și haiducul Sándor Rózsa la începutul anilor 1800. Teritoriul a fost cunoscut ca „fermele din Csárdaszállás”, dar după 1945 topografiile au măsurat aceste terenuri și au tras străzi între ele. Până în data de 1 ianuarie 1952 teritoriul a fost considerat zona intravilană a localităților Mezőberény și Köröstarcsa, când a devenit independent din punct de vedere administrativ. Soarta comunei s-a împletit cu cea a cooperativei sale: în 1975 pentru a scurtă perioadă a fost anexată din nou localității Mezőberény, dar după 22 de ani, în 1997 printr-un referendum al localnicilor a devenit din nou independentă. În anii 1980 a fost un sat agricol înfloritor cunoscut datorită producției de semințe de orez.

Importanța de parc natural a localității este semnificativă. În împrejurimile localității Csárdaszállás, în peisajul

Movila Barát

traversat odinioară de Crișuri, între meandre s-au înălțat movile, insule bine protejate, aici s-a stabilit omul preistoric. Dincolo de movile mormintele excavate și rămășițele de așezări demonstrează faptul că aceste meleaguri au fost locuite în epoca preistorică, de cupru și de bronz de către sciți, sarmați și avari – de curând între 1999 și 2000 în hotarul satului au excavat un cimitir sarmat de aproximativ 1700 de ani.

La nord de Csárdaszállás, pe partea vestică a drumului ce duce la Gyoma se înalță o movilă ovală, de un diamteru de bază de aproximativ optzeci de metri, de o înălțime de 4,5 de metri, care poate fi identificat ca castelul lui Fábían cunoscut din sursele medievale. Numele curgan din epoca de cupru, precum și pe baza săpăturilor din 1806 se poate presupune că a fost centrul unui castel mic din epoca arpadiană. La sfârșitul secolului trecut au găsit un perete din cărămidă arsă la poalele movilei, ce a înconjurat movila. În 1906 au găsit aici morminte din cărămidă. Centrul moșierilor s-a depopulat spre sfârșitul secolului XIV, iar biserica a stat izolată în următorii secole. Se presupune că mormintele din cărămidă sunt de origine ulterioară, deoarece în mijlocul dealului s-a aflat o cavitate în cărămidă. Castelul Fábían a moștenit numele de Movila castel, iar numele s-a extins pe întreaga zonă. Arborele vieții de pe el a fost ridicat în 2008.

(Sursă: korosvidek.blog.hu / Pe teritoriul movilelor cunice 3.)

Valea Crișurilor – AȘEZĂRI DE PARC NATURAL

În apropierea localității Csárdaszállás se naște Crișul Triplu, la întâlnirea Crișului Repede și cel Dublu

O imagine panoramică a gârlei Félhalmi

Datorită deceniilor de cultivare intensivă a orezului, zona are o importanță naturală remarcabilă: în mediul bogat în nutrienți al parcelelor de orez, inundate cu apă, aflate în hotarul vestic trăiesc nenumărate organisme inferioare de plante și animale, precum și puiete de pești și amfibieni ce se hrănesc cu acestea, ce oferă hrană ideală pentru indivizi ai speciilor de păsări ce își au habitatele în locurile cu apă. Datorită mediului organic, format de la sine pe câmpurile cu orez se poate observa o stare de rezervat de păsări, se regăsesc aici nenumărate specii păsări cum ar fi egrete, stârcuri, berze, rațe și nagâți, precum și diferite păsări de pradă ce își caută aici hrana. O valoare naturală impresionantă a satului este cea mai mare albă a sistemului de apă a Crișurilor ce se află în apropiere, gârla Félhalmi ce este împărțită în cinci părți.

Își găsesc aici locul atât

drumeții, cât și pescarii. Deși în unele secțiuni există clădiri construite, în cea mai mare parte se poate plimba liber, turiștii pot explora lumea misterioasă a brațelor Crișurilor de pe vremuri, ce au o bordură groasă din stuf. Capetele inferioare și superioare ale gârlei se alătură barajului Crișului Triplu ce – ca elementul cel mai prestigios al sistemului de apă al Crișurilor – cu câmpia sa inundabilă lată reprezintă o valoare naturală semnificativă, linia sa ce ține până la râul Tisa este prezentă ca sub-zona Parcului Național Criș-Mureș. Gropile cubice ale câmpiei inundabile sunt situate în proiecția gârlei Félhalmi – datorită rolului lor de zone de creștere – se bucură de protecție specială; la sfârșitul verii apa plină de peștișori este invadată de păsări de apă dintre care se poate observa barza neagră, atât de rară, ce cuibărește aici de zeci de ani.

TARHOS – O CETATE A PATRIMONIULUI MUZICAL

Istoria localității Tarhos începe în 1775, când a devenit parte a moșiei familiei Wenckheim separându-se din pusta comitatului Békés. La mijlocul secolului XIX. s-a construit pe acest loc un castel care a fost înconjurat cu mai multe clădiri ale administratorilor și casa servitorilor. Astfel în zona exterioară a fermelor din Békés s-a înființat un punct focal municipal, ce a servit ca baza comunei Tarhos care ulterior a devenit casa educației muzicale.

După al doilea război mondial, după împărțirea pământurilor în 1946 în organizarea lui György Gulyás s-a înființat o școală de muzică în fostul castel al contelui, Li-

ceu Național de Stat de Muzică și Institutul de Formare a Pedagogilor, precum și Căminul și Școala normală de muzică. Fiind primul liceu din țară cu specializare muzică, ca institut de formare a pedagogilor și ca prima școală generală de muzică a făcut ca numele localității Tarhos să fie faimoasă la nivel național; programa și cerințele sale reflectau programul de instruire al Academiei de muzică. Mai târziu, între 1952 și 1953 s-a înființat Pavilionul de Muzică, ce a fost predat în prezența lui Zoltán Kodály cine și-a văzut realizarea viselor sale pedagogice muzicale. „Școala din Tarhos este singura care pornește de la baze

Clădirea mică, împăjurimile căreia sunt decorate cu flori colorate a primăriei din Tarhos

Castelul Wenckheim din Tarhos și Pavilionul de Muzică – datorită muzicii această localitate cu o populație de mai puțin de o mie de locuitori este una dintre cetățile culturii maghiare

Unic, chiar și dacă este micuț

Ferma cu găște (Libás-tanya)

muzicale, și astfel dă bazele solide ale educației muzicale. În acesta văd eu importanța și viitorul localității Tarhos” – a afirmat. Însă educația serioasă, plină de umilință a ținut doar timp de un an în mediul adecvat acestuia: în 1954 școala generală, liceul de muzică, școala profesională de muzică au fost desființate datorită unui decret al ministrului culturii populare, iar locul a fost folosit de către institutul de educație specială.

Mai târziu, în 1976 György Gulyás a înființat Zilele Muzicii Békés-Tarhos, eveniment organizat și în zilele noastre păstrând memoria școlii, și este considerate cel mai prestigios eveniment al vieții muzicii clasice maghiare. Concepția evenimentului de muzică populară și clasică de două săptămâni este format de sistemul de programe, cursuri de formare profesională, tabere, cursuri, concerte construite unul pe celălalt.

Pentru a aduce la înălțimi mai mari patrimoniul muzical, se organizează anual competiția de talente „Vocea mea” în Centrul Cultural Gábor Kecskeméti. Centrul cultural pe lângă programe-

le de divertisment ajută și munca unor grupuri de artiști amatori, dar nu este uitat nici păstrarea tradițiilor, mai ales în ceea ce privește broderia și împletirea coșurilor.

În 2013 castelul abandonat și nefolosit pe vremuri, a ajuns pe mâini private, iar Fundația pentru un Tarhos reînnoit a început renovarea clădirilor. Parcul ce are copaci valoroși, valori botanice bogate este protejat, și trăiesc aici nenumărate păsări.

Fermele bogate din împrejurimile localității Tarhos îmbătrânesc, dar regăsim aici și contraexemple cu o puternică funcție economică, cum ar fi ferma cu găște (Libás-tanya). Aici se regăsesc funcțiile tradiționale rezidențiale și economice, dar se poate observa și expansiunea de funcții (produse pregătite de săteni, spațiul comunitar al fermelor). Libás-tanya, ferma cu găște funcționează ca cazare rurală, își așteaptă turiștii cu produse proprii și programele organizate în Kultúrpafta, un așa-numit hambar cultural: ziua Sfântului Gheorghe, ziua pâinii noi, mâncăruri preparate din găște de ziua Sfântului Martin.

BÉLMEGYER – ÎNCONJURAT DE VALORI NATURALE UNICE

Regiunea Barcău-Criș a fost un teritoriu locuit în continuare de mai multe mii de ani, la fel ca regiunile de lângă ape ale Bazinului Carpatin. Bélmegyer se află pe un asemenea teritoriu, și și-a primit numele după membrii tribului Megyer de pe vremuri, totodată a păstrat pentru posteritate nenumărate relicve și descoperiri din vremea migrației popoarelor. Primele referiri scrise datează din 1346, în acestea apare cu numele de Meger.

O comoară a localității Bélmegyer este Fáspuszta, care cu un teritoriu de conservare a naturii de 644 hectare este parte a Parcului Național Criș-Mureș, iar 141 hectare sunt de protecție specială. Aici se găsesc diferitele caracteristici ale peisajului crișean de pe vremuri, stepa de pădure cu copaci de stejar și pere sălbatice, precum și ultimii stejari ai teritoriilor saline din Ungaria ce au rămas intacte. Valorile naturale de aici, precum și flora și fauna rară oferă un peisaj de neegalat; printre

plantele protejate se află iris spuria, aster sedifolius și peucedanum officinale; prin ciclul său de viață este asemănător acestuia din urmă ca plantă gazdă și specia de fluturi ocrotită, gortyna borelli; în vremuri cu mai multă ploaie pe pășuni au apărut nagâții, în păduri cuibărește șorecarul comun, gaia neagră și corbul, iar în iazurile piscicole din Fehérhát își caută hrana stârcii cenușii.

În apropiere se află cabana de vânătoare Wenckheim din Fáspuszta, unde putem ajunge dacă mergem pe drumul dinspre Békés-Dánfok, prin dumbravele cu merele cailor, care a fost construit de prim ministrul maghiar, contele Béla Wenckheim pe baza planurilor lui Miklós Ybl, în stil romantic, din cărămidă arsă. Clădirea a fost locul de reședință al familiei contelui până în 1945, iar până în data de 15 aprilie 1998 a funcționat ca orfelinat. Începând cu 2007 se află în proprietate privată, izolat de turism.

Casa de cultură din Bélmegyer

Rezervația naturală din Fáspuszta

În țara distrusă, jefuită și înfometată a existat o comunitate al cărei locuitori au ținut o sărbătoare de bucurie pentru un timp scurt: s-a născut comuna Bélmegeyer. Sándor Püski, legendarul editor și distribuitor Püski a invitat poeții-scriitori, Lőrinc Szabó și

István Sinka a fost păstor la moșia din Kárászmegeyer ce s-a învecinat cu Bélmegeyer. Oamenii simplii au iubit așa de mult scriitorul ce a provenit dintre rândurile lor încât la propunerea Comitetului Național Comisia pentru revendicări funciare ia dat lui Sinka două hectare de teren arabil

István Sinka la sărbătoarea zilei de naște a comunei Bélmegeyer. „Pentru Lőrinc Szabó, fiind o persoana urbană, aceasta a fost prima – și cred că și ultima – întâlnire cu un public țărănesc. Am fost puțin îngrijorați de faptul cum va fi întâmpinat. Până la urmă, ca și în cazul lui István Sinka, abia l-au lăsat să coboare de pe podiu” – scrie Sándor Püski în memoarul lui.

Fotografii: csardaszallas.hu, tarhos.hu, belmegeyer.hu

Inaugurarea comunei cu István Sinka, Lőrinc Szabó și Sándor Püski

Cabana de vânatoare Wenckheim se află în proprietate privată la periferia localității Bélmegeyer

ÎNTÂLNIREA LUI ISTVÁN BIBÓ, LŐRINC SZABÓ, ISTVÁN SINKA, SÁNDOR PÜSKI ȘI A LOCUIȚORILOR LOCALITĂȚII BÉLMEGYER: ZIUA INDEPENDENȚEI
(Molnárné dr. Márta Tarkovács)

Abia a luat sfârșit al doilea război mondial, locuitorii localității Bélmegeyer și-au luat destinul în propriile mâini. Au trimis o delegație la ministrul afacerilor interne, Ferenc Erdei deoarece grupul de ferme ce pe atunci a avut o populație de 2660 locuitori a dorit să devină independentă. Deși Comitetul Național și Consiliul de Reprezentanți al Comunei Békés au votat împotriva izolării, deoarece credeau că sciziunea districtului VIII. al localității Békés ar împiedica dezvoltarea comunei Békés – procesul nu a putut fi oprit. Ministrul afacerilor interne cu data de 1 aprilie 1946 a autorizat transformarea în comună a zonei rezidențiale Bélmegeyer ce a fost parte a comunei Békés în documentul din 13 februarie 1946. Decizia a fost făcută de István Bibó, care la acea vreme a explodat în viața publică maghiară ca o cometă cu studiul său asupra crizei democrației.

Körösladány

Succesorul ariei protejate Sárret

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

O vedere panoramică a localității Körösladány dinstre Crișul Repede

Localitatea Körösladány este menționată pentru prima dată în Registrul localității Oradea din 1222, unde numele localității apare în numele arhidiaconului din Nadány. La sfârșitul secolului XIV. familia Nadányi s-a aflat printre cele două sute de familii cu moșii mari din țară. Localitatea Nadány a fost menționată pentru prima oară în 1466 cu numele Ladány. Prefixul Körös a fost atribuit pentru a face o distincție de celelalte localități cu numele de Ladány, populația acestora a fost de 90–100 persoane.

După asaltul și căderea cetății Gyula de la 1566 Körösladány a intrat sub ocupație turcească și s-a depopularizat de mai multe ori. Strămoșii locuitorilor din prezent au sosit la Körösladány în 1712. În 1720 când János György Harruckern a pus străpânire pe moșia din județul Békés a familiei Nadányi, locuitorii din Ladány au fost interziși să plătească dări moșierului vechi. Astfel a luat sfârșit domnia de aproape un jumătate de mileniu a familiei Nadányi. Prin schimbarea de proprietate a fost schimbat în mod oficial și numele localității din Nadány la Körösladány, nu au dorit ca numele localității să amintească de numele proprietarilor de odinioară.

Procesul s-a desfășurat în 1728, în urma căreia s-a introdus hotarul dintre Körösladány și Köröstarcsa, hotar ce a fost stabilit încă în 1479. Acest fapt se află la baza legendei bătrânului Márkus, ce a fost inclusă în A hamis tanú (Martorul fals), opera lui János Arany.

„Casa localității” a existat deja în anii 1780, iar în locul bisericii medievale s-a construit o biserică nouă între 1778–84, ce a fost mărită în 1794, iar lângă această clădire s-a construit un turn. Între

S-a încheiat domnia de aproape jumătate de mileniu a familiei Nadányi datorită lui János György Harruckern

1790 și 1840 comuna a devenit reședința unui solgăbirău al comitatului Békés, astfel devenind centrul oficial al regiunii Sárret.

După extingerea liniei masculine a familiei Harruckern, în 1798 Körösladány, precum și împrejurimile acestei localități a fost moștenită de liramura baronală a familiei Wenckheim. Între 1803 și 1805 au construit – probabil în locul cetății familiei Nadány – pe baza planului lui Antal Czigler curia în stil copf, astfel comuna a devenit din nou centru boieresc. În această perioadă au început muncile de reglementare a apelor în Körösladány, în urma cărora baronul József Wenckheim a săpat o serie de canale pentru drenarea apelor interioare, precum și a construit terasamente pentru a preveni inundațiile.

În anul 1826 în localitatea Körösladány pe baza planurilor lui Antal Czigler a fost finalizată în stil clasicist capela și cripta familiei Wenckheim. Primul mort care a fost îngropat aici în 1827 a fost văduva lui Xavér Ferenc Wenckheim, baroneasa Karolina Rosenfeld Czekelius.

Datorită lucrărilor de ameliorare a inundațiilor din secolul XIX. localitatea Körösladány a fost eliberată de sub stăpânirea regiunii Kis-Sárret

Societatea de Reglementare a Crișurilor a fost înființată în 7 decembrie 1845 și începând cu începutul anului 1846 a ajuns sub conducerea baronului Béla Wenckheim. Societatea de Reglementare și-a ținut ședința în data de 19 septembrie 1847 în Körösladány, iar la această întrunire a prezidat contele István Széchenyi, ca comisar regal numit să se ocupe de reglementarea Crișurilor.

1890 a marcat finalizarea muncilor de reglementare a Crișului Repede, astfel mediul natural mlăștinos al regiunii Kis-Sárrét a fost transformat în totalitate, creând astfel bazele dezvoltării economice ale peisajului cultural.

Muncitori ai fabricii de cărămidă din Körösladány în 1955

O stație importantă a acestora a fost Prima Fabrica de cărămidă și ceramică din Körösladány deschisă în 1896.

Din donația baronului János Wenckheim în 1903 a fost înălțat primul monument public al localității Körösladány în dumbrava Elisabeta, monumentul lui Elisabeta, cu ocazia comemorării a 5 ani de la moartea reginei. În anul 1904 în loca-

litatea Újülés (în prezent Újladány) pe malul râului Tenk au fost măsurate 388 parcele pentru construirea caselor.

Pentru a comemora eroii războiului la 5 mai 1929 a fost dezvăluită lucrarea lui Ede Kallós, statuia Eroilor, ce a fost memorialul al 100-lea al primului război mondial al țării. La dezvăluirea statuii a participat și arhiducele József (1872–1962). Evenimentul a fost transmis și de jurnalele de știri.

Trupele sovietice au ocupat Körösladány la data de 7 octombrie 1944, în zori de zi, și s-au retras în data de 29 septembrie 1945, după aproape un an de staționare.

În 1949 populația localității Körösladány a ajuns la recordul de 8269 locuitori. În 1977, în cadrul unei investiții majore, pe Crișul Repede a fost construit un turbocompresor la hotarul de lângă Szeghalom a localității Körösladány, cu ajutorul căruia sistemul de apă a Crișului Repede și-a câștigat imaginea ce o are în zilele noastre.

Apariția companiei Henkel în Körösladány a eliminat hegemonia Cooperativei Agricole Barátság, ce a fost împărțit în teritorii mai mici în urma licitațiilor de terenuri după schimbarea de regim, determinând în mare direcțiile de dezvoltare ale orașului ce au condus la epoca noastră.

Memorialul Primului Război Mondial comemorează vizita arhiducelui Iosif

LOCALITATEA KÖRÖSLADÁNY ÎN ZILELE NOASTRE

Deși rețeaua hidrografică a regiunii a fost transformată în măsură mare de reglementările râurilor, Körösladány, ca localitate a regiunii Kis-Sárrét, datorită Crișului Repede, deține valori ecologice unice. Locuitorii acestei zone pot vedea aici zi de zi căprioare și fazani ce traversează barajul sau veverițe, dar chiar și păsări protejate cum ar fi barza neagră, dar se regăsesc aici vulturi și egrete. Datorită faptului că acest teritoriu se învecinează cu zonele de lângă Dévavány nu sunt rare nici dropiile.

Deoarece regiunea este bogată în valori naturale, tradițiile vânătoriei și a pescuitului au rădăcini tradiționale. Pescuitul a devenit foarte popular după interzicerea în anul 2016 a pescuitului în ape naturale, ceea ce a fost un moment important în ceea ce privește întărirea pescuitului ca hobby.

Biserica reformată din Körösladány veche de mai mult de două secole

Poarta principală a castelului Wenckheim de odinioară funcționează ca școală primară

Ceea ce privește valorile culturale, familia Weinkheim a lăsat în urmă o vastă moștenire, castelul lor de pe vremuri (1803) funcționează în prezent ca școală a ciclului primar, cripta lor a fost renovată cu ajutorul Institutului Național al Patrimoniului, precum și cu sprijinul guvernului.

Biserica Reformată (1776) și biserica catolică (1822) sunt deasemenea valori construite semnificative, totodată și monumentul primului război mondial inaugurat în 1928 – unde arhiducele Iosif a fost invitat special – este o moștenire apreciată a orașului.

Din punct de vedere cultural, trebuie amintit colecția de istorie locală lăudată de mulți vizitatori, precum și fermele renovate după modelele originale, ce oferă străzii o imagine extraordinară, astfel înfrumusețând localitatea.

Atractivitatea turistică a localității Körösladány se datorează apropierii de natură, precum și faptului că astfel această regiune oferă oportunitatea vizitatorilor de a petrece aici timp de calitate netulburat și calm. Această dotare reprezintă o direcție favorabilă din punctul de vedere al recreerii turistice active ce s-a apreciat în ultimul timp.

Barajul Crișului Repede ce se află în vecinătatea localității constituie un obstacol pentru turismul acvatic, dar ca punct de pornire sistemul de râuri este navigabilă de la localitate până la Tisa.

Ca fiind localitate ce este parte a traseului Turul Albastru, Körösladány este orașul drumețiilor, cercul local de drumeții promovează drumețiile organizând diferite programe de drumeții.

În ceea ce privește răspândirea cicloturismului localitatea Körösladány are ca țel dezvoltarea în toate direcțiile a rețelei de piste pentru biciclete. Un element important al acestei dezvoltări al constitui o posibilă legătură cu Köröstarcsa, deoarece astfel regiunea Crișurilor ar putea fi traversabilă de la hotarul cu România până la Füzesgyarmat. Această secțiune de 10 km ar putea fi considerată specială dacă spre deosebire de practica construirii pistelor de biciclete nu ar urma direct traseul drumului principal, ci ar fi construit într-un mediu netulburat, pe terasamentul de protecție secundară împotriva inundațiilor al rezervorul de urgență pentru inundații de la Mérges. Printre dezvoltările turistice ale localității se află și un ștrand liber, precum și înființarea unui port de agrement, iar acestea ar avea un rol important din punctul de vedere al dezvoltării turistice a localității.

Atracția turistică principală a localității Körösladány este recreerea în mediul natural – Tura nordic walking în regiunea Sárrét

Deși localitatea nu organizează festivaluri turistice, Zilele Körösladány poate fi considerată un eveniment semnificativ pentru locuitori, dar și competiția anuală de gătit sau ziua demonstrativă a tăierii porcului organizat la începutul lunii noiembrie sunt evenimente ce atrag vizitatori.

În funcționarea organizațiilor civile ce păstrează tradițiile – de mai multe decenii în cazul cercului de muzică populară și al orchestrei de țiteră – pandemia a însemnat o provocare serioasă, dar probabil toate cele treizeci de comunități își vor putea continua munca în mod activ. Se poate afirma acest lucru chiar și în cazul produselor locale din Körösladány, mai ales prepararea brânzei și apicultura bio păstrează reputația localității.

Competiția de gătit al mâncărilor tradiționale

Clubul de turtă dulce

În lumina provocărilor prezentului păstrarea rezultatelor este obiectivul principal al localității Körösladány, pe lângă faptul că prin valorile naturale încearcă să se integreze în pilonii de viziune ai parcului natural.

Fotografii: korosladany.hu, Körösladányi Művelődési Ház/Facebook

SARKAD

– „edenul” resurselor de apă

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

Crișul Negru atât de romantic este înconjurat de cele mai teritorii cu păduri ale județului în împrejurimea localității Sarkad

tă cetatea Peckes. Dezvoltarea localității Sarkad s-a oprit în timpul cotozirii turcești din 1241, în această perioadă s-au produs pagube grave – probabil și în castelele construite din lut, lemn și nămol. În secolul XII. în împrejurul localităților au apărut strămoșii uneia dintre cele mai vechi familii din Sarkad, familia Leel-Őssi care este amintită în documentele orașului de secole în șir.

Războaiele turcești nu au cruțat nici localitatea Sarkad, au fost constante confruntări mai mici sau mai mari. În locul ruinelor cetății Peckes s-a construit o nouă fortificație în a doua parte a anilor 1510, care a fost distrusă în 1711 după războiul de independență a lui Rákóczi.

Secolul al XVI. este memorabil în viața localității atât datorită războaielor turcești, cât și datorită faptului că în această perioadă a apărut reformația ce a fost adusă de către haiducii voievozilor ardeleni, iar în anii 1550 au vizitat localitatea Sarkad predicatori renumiți ca Mátyás Dévai Bíró sau István Szegedi Kiss.

Până la sfârșitul secolului XIX. Sarkad a avut un caracter de târg, însă teritoriul mlăștinis, precum și inundațiile râurilor Körös și Gyepes au încetinit în mare parte dezvoltarea orașului. Începând cu 1799 moșierul orașului a devenit Ignác Almássy, el a ordonat construirea curiei clasice în 1829. În clădire a fost construită

Localitatea – vila Surcud – este amintită pentru prima oară în secolul XII. în actul constitutiv al prepoziției localității Dömös. „Valoarea strategică” a mediului înconjurător al orașului a fost mărită de faptul că a fost o regiune mlăștinoasă, ușor de apărat, astfel în perioada de după epoca cuceririi Bazinului Panonic de către maghiari s-a construit o fortificație numi-

*Calcografia despre cetatea din Sarkad din mijlocul secolului XVII.
a lui Wilhelm Dillich*

tă și o capelă, în localitate s-a înființat chiar și un parc natural zoologic. A poposit aici în timpul războiului de independență din 1848–49 József Nagysándor, Jenő Knézich și cavalerul Ernő Poeltenberg general militar – mai târziu martiri ai Aradului.

Anul 1836 este foarte important din punct de vedere al dezvoltării economice, deoarece în acest an a început producția de zahăr ce mai târziu a dobândit o tradiție serioasă.

Pe timpul războiului de independență din 1848–49 119 Sarkad a luptat purtând uniforma armatei maghiare, după evenimentele de la Șiria generalii József Nagy-Sándor și Károly Knézich au fost ținuți în castelul localității, dar și Sfânta Coroană a fost ținută o zi întreagă în oraș.

Una dintre zilele negre ale localității a fost ziua de 1 mai, 1866, când așezarea a fost distrusă de un incendiu, 73 de case au ars în acea zi împreună cu biserica reformată și clădirea primăriei unde au fost distruse nenumărate documente.

Redresarea economică caracteristică epocii dualismului s-a resimțit și la Sarkad la sfârșitul secolului XIX., deoarece pe lângă cunoscuta fabrică de zahăr, în oraș a funcționat și o fabrică de cărămidă și țiglă. Totodată construirea căii ferate a ajutat dezvoltarea economică a orașului. În luna septembrie a anului 1871 a fost deschis ultimul tronson al Căii Ferate Marea Câmpie-Rijeka (între Csaba și Oradea), astfel Sarkad a fost inclus în circulația economică în continuă dezvoltare a Europei.

Sarkad, care aparține administrativ județului Bihor și districtului Cefa - Sa-

Bustul Sfântului Ștefan comemorează, de asemenea, trecutul de aproape o mie de ani al lui Sarkad

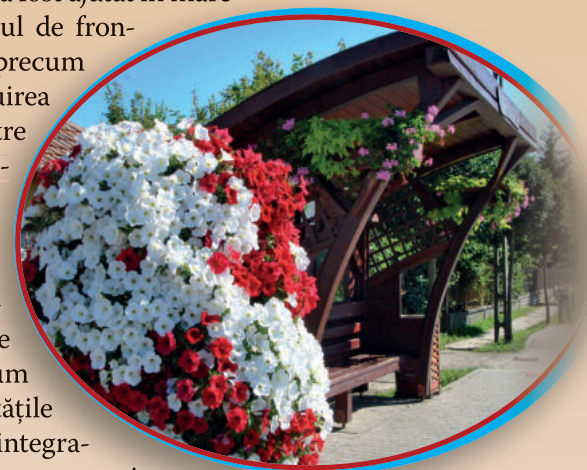
lonta, și-a pierdut drepturile de oraș de târg la 25 aprilie 1887, cu toate acestea, așezarea a suferit o pierdere mult mai gravă la 4 iunie 1920, când datorită tratatului de pace de la Trianon „a lăsat în Ungaria” localitatea Sarkad, dar l-a rupt complet de rădăcinile istorice și economice.

La 15 martie 1950 județul Bihor a dispărut, iar în cadrul organizării județelor și a introducerii unui sistem al consiliului localitatea Sarkad a devenit parte a județului Békés, însă a rămas centrul raionului până în 1966 când raionul Sarkad a fost desființat, iar comuna a devenit parte a raionului Gyula. După desființarea raionului Gyula în 1984 Sarkad, ce a avut rădăcini bihorene, a pornit pe calea independenței, iar la 1 martie 1989 și-a dobândit statutul de oraș.

După schimbarea de regim, a început procesul început de localitatea Sarkad, al cărui rezultat a fost faptul că prin cooperarea localităților din împrejurimi s-a format prima microregiune a țării. Rădăcinile microregiunii datează din 1992, dar pe lângă înființarea microregiunii a început și cooperarea cu localitatea salonta ce se află pe cealaltă parte a graniței, ce a fost ajutat în mare parte de punctul de frontieră rutieră, precum și de construirea drumului dintre graniță și localitatea Salonta.

Înființarea microregiunii poate fi considerată o poveste de succes, cum ar fi oportunitățile oferite de integrarea europeană, precum și procesul de desființare a graniței dintre localitățile bihorene istorice, astfel creând unitatea acelei regiuni istorice ale cărui localități au fost conectate de-alungul secolelor prin legături istorice și economice strânse

Sursă: sarkad.hu

Orașul Sarkad, orașul înflorit din zilele noastre

DESPRE SARKADUL ZILELOR NOASTRE

Prezentul localității este strâns împletit cu apele. Crișul Negru ce șerpuiește în hotarul orașului, precum și canalele Kopolya-, Gyepes- și Bârkás ce constituie parte a sistemului de apă vie de pe vremuri sunt și vor fi importante resurse de apă. În acest sens un exemplu bun îl dau Lacurile Éden cu împrejurimile lor pitorești ce se află în centrul localității, și sunt speciale și din punctul de vedere al imaginii orașului, cât și din punct de vedere recreațional.

Mediul pitoresc al lacurilor Éden ce constituie comoara orașului este un teritoriu recreațional dezvoltat din punct de vedere infrastructural

Înființarea lor se datorează reabilitării teritoriale a canalului Gyepes, ce în trecut a fost un loc mlăștinos, plin de deșeuri, reabilitare ce a avut loc în anii 1990. Aspirațiile ultimelor decenii au făcut ca Lacurile Éden să devină un mediu natural, peisajul și evenimentul cultivat, care este foarte rar într-un mediu urban. Punde de observație cu cinci nivele, o sală de evenimente, clădire de cazare cu bloc de apă, cuptor, terasă cu grătar, scenă pe apă, piscină acoperită, spațiu comunitar, promenadă și alte dezvoltări viitoare ajută ca Éden Camp, tabăra pentru tineret de odinioară, să atragă câți mai mulți oameni la Sarkad prin serviciile oferite.

Lacurile Éden oferă și o experiență pentru iubitorii de pește, așa cum și canalul Bârkás, precum și Crișul Negru, ce sunt utilizate de organizațiile de pescuit.

Dintre atracțiile culturale și arhitecturale ale localității Sarkad iese în evidență biserica reformată cu nouă turnuri, unică în lume, care se înalță în locul bisericii „străvechi” construită în jurul anului 1700. O frumusețe a orașului este biserica romano-catolică construită în 1809, apoi demolată și reconstruită în 1899, precum și statuia ecvestră depictându-l pe Sfântul Ștefan și Árpád ridicată în anul mileniului, totodată monumentul ridicat în memoria eroilor celor două războaie mondiale, precum și în memoria martirilor din Arad. Ca clădire istorică merită menționat castelul Almássy ce în zilele noastre funcționează ca școală.

Colecția de istorie locală Sándor Márki prezintă valorile istorice ale localității. Sándor Márki (1853–1925) a fost un renumit istoric, profesor universitar, membru al Academiei Științifice Maghiare, cine trăiește în conștiința publică ca scriitor al istoriei localității Sarkad.

Centrul vieții culturale este biblioteca orașeană și Centrul Cultural Béla Bartók, care îndeplinește și sarcini de organizare a evenimentelor. În ceea ce privește organizarea de festivaluri culturale, Sarkad găzduiește evenimente speciale cum a fost în luna

Centrul Cultural Béla Bartók

A II-a Zi a Pescuitului-Vânatului în Județul Békés organizat în 2019 a însemnat o experiență specială în viața localității

august a anului 2019 A II-a Zi a Pescuitului-Vânatului în Județul Békés, al cărui program au inclus concursul gusturilor tradiționale ale peștelui și al vânatului, demonstrația de vânătoare cu șoimi și goarne, concursul de pescuit pentru copii, precum și expoziție de trofee.

Nu trebuie să uităm nici de valorile de peste hotarele localității. Sarkad este înconjurat de cel mai verde mediu natural al județului Békés, iar principala forță atractivă o constituie Crișul negru ce șerpuiește în patul său original. Râul romantic nu atrage doar pe aceia care iubesc pescuitul și turele pe apă, dar datorită locului Gyula-Városerdő cu ștrand liber este unul dintre locurile cele mai populare de recreere al județului Békés. Aici se găsește școala din pădure și cabana ce oferă loc de cazare pentru 138 persoane și este operată de către Délalföldi Erdészeti Zrt., ce atrage în fiecare an foarte mulți excursioniști datorită florei și faunei extrem de bogate a pădurii din împrejurimi.

Conform caracteristicilor intra- și extravilane localitatea Sarkad, ca cea mai mare localitate dintre cele unsprezece așezări ale microregiunii, încearcă să facă față provocărilor epocii prin dezvoltările continue ce se desfășoară aici. Astfel în primăvara anului 2021 programul de renovare a bisericii a Parohiei Reformate Centrale din Sarkad a primit un sprijin guvernamental de două milioane, totodată reabilitarea și transformarea teritoriului micii păduri din Piața Táncsics într-un spațiu comunitar a fost stabilită ca obiectiv prioritar de către conducerea orașului, precum și dezvoltarea Grădinii Kossuth cunoscută și sub numele de „Sétakert”.

O investiție semnificativă – în valoare de mai mult de 1 miliard de forinți – înseamnă și construirea bazinului de înot din Sarkad, ce a început în luna noiembrie a anului 2020, și va avea două bazine, bolcuri sociale, parcare. Această bază sportivă va îmbogăți așezarea cu un alt tip de apă, dar va fi cu siguranță și o comoară de apă determinantă.

Fotók: Sarkad Város/Facebook

Din cele nouă turnuri ale bisericii reformate unice pe plan mondial opt sunt pinacle

Parcul Natural Írottkő

„Natură infinită, cultură de mii de ani”

- **Anul înființării:** 1997, primul parc natural al Ungariei
- **Anul publicării:** 2006
- **Teritoriu:** 16 localități pe 24.849 hectare, populația este de aproape 21 mii de locuitori
- **Localități:** Bozsok, Cák, Csepreg, Gyöngyösfalu, Horvátzsidány, Kiszsidány, Kőszeg, Kőszegdoroszló, Kőszegpaty, Kőszegszerdahely, Lukácsháza, Nemescsó, Ólmod, Peresznye, Pustacsó, Velem
- **Reprezentant și operator:** Asociația pentru Parcul Natural Írottkő
- **Adresa:** 9730 Kőszeg, Kelcz-Adelffy u. 5. (tel.: +36-94/346-687, e-mail: ine@t-online.hu)
- **Pagina web:** www.naturpark.hu

PREMISE

Idea înființării unui parc natural a apărut în anii '80. Pregătirile înființării Parcului Național Fertő–Hanság au fost de ajutor în acest proces. Pe baza recomandărilor comitetului mixt maghiar-austriac, în cadrul programului EU Phare s-a înființat prima dată Parcul Natural Geschriebenstein în 1996, acesta a fost urmat în anul următor de Parcul Natural Írottkő. Scopul ambelor parcuri este dezvoltarea mediului natural și construit al localităților parcului, dezvoltarea turismului și a economiei, precum și promovarea educației și formării conștiente de mediu.

CARACTERISTICI GEOGRAFICE, NATURALE ȘI PEISAGISTICE

Az Írottkő Natúrpark a Nyugat-dunántúli Parcul Natural Írottkő se află în zona Transdanubiană de Vest, în partea nordvestică a județului Vas. Și-a primit numele după punctul cel mai înalt al Trasdanubiei, vârful Írottkő de 882 metri ce se află

Írottkő, Munții Kőszeg

la granița Ungariei cu Austria. În prim planul Munților Kőszegi teritoriul este acoperit de dealuri înalte de 280-300 m, iar bazinul hidrografic al acestui teritoriu este râul Gyöngyös. De pe creasta de 5-800 m a munților aparținând Alpilor de Est curg văi abrupte ce ajung pe șesul de 220-260 m a văii râului Gyöngyös. Cele mai semnificative râuri sunt Hármaspatak, Szerdahelyi-patak și Arany-patak.

Întregul teritoriu de 4303 hectare a ariei protejate Kőszegi este parte a parcului natural. 50% a teritoriului parcului natural este teritoriu natural, iar 25% este teritoriu Natura 2000 (4945 ha). Acesta din urmă este în mare parte asemănătoare cu teritoriile naturale protejate. O formațiune geologică de o frumusețe aparte este Széleskő, Asztalkő și Kalaposkő, ce păstrează amintirea reliefulor anterioare pe crestele acoperite de păduri.

Puntea de observație Óház

Centrul de vizitatori pentru conservarea naturii István Bechtold, Kőszeg

Pe acest teritoriu nu există ape stătătoare naturale, și totuși parcul natural este bogat în ape. Rocile muntelui au o retenție slabă de apă, astfel există aproape 40 de izvoare din care 16 sunt izvoare ocupate. Pe lângă lacurile artificiale în 2010 s-a construit Bazinul hidrografic Lukácsházi de o suprafață de 25 hectare, cunoscut și sub numele de Lacul Abért. Dintre copacii ce se regăsesc aici cele mai semnificative sunt stejarii și carpenii a Transdanubiei de vest ce se găsesc la o înălțime de 300-600 m, dar găsim aici și fagi. Specia predominantă de arbore este stejarul de plută. Pe teritoriul parcului natural există mai multe teritorii naturale protejate de semnificație națională și locală.

CARACTERISTICI CULTURALE ȘI SOCIALE

Regiunea Parcului Natural Írottktő a fost populată încă din neolitic. Orașul din epoca cuprului, bronzului, și apoi a fierului, ce a fost găsit pe dealul Sfântul Vid din Velem, precum și diadema din aur găsită aici sunt descoperiri arheologice cunoscute în întreaga lume. Traseul educațional Kultúrák hegye spune povestea popoarelor ce s-au stabilit aici. Apeductul care a furnizat pe odinioară Savaria sau sculptura capului lui Bacchus găsită pe muntele Pogány păstrează memoria romanilor. În prezent regiunea este populată pe lângă maghiar de germani și de descendenții croaților ce s-au stabilit aici în secolul XVI. Capitala Kőszeg a fost oraș regal încă din 1328. În locul ruinelor castelului superior se află o punte de observație, centrul orașului medieval înconjurat cu zid împreună cu castelul inferior sunt intacte. Pe lângă comorile monumentale și muzeale este cunoscut datorită bogatelor sale tradiții civile. Celălalt oraș a regiunii este Csepreg, oraș târg pe lângă râul Répce ce a fost centrul administrativ al cantonului până în 1950. În zilele noastre întregul parc natural aparține de cantonul orașului Kőszeg. Pe lângă tradițiile puternice industriale, civile ale orașelor, este semnificativă tradiția agricolă, viticolă și pomicolă a satelor. Patrimoniul satelor croate și germane trăiește cel mai viu (limba, muzica, dansul, tradițiile). Instituțiile culturale și educaționale puternice reprezintă o atracție semnificativă, totodată sunt puține locuri de muncă, majoritatea populației găsește loc de muncă doar în afara parcului natural.

SCOPUL ȘI VIZIUNEA PARCULUI NATURAL ÍROTTKŐ

Viziunea Parcului Natural Írottktő este conservarea naturii, cooperarea de dezvoltare rurală – dezvoltarea coordonată a economiei, a mediului natural și construit al localităților în cauză –, educația de mediu/formarea atitudinii, precum și dezvoltarea continuă a turismului / ecoturismului. În cadrul acesteia, merită menționat

- dezvoltarea coordonată a mediului natural și construit, a turismului și a economiei,
- educația de mediu și practicile de protejare a naturii pe teritoriul parcului natural,
- dezvoltarea, planificarea conceptelor și proiectelor referitoare la Parcul Natural Írottktő, cooperare în implementare și operare,
- contact continuu și strâns cu Parcul Natural Geschriebenstein din Austria, coordonarea dezvoltării și funcționării, fuzionarea pe termen lung a celor două parcuri naturale învecinate,
- generarea de creștere economică, dezvoltare sănătoasă și durabilă în regiune.

DESTINAȚIILE TURISTICE CELE MAI SEMNIFICATIVE ALE PARCULUI NATURAL ÍROTTKŐ

Peisajul atrăgător al Parcului Natural Írottktő: lanțul muntos și înălțimile Munților Kőszeg, izvoarele cu apă curată; pe dealurile cultivate ale regiunii Kőszeghegyalja, podgoriile și livezile din valea Gyöngyös și șesul Répce în Csepreg, localitățile ce se ascund în văi.

Prezentare atractivă și locuri de excursie: castelul Kőszeg, centrul orașului și muzeele, Centrul de vizitatori pentru conservare a naturii István Bechtold, puntea de observație Írottktő, Muntele Calvariei, izvorul Hét-

Șirul de crame din Cák

Biserica Calvariei, Kőszeg (fotografie: Tibor Csepregi)

Zilele asediului 2018, Kőszeg (fotografie: Tibor Ohr)

forrás, puntea de observație Óház, capela Sfântul Vid, șirul de crame Cák, moara de apă Velem, casa artiștilor din Velem, castelul Sibrik din Bozsok, parcul castelului Peresznye, capela Péruska din Horvátzsídány.

Zona este o destinație atractivă pentru iubitorii de drumeții, ciclism, călărie și pescuit.

Târgul de ziua Orsolya văzut din turnul Hősök, Kőszeg (fotografie: Tibor Ohr)

MIȘCĂRI, PRODUSE LOCALE

În cadrul proiectului alpannonia[®] plus Asociația pentru Parcul Natural Írottktő a lansat două mișcări de drumeții. 12 excursii transfrontaliere Light și 10 excursii transfrontaliere Hard atrag drumeții aventuroși pe teritoriile cele mai frumoase ale Parcului Natural Írottktő.

Cei care preferă experiențele gastronomice pot gusta pe lângă vinurile excepționale din Kőszeg – în special vinuri roșii – mierea de rapiță și castane a regiunii Hegyalja, turta dulce, sau gemurile și siropurile din Lukácsháza. La fiecare destinație turistică importantă găsim suvenirurile meșteșugărești caracteristice regiunii, obiecte din ceramică, specialități textile, împletituri de paie, păpuși, decorații din flori uscate și plante aromatice, sculpturi în lemn și înșirat mărgelă, precum și îmbrăcăminte unicate, atât pentru prezentare, cât și pentru vânzare. Produsele caracteristice regiunii sunt castanele, merele, fructele uscate și vinul.

Capela Sfântul Vid, Velem

PROGRAMELE CELE MAI SEMNIFICATIVE

- „Kőszeg și Parcul Natural – O aventură nouă pentru fiecare zi!” – programe garantate în fiecare zi a săptămânii din iulie până în august!
- Seria de sărbători Szőlő Jövésnek Könyve la Kőszeg (**aprilie**)
- Crame Deschise pe podgoria din Csepreg, Csömöte și Pogány (**mai–iunie**)
- „Lunca este a noastră!” – Ziua păsărilor și a copacilor pe lunca Alsó-rét din Kőszeg
- Zile cu pălărie la Bozsok (**iunie**)
- Picnicul Hétforrás în Munții Kőszeg (**sfârșitul lunii iulie**)
- Drumeția Írottktő Vándorlás – un sfârșit de săptămână internațional cu drumeții (**septembrie**)
- Recoltă la Kőszeg, Csepreg, Bozsok, Lukácsháza (**septembrie**)
- Sărbătoarea castanelor în Velem (**octombrie**)
- „Naturpark ízei” (Gusturile parcului natural) târgul de ziua Orsolya și festivalul gastronomic la Kőszeg (**sfârșitul lunii octombrie**)
- Advent în Parcul Natural și Advent la Kőszeg

Serile muzicale din centrul orașului 2018, Kőszeg (fotografie: Tibor Ohr)

ȘTIAȚI CĂ...

- începând cu anul 1740 în ziua lui Sfântul Gheorghe la Kőszeg desenează lăstari în cartea Szőlő Jövésnek Könyve? (inclus pe Lista Națională a Patrimoniului Cultural Imaterial: 2013)
- hazánkban István Chernela organizat pentru prima dată în Ungaria ziua păsărilor și a copacilor în anul 1902 la Kőszeg?
- Ottó Herman a operat între 1863–64 atelierul de fotografiat „fényirdai műtelepet” la Kőszeg?
- în 1945 înainte de transportarea sa spre Vest, Coroana Sfântă a fost păstrată la Velem și Kőszeg?
- Parcul natural este atins de cinci trasee prioritare de turism și pelerinaj (Traseul Național Albastru, alpannonia[®], Traseul de drumeție Cortina de Fier, Drumul Sfântul Martin, Drumul Maria)?
- La Kőszeg sună clopotele la ora 11 în memoria asediului turcesc din 1532?

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

Parcul Natural Gerecse

„Acolo unde apele izvoarelor și liniștea pelerinajelor se întâlnește cu lumea vulturilor...”

- **Anul înființării:** 2013
- **Teritoriul:** 29 de localități pe 79.611 hectare, populația este de aproape 162 mii de locuitori.
- **Localități:** Annavölgy, Baj, Bajna, Bajót, Csolnok, Dág, Dunaalmás, Epöl, Gyermely, Héreg, Kocs, Lábatlan, Naszály, Neszmély, Nyergesújfalu, Sárísáp, Süttő, Szomód, Szomor, Tardos, Tarján, Tát, Tata, Tatabánya, Tokod, Tokodaltáró, Úny, Vértesszőlős, Vértestolna
- **Reprezentant și operator:** Asociația Által-ér Szövetség
- **Adresa:** 2890 Tata, Kossuth tér 1.
- **Pagina web:** www.gerecsenaturpark.eu

Muntele Öreg-kő din Bajót (Fotografie: László Musicz)

sombre ale istoriei au avut impact important și asupra acestui teritoriu. Slovaci și germanii care au trăit pe aceste meleaguri împreună cu populația maghiară au lăsat în urmă un vast patrimoniu arhitectural, precum și tradiții ce trăiesc și în zilele noastre, iar satele situate frumos sunt pline de viață pe durata întregului an.

CARACTERISTICILE GEOGRAFICE, NATURALE ȘI PEISAGISTICE

Munții Gerecse sunt munți joși de calcar și dolomit, cel mai înalt punct, Gerecse fiind înalt de 633 metri. Puțini știu că după munții Bükk și Bakony, munții Gerecse sunt cei mai bogați în peșteri, speologii au descoperit aproximativ 455 peșteri până în prezent.

Dintre zonele muntoase de altitudine medie din țară, regiunea Munților Gerecse nu este un loc popular în rândul turiștilor, deși este înconjurat de orașe: Tatabánya, Tata, Lábatlan, Nyergesújfalu, Tát, Dorog, Zsámbék, Bicske, și se află la aproximativ 40 km de capitală. „Terenul de vânătoare guvernamental” de odinioară izolat de publicul larg se află pe un teritoriu imens, iar în pădurile acestuia se află valori naturale și atracții culturale, iar carierele de piatră și siturile arheologice ne povestesc despre cultura umană a mileniilor...

Parcul Natural Gerecse include nu doar Munții Gerecse din punct de vedere geografic, dar și valea Által-ér în partea vestică, precum și regiunea estică cu văi de loess a Câmpiei Ungare Mici, iar în partea nordică valea de aproximativ 50 km a Dunării. Valoarea lui naturală constă în faptul că în hotarul fiecărei localități al parcului natural se află teritoriu Natura 2000, precum și în nenumărate localități au fost înființate zone protejate de semnificație națională sau locală. Pe plan internațional migrația păsărilor pe lacurile din Tata constituie o valoare naturală. Pe habitatele cu apă protejate de Convenția

ISTORIC

Începând cu 1977 partea din mijloc și cea vestică a lanțului muntos este parte a Ariei Protejate Gerecse, iar aproape întregul lanț muntos și împrejurimile acestuia sunt parte a rețelei ecologice EU, precum și a zonei de conservare a naturii și protecție a păsărilor Natura 2000. În munții Gerecse, în pădurile inundabile și luncile mlăștinoase ale arhipelagului Dunării, sau în împrejurimile izvoarelor din Tata ce sunt parte a grupului cel mai semnificativ din Ungaria de izvoare carstice trăiesc rarități de plante și animale, dar în regiunea lacurilor din Tata putem admira grupuri de zeci de mii de păsări migratoare. Atât evenimentele glorioase, cât și secolele

Satul ecologic Agostyán
(Fotografie: László Musicz)

Lacul Öreg-tó cu găște sălbatice în Tata
(Fotografie: Péter Csonka)

Ramsar cuibăresc anual aproape 100 mii de găște sălbatice, rațe, pescăruși și alte păsări de apă. Pe teritoriul parcului natural trăiesc plante rare cum ar fi cruciulița sau ferula sadleriana.

CARACTERISTICI CULTURALE ȘI SOCIALE

Parcul Natural Gerecse este înconjurat în partea vestică și nordică de localități interconectate, aici se află orașele parcului natural: Tatabánya cu o populație de aproape 70 mii de locuitori, Tata cu o populație de 24 mii de locuitori, apoi pe malul Dunării se află Látatlan, Nyergesújfalu și Tát. Între acestea, dar mai ales în văile și pe înălțimile regiunii se află saturi mai mici sau mai mari în care trăiesc comunități maghiare, germane, slovace. Istoria furtunoasă a regiunii a dus la formarea acestei compoziții etnice diverse, mai ales în urma repopulării din anii 1700.

Cultura multinațională păstrează tradiții bogate, participarea la o ceremonie șvabă sau slovacă este o experiență adevărat unică, dar funcționează aici comunități ce păstrează tradițiile muzicii și dansurilor populare maghiare.

Tata este poarta turistică, centrul organizațional al parcului natural, unde se organizează nenumărate festivaluri, întruniri și nenumărate hoteluri și restaurante excepționale așteaptă turiștii. Celelalte orașe sunt cunoscute ca centre de producție industrială, dar se străduie să utilizeze posibilitățile oferite de parcul natural cu scopul de a atrage turiștii cu diversitatea lor.

La Vértesszőlős se află cea mai veche descoperire umană (de aproximativ 330 ani) din Europa. Descoperirile umane din peșterile regiunii arată că această regiune a fost întotdeauna preferată de om. Nenumărate locuri de înmormântare, localități și obiecte atestă cultura diferitelor epoci, începând cu paleolitic până la epoca fierului, și apoi până la epoca romană și la construcțiile epocii arpadiene. Castelul Tata, castelul Esterházy din Tata renovat frumos sau castelul Sándor–Metternich din Bajna renovat recent păstrează trecutul multor secole. Bisericile regiunii povestesc despre epoca arpadiană, dar sunt mai ales construcțiile extraordinare, caracteristice epocii baroce.

Ferula sadleriana
(Fotografie: Péter Csonka)

SCOPUL ȘI VIITORUL PARCULUI NATURAL GERCSE

Istoria de mai multe decenii caracteristică regiunii Gerecse este a trecutului. Carierele de piatră din Gerecse au devenit probabil cele mai populare locuri pentru școlile de alpinism. Excursioniștii sunt vrăjiți

Situl homo erectus paleohungaricus din Vértesszőlős (Fotografie: László Musicz)

de frumusețea munților, aici este organizat una dintre cele mai populare ture de performanță a țării, numită Gerecse 50, precum și tura extrem de grea Kinizsi 100, dar locul este popular și printre amatorii zborului cu parapantă. Traseul Național Albastru trece prin parcul național în direcția est-vest, de la Dorog, trecând prin Bajót până la Tatabánya.

Parcul Natural Gerecse a fost înființat într-un loc simbolic, în inima locului, la Péliföldszentkereszt. Se preconizează că în apropierea mănăstirii Szalézi se va înființa viitorul centru pentru vizitatori a parcului natural. Tata, orașul apelor, constituie centrul organizațional al parcului natural ce este totodată poarta turistică a parcului, merită a fi numit „orașul găștelor sălbatice” sau „orașul moarelor de apă”.

Construirea traseelor pentru pelerinaj, treseelor educaționale, școlilor de pădure, formarea gestionării

Centrul pentru vizitatori din Péliföldszentkereszt
(Fotografie: Judit Milinte)

Pelerinaje în munții Gerecse
(Fotografie: László Musicz)

tradiționale a peisajelor, a centrelor interactive pentru vizitatori, a caselor la țară, a locurilor de odihnă pentru cicliști, a treseelor viticole ajută dezvoltarea Parcului natural Gerecse, precum și a turismului bazat pe experiențe.

Traseul educațional Fényes din Tata (Fotografie: András Zoltán Gréppály)

CELE MAI SEMNIFICATIVE ȚINTE TURISTICE ALE PARCULUI NATURAL GERECESE:

- Centrul pentru vizitatori a Parcului Natural Gerecse la Bajót-Pélföldszentkereszt,
- Lacul Öreg-tó din Tata și împrejurimile acestuia,
- muzeul castelului din Tata,
- dealul Kálvária-domb din Tata este o zonă protejată și muzeu geologic în aer liber,
- traseul educațional Fényes din Tata,
- Muzeul din Tatabánya,
- Muzeul minier și industrial în aer liber din Tatabánya,
- Situl homo erectus paleohungaricus din Vértesszőlős,
- Muzeul naval în aer liber din Neszmély,
- castelul Sándor–Metternich din Bajna,
- Valea Malom din Tardos,
- Centrul ecoturistic pentru vizitatori Dunamente din Lábatlan și Arboretul Gerenday,
- Arboretul din Agostyán,
- traseul educațional al tururilor de drumeții Kőpíte din Duna-almás.

PRODUSE LOCALE / MANAGEMENT:

- cramele și vinurile excepționale ale regiunii viticole Neszmélyi,
- ânzeturi gustoase de capră, miere, gemuri în mai multe localități,
- Satul ecologic din Agostyán (în dumbrava Ágoston-liget).

ARTIZANAT:

- olărit în Tata,
- confecționarea costumelor populare slovace, șvabe și maghiare.

PĂSTRAREA TRADIȚIILOR:

- tradiții etnice maghiare, germane, slovace,
- Tatai Sokadalom, întrunirea de muzică și artă populară, competiția de dans popular de semnificație națională.

ALTE MONUMENTE CULTURALE:

- casa de naștere din Tata a lui Zoltán Magyary, reorganizatorul important al administrației publice maghiare,
- Galeria Kernstok din Nyergesújfalu,
- Öveges József, învățătorul liceului din Tata,
- muzeul radiourilor vechi din Tardos.

EVENIMENTE IMPORTANTE:

- festivalurile din Tata (Tatai Patara – bătălia din vremea turcească, Tatai Sokadalom – festivalul de artă populară și dans popular, festivalul Víz-Zene-Virág (Apă-Muzică-Floare), Festivalul Baroc, Marele Pescuit de pe Lacul Öreg, Tatai Vadlúd Sokadalom (Mulțimea de găște sălbatice din Tata) – festival de protecție a naturii;
- Festivalul Kocsi Kocsitoló,
- Întrunirea meșteșugărească din Naszály,

- întrunirea din Tarján a orchestrelor,
- tura de performanță Gerecse 50,
- târgul din Bajót-Pélföldszentkereszt,
- parade cu ocazia recoltării strugurilor și zilele satului se organizează în diferite localități la sfârșiturile de săptămână din septembrie și octombrie.

Știați că...

- în hotarul mai multor localități de pe lângă Dunăre (Nyergesújfalu, Tokod, Tokodaltáró) se află mai multe turnuri de veghe, castre din limesul roman de pe vremuri, care împreună cu construcțiile asemănătoare de pe întregul mal din țară al Dunării pot ajunge pe lista de patrimonii mondiale UNESCO?
- în localitatea Tata, în „orașul apelor” iese la suprafață o cantitate de 35.000 m³ de apă carstică limpede și cristalină?
- în muzeul geologic în aer liber pe de dealul Kálvária din Tata pe o suprafață de doar câteva hectare poate fi studiat dezvoltarea istoriei pământului de mai mult de 200 milioane de ani?
- în localitatea Süttő, lângă drumul principal nr. 10 se află unul dintre cei mai mari tei din țară, teiul Rákóczi de 400 de ani? perimetrul acestuia este mai mare de 6 m.
- pe muntele Kő din Tatabánya se află monumentul Turul înălțat în 1907, pasărea fiind cea mai mare formă de pasăre din Europa? Anvergura aripilor este de 14 metri.
- denumirea kocsi folosită în toată Europa este legată de localitatea Kocs ce se află în acest parc natural?
- mineritul și sculptura în piatră din Tardos, Duna-almás și Süttő este un meșteșug de renume național ce a supraviețuit din Evul Mediu până în prezent?
- Lilla, marea dragoste a poetului Csokonai Vitéz Mihály este înmormântat la Dunaalmás?
- în inima munților Gerecse, în hotarul localității Pusztamarót s-a desfășurat cea mai sângeroasă bătălie a epocii turcești, bătălia din Marót, unde și-au pierdut viața aproximativ 25 de mii de maghiari? În memoria acestui eveniment a fost înălțat un monument impozant, iar liniștea este izbitoare în această regiune.
- în logoul Parcului Natural Gerecse se află un munte ce modelează lanțul muntos Öreg-kő din Bajót? Aceasta este cea mai veche regiune protejată a județului (este protejată din 1941).

Monumentul Turului – Tatabánya, Munte de piatră (Fotografie: Municipiul Tatabánya)

CASTORI CUCERITORI

Autor: György Tószögi

în valea Crișurilor

Prima fotografie cu un castor din regiunea Crișurilor datează din 2007 (fotografie: Gyula Mezey)

Cu câțiva ani în urmă în zona inundabilă a Crișurilor au apărut ca curiozitate, iar în zilele noastre ne putem întâlni aproape oriunde cu urmele lor caracteristice pe care o fac cu dinții, urme ce au fost cunoscute în trecut doar pe meleaguri îndepărtate. Au venit aici, se simt bine, și sunt din ce în ce mai mulți. Această este povestea castorilor de pe lângă Crișuri.

Revista *Körös-Horgász* (Pescarul de pe Crișuri) în 2009 s-a ocupat pentru prima dată cu apariția castorilor în valea Crișurilor, atunci când o fotografie depictând un adevărat castor a ajuns în redacția revistei. Pescarul Gyula Mezey a făcut fotografiile acelea de neprețuit într-o dimineață liniștită pe Crișul Repede încă în 2007, când stând în barca lui a reușit să observe și să fotografieze acest animal neobișnuit pe aceste meleaguri.

Dar datorită faptului că nici el nu a vrut să creadă ce a văzut, nu a vorbit nimănui despre această descoperire timp de un an. Apoi a trimis fotografia la organizația WWF din Ungaria unde presupunea lui a fost confirmată: animalul din fotografie este într-adevăr un castor!

Timp îndelungat nu au apărut poze noi despre castorii din regiunea Crișurilor, însă oamenii au început să observe urmele activităților de inginerie forestieră ce se potrivesc pe paginile cărților de povești.

În zilele noastre castorii trăiesc deja în toate râurile sistemului de apă – chiar și în România – doborând copaci pe mal și în apă. Fiind animale active pe timpul nopții, sunt rareori văzute, dar urmele pe care le lasă arată că și-au găsit un cămin excelent în regiunea Crișurilor, se reproduc, se înmulțesc. Deși trecutul „băștinaș” al spe-

Urmele de dinți ale castorilor au fost cunoscute pe vremuri doar ca unicități ecologice ale unor peisaje îndepărtate, însă în zilele noastre ele pot fi admirate chiar și de-a lungul Crișurilor

ciei precede cel al omului, totuși castorii sunt considerați noi veniți, și astfel unii îi întâmpină cu curiozitate, iar alții cu bucurie sau cu neîncredere.

Castorul euroasiatic (*Castor fiber*) s-a regăsit frecvent în întreaga Europă, astfel și în regiunile mlăștinoase ale Crișurilor, dar datorită blanei scumpe și foarte căutate a fost vânat pe întregul continent, astfel în multe zone a devenit extins. În Ungaria ultimul exemplar a fost vânat la mijlocul secolului XIX. În secolul XX, datorită programelor de relocare la începutul anilor 1990 cu scop experimental au fost eliberați în Parcul Național Hortobágy câțiva castori aduși din străinătate, iar această activitate a fost urmată de alte relocări.

Apariția castorilor în regiunea Crișurilor s-a datorat relocărilor făcute la mijlocul anilor 2000 pe Tisa Centrală de unde acești muncitori forestieri sârguincioși au început să migreze, și conform semnelor au populat sistemul de ape Criș-Barcău.

Din perspectiva a douăzeci de ani putem afirma că relocarea castorilor din Ungaria a fost un succes neașteptat, deoarece în prezent – bazate doar pe estimări în lipsa sondajelor complexe – în Ungaria trăiesc câteva mii de castori. Astfel chiar și în regiunea râurilor prezența lor teritorială este aproape continuă. Însă datorită modului lor de viață nocturn, rareori se pot vedea, dar din când în când apar în spațiul online fotografii și videoclipuri făcute cu telefon despre castori.

Datorită unui norocos „accident cu castor” au ajuns în lumina reflectoarelor. Un castor tânăr a avut nevoie de ajutor, a căzut în pompa de epuizament din gârla Sirató din Gyomaendrőd, pe Crișul Triplu, și singur nu a reușit să iasă de acolo. Paznicii de pești de la Federația Asociației de Pescari din Regiunea Crișurilor au reușit să salveze animalul, „în mod adecvat” cu ajutorul unei plase mari. Datorită comportamentului liniștit al animalului s-a ivit oportunitatea de a face niște fotografii drăguțe despre această întâlnire neașteptată și unică.

Fotografii: György Tószögi

RELOCĂRI DE CASTORI ÎN UNGARIA

(pe baza datelor WWF Ungaria)

- 1996–1998, 2004 – Gemenc și Karapanca (53 castori)
- 2000, 2002 – regiunea Hanság (24 castori) • 2001, 2002 – Felső-Tisza (Tisa de Sus) (10 castori) • 2003 – Tiszaladány-Tiszadob (20 castori)
- 2002 – Aria protejată Kesznyéten (15 castori) • 2004, 2005 – Aria protejată în zona Közép-Tisza (Tisa Centrală) (64 castori) • 2005 – Munții Mátra, Domoszló (3 castori) • 2006 – Aria protejată Mártély (8 castori)
- 2007 – de-alungul râului Drava (24 castori) • 2008 – Tiszatarján (14 castori)

Total relocări: 235 castori

Salvarea unui castor în regiunea luncii inundabile a Crișului Triplu în luna martie a anului 2020

Dragi iubitori de natură! Regiunea Crișurilor se mândrește cu castori „proprii” care – cu expansiune spontană – și-au ales Crișurile ca loc permanent, și se simt foarte bine aici. Au populat regiunea râurilor acestei zone, lăsând în urmă urme uimitoare ale poveștilor din copilăria noastră...

CASTORUL DIN EUROASIA (Castor fiber)

Spre deosebire de ruda lui canadiană, nu construiește casele sau baraje. Își sapă vizuina în faleză, sistemul de coridoare de apă poate ajunge chiar și la o lungime de 11 m. Diametrul vizuinei este de aproximativ 50–80 cm, aici pot trăi mai multe animale, părinți, puii de anul trecut și din acest an pot trăi aici împreună. Familia de castori menține un teritoriu permanent mai mic de-a lungul malului apei, al cărui hotar îl marchează cu miros. Castorul este activ noapte. Consumă doar alimente de proveniență vegetală – vegetație lemnoasă și plante erbacee – pe care le caută la 10-20 de metri de la malul apei, rareori îndrăznește să meargă mai departe. Incisivii maxilarului cresc în continuare, mestecă instinctiv din cauza abraziunii lor, ceea ce dezvăluie bine prezența lor. Înnoată excelent, cârnesc cu ajutorul cozii, se propulsează cu picioarele palmate. Comunică între ei cu fluierat, miros și bătăre din coadă, folosesc acesta din urmă pentru a semnaliza pericolul. Nu dorm pe timpul iernii, aceasta este perioada de reproducere pentru ei. Dau naștere unuia sau a doi descendenți care rămân cu părinții lor timp de doi ani. Pot ajunge la chiar și 30 kg, și trăiesc 15-17 ani. Castorul este o specie protejată în Ungaria, valoarea intrinsecă a castorului este 50.000 HUF, este interzisă vânatul, precum și distrugerea habitatului acestui animal.

CURIOZITĂȚI DESPRE CASTOR:

- Își poate închide gura în spatele incisivilor, astfel poate mesteca și să transporte crengi chiar și aflându-se sub apă.
- Poate rămână sub apă timp de 15 minute și poate înota cu o viteză de 7,2 km/h.
- Își alăptează puii timp de trei luni, dar la două săptămâni puii deja pot mesteca scoarța.
- Habitatele din climatul dur au un depozit de alimente de iarnă și se hrănesc cu el când apele îngheață.
- Diametrul celor mai mari copaci pe care îi pot doborî poate ajunge la 60-80 cm.
- O familie de castori de 3-5 „produce” aproximativ 3,2 metri cubi de cherestea pe an.

Hódvár a Kettős-Körösnel
(Fotografii: Tószögi György)

GALERIE DE FOTOGRAFII

Se prezintă: **ANDREA KOCZISZKY**

Ciupercile sunt fantastice, ca și cum ar fi venit din spațiu, deși au fost întotdeauna organisme terestre. Am hoinărit câmpurile și pădurile în căutarea corpurilor lor fructifere comestibile. S-a decis totul când am găsit primele ciuperci comestibile din care am pregătit o tocăniță extraordinară, am devenit „un maniac al ciupercilor”. M-am aflat în compania unor organisme extraordinare. Ciupercile sunt statui în biserica naturii. Nu ne putem sătura de diversitatea formelor simple. Când cineva spune că „nu îmi plac ciupercile”, este ca și cum ar spune: „nu-mi place să trăiesc”. Ciuperca nu este doar „o mâncare cu gust ciudat”, ci o manifestare a vieții pe planeta noastră. Este parte a întregului.

Omul tânjește după o stabilitate ce promite securitate, dar învață repede că viața este imprevizibilă și totul este într-o continuă schimbare. Dar întotdeauna există o portiță, iar dacă intrăm prin ea putem găsi insula liniștii și a calmului. Pentru mulți este doar un hobby, dar pentru mine ciupercăritul, drumețiile în natură sunt viața mea.

Însă trebuie să fim conștienți de faptul că armonia ce regăsim în natură este instituția de învățământ superior al afirmării intereselor. Fiecare copac din pădure

încearcă să-l depășească pe celălalt, dar în același timp își sprijină rudele și își ține descendenții în viață oferindu-le umbră. În cazul în care vreunul dintre ei moare, dă hreană la o multitudine de ființe vii, iar când se decompune ajunge înapoi în alți copaci. În natură o mare parte a procesului de decompunere este realizat de ciuperci. Munca lor este extrem de importantă. Ca ciupercar nu sunt interesat de ciupercile comestibile, fotografiez cu multă bucurie și cele necomestibile, capturarea lor este ca o meditație. Cu ajutorul fotografiilor încerc să aduc preferatele mele mai aproape de oameni, ca aceștia să vadă și frumusețea universală, conexiunea eternă între ființele vii, nu doar pericolul sau mâncarea

- 43 / 1 • Hrib arămiu
- 43 / 2 • Hrib rubin tânăr
- 44 / 1 • În junglă
- 44 / 2 • Bureți galbeni
- 45 / 1 • Burete domnesc
- 45 / 2 • Ciupercă tânără
rubroboletus legaliae
- 46 / 1 • Coș de vară
- 46 / 2 • Zbârciog galben bătrân
- 47 / 1 • Văduva plângăcioasă
- 47 / 2 • Imprimare spori
- 48 / 1 • Meditație de dimineață
- 48 / 2 • Ciuperca roșie de brad
- 49 / 1 • Ciuperca tânără
abortiporus biennis
- 49 / 2 • Ciuperca coama leului
- 50 / 1 • Ciupercă mycena
în Grădina Melcului
- 50 / 2 • Mumie de ciupercă mycena
- 51 / 1 • Steaua pământului
- 51 / 2 • Natură statică de toamnă

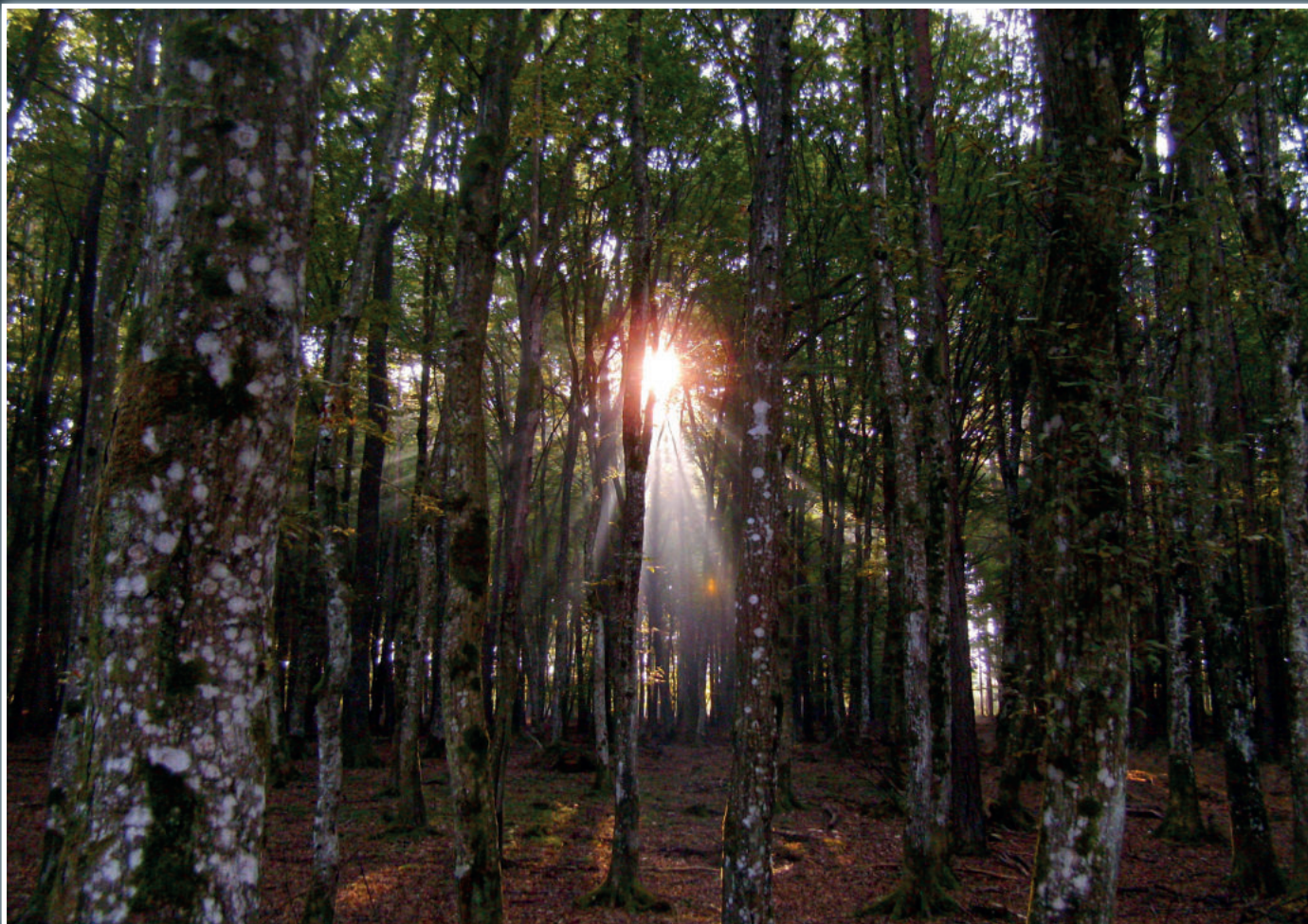

CONDIȚII DE STABILIRE ÎN REGIUNEA CRIȘURILOR ÎN EPOCA ARPADIANĂ

Autor: Dániel Erdős

SATE CU BISERICI ALE EPOCII ARPADIENE DE-ALUNGUL CRIȘURILOR

Martorii a mai multor sute de ani ai Marii Câmpii – partea 2.

Creastă de pe vremuri, vizibilă și în prezent (de culoare deschisă), precum și valea râului mai adâncă (de culoare închisă) la granița localității Berettyóújfalu

În articolele anterioare am analizat construcțiile din pământ vechi, făcute de oameni cu mai multe sute de ani în urmă (movile cunice, fortărețe, castru), apoi formarea bisericilor în regiunea Crișurilor. Am scris despre bisericile sătești ale epocii arpadiene aflate în regiunea noastră, despre caracteristicile acestora, și am amintit clădirile bisericesti monahale și etnice. În acest articol vom prezenta în continuare satele cu biserici ale epocii arpadiene, precum și formarea structurii așezărilor printr-o investigație geologică, geomorfologică și arheologică. Vom căuta răspunsul la întrebarea cum și-au căutat strămoșii noștri locurile unde s-au stabilit în marea acoperită de apele Crișurilor.

Dacă privim cu atenție multitudinea de situri cu descoperiri arheologice, atunci este evident faptul că aceste locuri cu sate abandonate se află între două așezări existente, ca niște mărgele ale unui lanț în regiunea Crișurilor (de exemplu între Békéscsaba și Gyula). Mulți se pot întreba dacă se află acolo ceva ce ar face ca oamenii zilelor noastre să se stabilească acolo, deoarece „nu este nimic acolo”. Nu a fost mereu așa! Pentru a primi un răspuns la întrebările noastre, apelăm la ajutorul științelor auxiliare, cum ar fi arheologia, geomorfologia și geologia. Vom afla răspunsurile de la caracteristicile geologice și geomorfologice, de aceea le vom analiza.

Locuință din Epoca Arpadiană reconstruită în locul de prezentare din Pereg

Movila Kápolna (Capelă) aflată la granița localității Békéscsaba este considerată movilă distrusă, aceasta este punctul cel mai înalt al regiunii chiar și în prezent. Totodată pe această movilă se află locul satului cu biserică din Epoca Arpadiană numită Fövényes. Traseul de drumuri ce intersectează movila pătrunde în materia nisipoasă a crestei

Satele Epocii Arpadiene, satele cu biserici se află de obicei pe malul albiilor de râuri sau pârâuri. Cele mai preferate au fost dealurile de lângă cursuri de apă, s-au așezat de obicei pe dealuri. Așezările s-au stabilit de-a lungul câmpiilor inundabile, iar pe teritoriile interioare nu s-au format sate, târguri nici spre sfârșitul Evului Mediu. Pe lângă râuri în secolele XI-XIII s-a format o rețea de sate aflate la 4-5 kilometri unul de celălalt. Deci de la începuturi până la invazia tătarilor s-a menținut structura de așezare ce a inclus localități împărțite, mici și mijlocii, precum și de mărimi mai mari. Între coloniile mari, precum și între localitățile mai mici aflate în împrejurimea acestora existau diferențe ierarhice. Cea mai evidentă urmă este faptul că localitatea în cauză a avut biserică sau nu.

Putem pune întrebarea din nou, oare unde sunt, unde se pot afla aceste albi și maluri înalte, deoarece între Békéscsaba și Gyula în prezent se află doar Canalul de Apă Vie, dar arheologii au găsit nenumărate locuri de așezări distruse, însă în prezent pe lângă acestea nu există albi vii! Răspunsul este extrem de simplu! Majoritatea albiilor râurilor și pârâurilor dintre cele două localități există și în prezent, dar sunt secate, drenate. Prin secarea albiilor râurilor, prin încărcarea naturală și ararea albiilor au dispărut elementele naturale ce au

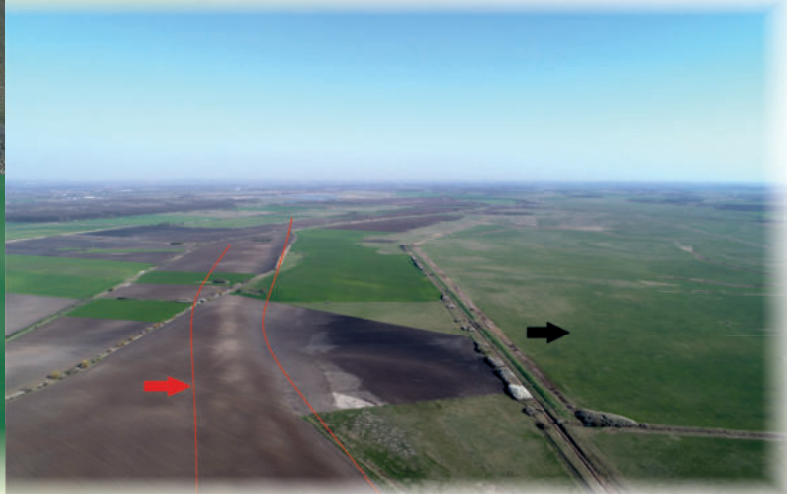
albiile vechi ale Crișurilor și al Barcăului. Ce putem citi din această zonă?

Ceea ce privește mediul geografic al acestei regiuni, se poate spune că atât în prezent, cât și de-a lungul Evului Mediu au existat aici câteva râuri determinante cum ar fi Crișul Alb, Crișul Negru, Crișul Repede și Barcăul. La sud de marile cursuri de apă se află teritorii mari, fără apă, ce se înalță puțin din relief, și situația a fost asemănătoare chiar și înainte de reglementările de apă.

MEDIUL GEOLOGIC

Din punct de vedere al așezării siturilor arheologice ale acestui teritoriu au un rol important evenimentele geologice ce s-au produs în perioada Pleistocen-Holocen. Pe teritoriul Marii Câmpii în Pleistocen s-au format trei bazinuri parțiale care după retragerea lacului Panon s-au scufundat treptat și procesul de scufundare continuă chiar și în zilele noastre. Dintre acestea unul este bazinul Crișurilor care a fost încărcat cu sedimente cu granulație fină de Crișuri și de Barcău de-a lungul milioanele de ani. Lipsesc însă straturile dure de nisip și pietriș, deoarece aceste sedimente s-au depus în șanțul tectonic ce se întinde în linia Oradea-Salonta. Apele curgătoare de suprafață și-au schimbat direcția de curgere și au încărcat teritoriile scufundate conform scufundării și conform liniilor tectonice. Astfel suprafața regiunii Crișurilor și a Barcăului este formată aproape în totalitate din sedimentele apelor curgătoare ale Holocenului.

În general se poate afirma că dealurile de nisip și câmpiile pleistocene, ce se transformă în dealuri de

Teritoriile aflate la o anumită adâncime (lunca aluvionară, teritoriul agricol sunt marcate cu culoare închisă) și crestele (cu culoare deschisă sunt marcate crestele deluroase nisipoase, cele cu loess cu roșu) la granița localității Békéscsaba

asigurat apa dătătoare de viață, elementele ce – cu secole în urmă (și chiar de-a lungul secolelor) – au fost determinante în formarea și dezvoltarea unor localități. Însă, dacă hoinărim hotarul cu ochi deschiși, putem observa dealurile de lângă mal și albiile râurilor.

Dacă dorim să examinăm localitățile Epocii Arpadiene din regiunea Crișurilor, precum și mediul inconjurator din trecut al acestora, este de înțeles că vom lua ca bază condițiile de mediu din zilele noastre, vom examina o anumită regiune geografică. Dar dacă privim cu atenție imaginile prin satelit ale regiunii noastre, vom observa o suprafață foarte variată și colorată. O „decorație geologică” întortocheată ce evocă timpurile anterioare reglementării râurilor, ce a fost lăsată în urmă ca amintire de

Teritoriu ce se află chiar și pe timpul verii în continuare sub apă, între Furta și Körösszakál pe teritoriul Ariei Protejate Câmpia Bihariei

loess, se înalță cu câteva metri de diferență de nivel din planul câmpiilor inundabile mai adânci ale Holocenului.

Dintre formațiunile de suprafață cele mai semnificative sunt nisipul și loessul. De obicei loessul se depune pe nisipul de râu sau nisipul mișcător, pe margini se depune pe argilă. În regiunea Crișurilor găsim formațiuni asemănătoare, dar apariția argilei și a nămolului este

mai evidentă deoarece solul aluvionar al Crișurilor și al Barcăului a fost mlăștinos (acoperit continuu cu apă). Extinderea teritoriilor cu loess este în strânsă legătură cu apariția așezărilor umane, deoarece acestea indică locuri fără inundații, și aici s-a format un sol fertil.

RECONSTRUCȚIA MEDIULUI NATURAL

Înainte de munca omului de amenajare peisagistică pasul Criș-Tisa-Mureș (reglementarea râurilor, defrișarea) s-a împărțit în două părți bine separabile. Pe lângă râuri, într-o bandă de 10-20 km s-a format un teritoriu aluvial (inundat de râuri, umplut cu sedimente aluvionare) numit Rétság (Lunca), iar zona interioară s-a numit Mezőség (Câmpie). În lumea acvatică a luncii, din teritoriile acoperite temporar sau în continuare cu apă s-au ridicat dealuri și creste ce au servit ca loc de reședință popoarelor care

În prezent datorită agriculturii intensive este dificil de separat regiunile Rétság (Lunca) și Mezőség (Câmpia), însă idila luncii este ascunsă, dar tot se regăsește la granița localității Békéscsaba

în neolitic au trăit pe aceste meleaguri. Zonele interioare, aflate mai departe de râuri, ce constituie câmpia fertilă de loess sunt reprezentate de dealuri, movile, depresiuni, precum și de albiile râurilor Tisa, Mureș și Criș abandonate, reîncărcate.

Imaginea hidrografică de pe vremuri a fost complet diferită de cea din zilele noastre. O semnificativă parte a Marii Câmpii a fost acoperită temporar sau pe tot timpul anului de apă. Mai ales regiunea Barcăului și a Crișurilor unde flora și fauna teritoriilor mlăștinoase a servit ca habitat excelent celor care locuiau acolo. Maghiarii Epocii Arpadiene erau atașați de apă, așezările

au fost construite întotdeauna lângă malul apelor (râuri, lacuri). Hidrografia a avut un rol important în formarea rețelei de așezări de pe vremuri. Râurile, lacurile mari și mai mici întortocheate și neregulate în același timp au dat pește, dar au și servit ca protecție împotriva atacurilor. Au avut un rol important și în transportul fluvial pe lângă drumurile terestre formate pe malurile înalte ale râurilor, deoarece au servit drept conexiune între diferitele teritorii.

Condițiile geografice din regiunea Crișurilor arată o dualitate: câmpia inundabilă a Crișurilor este separată de conul de dejecție al Mureșului. De-a lungul câmpiilor a fost prezentă în continuare apa de suprafață dătătoare de viață, și s-au anticipat inundațiile regulate, frecvente ale râurilor. Formațiunile naturale de suprafață s-au adaptat albiilor de râuri, s-au integrat în sistemul acestora, au urmat schimbările suprafeței albiilor râurilor. Pe acest teritoriu, adică pe conul de dejecție al Mureșului nu au fost caracteristice apele de suprafață, teritoriul a cuprins pe o suprafață mare regiuni departe de apă. Suprafețele nu au fost caracterizate de crestele albiilor de râuri, ci urcușuri mai ridicate, neregulate, formate mai ales de vânt.

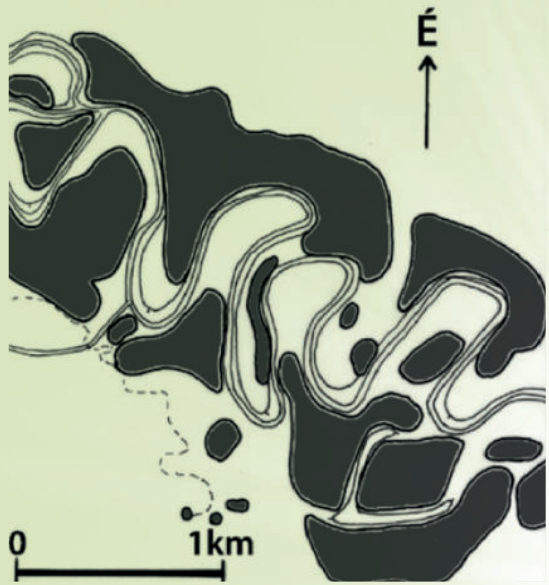

Pe dealul înconjurat de apă unde se află ruinele bisericii din Herpály s-a aflat un sat deja în secolul X.

Aceste caracteristici geografice determină apariția siturilor arheologice: pe malul albiilor pârâurilor și a văilor râurilor, precum și în cazul inundațiilor pe creste existau locuri potrivite pentru formarea așezărilor umane, însă pe conul de dejecție al Mureșului se află în număr mai mare, dar neregulat situri arheologice din ere diferite, începând cu timpurile preistorice până în evul mediu timpuriu.

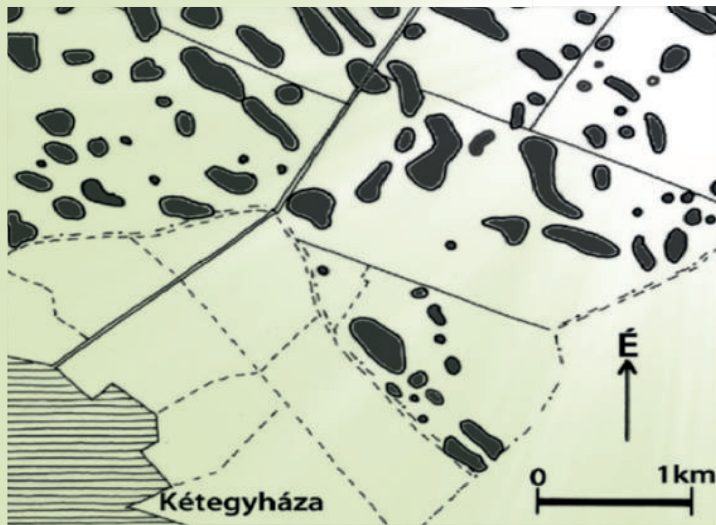
În poza aflată aici se vede bine că în timp ce siturile arheologice aflate în văile râurilor marcate cu pete închise la culoare urmăresc îndeaproape albia șerpuitoare a râului și ocupă aproape în întregime malul acestuia.

Marginea crestei cu loess al Ținutului Ierului între Pocei și granița română, pe teritoriul Ariei Protejate Hajdúsági

Situri arheologice în văile râurilor în regiunea Gyepes (Erdész Á. 2015)

Situri arheologice pe conul de dejecție al Mureșului, între Gyula și Kétegyháza (Erdész Á. 2015)

Pe de altă parte pe teritoriile departe de văile râurilor mai mari și mai semnificative siturile arheologice marcate cu pete închise la culoare se așază în mod neregulat, se adaptează suprafeței reliefului, pe vârfurile crestelor mai mari, în pante sau lângă teritoriile mai mici, cu apă, nedrenabile.

În concluzie putem afirma că din epoca arpadiană există mai multe situri așezate sporadic, de mărimi mici datorită posibilităților naturale, precum și datorită posibilităților date de râuri și creste. Structura sporadică a așezărilor s-a schimbat doar în Evul Mediu târziu datorită schimbărilor economice și sociale ale secolului XIII. În Evul Mediu târziu erau caracteristice așezările aflate pe un teritoriu mai mare, cu un hotar ce se întindea pe o suprafață mai lungă și erau mai populate decât înainte. Transformarea structurii de așezare s-a realizat la sfârșitul Epocii Arpadiene și la începutul Evului Mediu târziu (secolele XIII-XIV.) ale căror caracteristică a fost depopularea majorității satelor Epocii Arpadiene, acestea devenind teritorii pustii. (Următoarea mare restructurare a avut loc doar la sfârșitul secolului XVI., precum și de-a lungul secolului XVII. – în parte datorită războiului de cincisprezece ani, pe de altă parte datorită ocupației turcești –, ca rezultat al acestei restructurări un număr semnificativ de așezări care înainte au înflorit de-a lungul a mai multor secole au devenit depopulate.)

Pe lângă caracteristicile structurii de așezări al Evului Mediu este foarte important, iar până în prezent nu

s-a ocupat nimeni de acesta, examinarea hidrografiei și a condițiilor geografice ale satelor din Evul Mediu datorită faptului că în epoca modernă (datorită reglementării râurilor) condițiile suprafeței s-au schimbat, iar în prezent s-au format în continuare. Hartele topografice moderne și detaliate din prezent nu listează întotdeauna aceste albi ale râurilor. Pe reconstruirea de hartă aflată mai jos, în partea sud-vestică a hotarului localității Gyula, pe teritoriul ce se întinde de la albia săpată a Crișului Alb până la localitatea Kétegyháza apar albiile râurilor mai semnificative care în mod vizibil au determinat așezarea satelor Evului Mediu.

Saturi medievale, precum și condițiile geografice de pe vremuri la granița localității Gyula (Erdész Á. 2015)

Deși reconstrucția necesită clarificări suplimentare, se vede excelent că între Crișul Alb și pârâul Subotica șerpuiau trei albi de râu semnificative în perioada Evului Mediu în hotarul localității Gyula, în direcția Sud-Est Nord-Vest. (Multe alte albi mai mici au fost conectate acestor albi mari).

Condițiile geografice și geologice – nici nu ne-am gândi – sunt elementele determinante ale vieții unei așezări medievale, în multe cazuri chiar și distrugerii acesteia. Strămoșii noștri și-au putut alege în mod intuitiv teritoriile potrivite construirii așezărilor. Determinarea exactă a locului așezărilor, poziționarea acestora în condițiile hidrografice ale epocii ne ajută să examinăm mediul înconjurător al așezărilor medievale și să cunoaștem hidrografia de pe vremuri. Astfel am ajuns la subiectul articolului nostru. În următoarele vom încerca să reconstruim hidrografia regiunii noastre de la începuturi, iar pentru aceasta vom călătorii milioane de ani înapoi în trecut!

Fotografii: Dániel Erdős

Vale vie de râu. Pe malul înalt al curburilor pârâului Száraz-ér se găsesc nenumărate sate cu biserici din Epoca Arpadiană ce au fost distruse. Parcul Memorial Istoric în Kaszaper se găsește pe o astfel de creastă înaltă, pe acest teritoriu se află satul de pe vremuri Pereg.

Câteva dintre valorile geoturistice din partea vestică a Munților Apuseni

Platoul Ponorului Negru, fundalul Munții Meseș

Munții Apuseni au o suprafață de 20 mii km² și se află în spațiul dintre Marea Câmpie Ungară și Podișul Transilvănean. Denumit Carpații Occidentali de către profesioniștii români, această uriașă regiune muntoasă cunoscută ca Pădurea Biharului în vremurile istorice este regiunea cea mai variată și în același timp are cea mai complexă structură geologico-structurală, astfel având o topografie interesantă. Dintre multele diviziuni ale Munților Apuseni ce sunt considerați patria Crișurilor, Munții Bihorului sunt cei mai cunoscuți în rândul turiștilor, deși există multe regiuni muntoase ce ascund atracții naturale extraordinare. În articolul nostru vom hoinări în regiunile mai puțin cunoscute și vizitate din partea vestică a Munților Apuseni (Munții Plopiș, Munții Codru Moma), și vom prezenta câteva atracții ce putem cunoaște doar dacă ne adâncim în misterele geologiei, știința milioanei de ani. Veniți, aventurați-vă în misterele rocilor, să descoperim lumea minunată a munților!

Izvorul Barcăului (Munții Plopiș)

Mulți oameni s-au întâlnit cu râul Barcău lung de 170 km din care 78 km se află în Ungaria. Râul pășește în Ungaria în regiunea localității Kismarja din județul Hajdú-Bihar, și atingând localitățile Hencida, Gáborján, Berettyóújfalu, Bakonszeg și Szeghalom ajunge în Crișul Repede în regiunea localității Körösladány. Numele pârâului nu prea abundent, cu albie foarte controlată provine dintr-un cuvânt vechi maghiar, ceea ce înseamnă curs de apă ce este înconjurat pe ambele părți de o pădurice (este menționat pentru prima oară în certificatele din 1476). Cu întâlnirea cu această pârâu puțini își pun întrebarea: „Dar de unde se originează râul Barcău?” Răspunsul scurt este: din Munții Plopiș.

Izvorul Barcăului se regăsește în partea nord-estică a muntelui, lângă sâtcuțelul român (Tusa) ce se poate

accesa din județul Sălaj și din Bucea. Apa de ploaie ce se revarsă pe calcarul și dolomitul din perioada Triasică iese la suprafață în izvoare carstice abundente la poalele unui platou carstic mic (Poiana Ponor). Aici trebuie menționat că această poiană este cel mai mic teritoriu carstic al Bazinului Carpatic având doar 1,5 km².

Cascada Barcău în hotarul localității Tusa

Peretele de rupere spectaculos al râpei de la Mierag

Izvorul mare al Barcăului este un astfel de izvor carstic, iar apa acestuia are o temperatură medie de 10 °C. Apa carstică ce izbucnește din rocile carbonatate Triasice după traversarea a câtorva 10 de metri formează o cascadă spectaculoasă. Apa ce se întinde ca un văl arată extraordinar de frumos mai ales primăvara, în perioada topirii zăpezii. Apa râului Barcău conține o cantitate semnificativă de carbonat dizolvat ce se precipită ca travertin din apa curgătoare pe plante și pe crengi. Cascada mare s-a format din tetrat, o formațiune din calcar pe corpuri de roci sedimentare. Dacă pornim în direcția Sud-Est de la izvorul Barcăului cu o plimbare mai scurtă ajungem la izvorul mai mic.

Dacă avem timp, merită să urmăm Barcăul în josul râului deoarece râul în drum spre Marea Câmpie a format trei defileuri. Între localitățile Tusa și Preoteasa, precum și în regiunea localității Sub Cetate, cele două defileuri din partea sudică aflate unul lângă altul, cel de-al treilea defileu (din partea vestică) se află mai departe, lângă localitatea Marca.

**Râpele de la Mierag
(Munții Codru Moma)**

La marginea nord-estică a Munților Codru Moma, în apropierea orașului Beiuș se află sătucul Mierag. Localitatea ce pe vremuri s-a aflat în proprietatea lui Gheorghe Rákóczi I. în prezent are o populație de aproximativ 200 de români ortodoksi foarte religioși. La vest de sat, în adâncul pădurii se ascunde o adevărată delicatete geologică și topografică, formațiunea Râpele de la Mierag cunoscută doar de puțini.

Lanțul muntos al Munților Codru Moma este extrem de diversă din punct de vedere geologic: se regăsesc aici atât micașiste de 500 milioane de ani, cât și calcare de 200 milioane de ani ceea ce sunt considerate foarte vechi din punct de vedere geologic. Pe marginile muntelui apar sedimente și roci sedimentare considerate tineri în comparație cu cele menționate mai devreme. Între acestea se enumeră formațiunea sedimentară clastică de culoare roșiatică și gălbenuie, din perioada miocenă (panonică) târzie (de aproximativ 7-8 milioane de ani) din ce se compune materia râpelor de la Mierag.

Corpul sedimentar relativ moale, mai puțin cimentat se compune mai ales din straturi de pietriș și nisip, precum și din amestecul de proporții diferite al acestora. Există straturi cu mult pietriș în cazul cărora mărimea unora pietre poate ajunge de mărimea unui cap uman. Alte straturi însă se compun doar din nisip sau din praf de piatră și argilă. Sedimentele de dimensiunea particulelor tocmai menționate se alternează ciclic astfel arătând modificările condițiilor energetice în zona malului lacului Panon ce se afla aici pe vremuri. Existența pietrișului de mărimi uriașe arată că malul de pe

vremuri s-a aflat foarte aproape și fluxuri de apă abrupte și de energii mari au curs spre mal de pe terenul presărat cu lanțuri muntoase pe vremuri.

În această formațiune de culoare roșiatică datorită oxidului de fier și al hidroxidului s-a integrat sistemul de curs de apă ramuros ce a format acest sistem spectaculos de văi de eroziune (într-un timp relativ scurt). În formarea văilor abrupte au avut rol diferitele procese de mișcare ale masei (de exemplu prăbușiri, alunecări). Piramidele solitare de pământ din poză au rămas intacte deoarece sunt mai cimentate decât mediul lor înconjurător și se află între văi.

Pentru a vizita această valoare geologică spectaculoasă avem nevoie de atenție și precauție specială, mai ales pe vreme ploioasă.

Comorile diverse ale formei în râpa de la Mierag au fost formate de procesele de eroziune

Izbul de la Călugări în momentul izbucnirii

Izbul de la Călugări (Munții Codru-Moma)

În pădurile din Munții Codru-Moma se află sate românești (de exemplu Călugări, Izbul). Din Călugări putem ajunge la mănăstirea Izbul ce este un loc important de pelerinaj pentru românii ortodocși. Maghiarii iubitori de natură însă vizitează această mănăstire „ce se află la sfârșitul lumii” datorită izvorului carstic ce funcționează într-un mod aparte.

În muntele de lângă mănăstire se regăsește una dintre cele mai speciale izvoare ale Bazinului Carpat, izbul de la Călugări ce este reprezentantul unui tip de izvor foarte rar. Poposind lângă izvor putem observa că acesta curge foarte lent, iar după un timp apa curge din ea cu un vâiet puternic, iar apoi devine din nou mai calmă, și întregul proces începe din nou. Dar oare cărui fapt i se datorează această „fluctuație”?

Izbul de la Călugări este un izvor de tip sifon, un așa-numit izvor de tip intermitent. Această înseamnă că funcționează periodic (la sfârșitul iernii, primăvara la fiecare 7 minute) depinzând de rezerva de apă, iar apa acesteia este controlată de un sistem de pasaj ce este asemănătoare unei țevi îndoite în U. În spatele gurei izvorului, în interiorul stâncii există

Priveliștea carierei de marmură ce și-a încetat activitatea în hotarul localității Moneasa

o cavernă ce se umple din când în când cu apă. Dacă nivelul apei din cavernă ajunge la punctul cel mai înalt al sifonului, caverna se drenează pe baza principiului vaselor comunicante. Apoi totul începe de la început. Durata erupțiilor depinde în mare parte de condițiile meteorologice din regiunile învecinate (mai ales ploaie). În izbul din Călugări apar apele absorbite pe platoul carstic Vascău. Vara și toamna izvorul izbucnește în fiecare oră deoarece reprovizionarea cu apă este mai lentă atunci. Apa izvorului carstic este de aproximativ 10 °C, ceea ce este asemănătoare temperaturii medii anuale a latitudinii date. Apa izvorului conține bicarbonat (este calcaros), și este de duritate mare.

Izvorul făcător de minuni este vizitat de mii de oameni în fiecare an, este un adevărat loc de pelerinaj unde oamenii așteaptă ca izvorul să izbucnească astfel demonstrând că acel om trăiește bine, după învățăturile Dumnezeului.

Cariera de marmură Moneasa (Munții Codru-Moma)

La marginea vestică a Munților Apuseni se află Munții Codru-Moma, lanțul muntos acoperit cu păduri, cunoscut doar de puțini. Acest peisaj se poate vedea chiar și de pe cele mai înalte clădiri din Békéscsaba pe vreme frumoasă. În centrul Munților Codru-Moma se află Moneasa, singura stațiune balneară muntoasă a județului Arad.

În munții de lângă stațiunea balneară se ascunde „cariera de marmură” cea mai semnificativă, a Munților Apuseni care nu mai funcționează, a cărui rocă roșiatică este o piatră foarte populară de construcție și de decor. Calcarul roșiatic s-a depus în mările mai adânci ale perioadei jurasice (jurasicul timpuriu sau Liasul). În sens petrologic nu este marmură (deoarece nu este rocă metamorfă), ci calcar foarte decorativ și cu o textură densă. Aici dorim

să menționăm că „marmura roșiatică” din Gerecse, o localitate în Ungaria, nu este marmură, ci calcar de culoare roșiatică. Culoarea roșiatică semnalează că bazinul de sedimentare a fost

Detaliu din cariera de marmură deasupra localității Moneasa

Ruinele cetății din Dezna pe Muntele cetății

trecut de curenți bogați în oxigen și au oxidat fierul din sedimente. Calcarul lustruit ce a devenit roșiatic de la oxidul de fier a fost potrivit pentru acoperirea, decorarea diferitelor suprafețe. În curtea carierei de pe vremuri există blocuri de stânci uriașe pe care se pot vedea crăpăturile umplute cu calcit de culoare albă, iar generațiile acestora se intersectează la unghiuri diferite. Pe lângă acestea roca conține chiar și fosile, mai precis fosilele belemnitelor cefalopode.

„Cariera de marmură” a fost înființată în 1887, și a fost facilitatea semnificativă a moșiei Wenckheim. Rocile au fost transportate pe o cale ferată cu encartament îngust spre Sebiș, și a fost de ajuns și la construcțiile mari din Arad. După desființarea căii ferate mici (1961) cariera și-a închis porțile neexistente. În epoca de aur a carierei a dat loc de muncă pentru aproximativ 40–50 de oameni. Curtea carierei este plină de buruieni, dar poate fi vizitată de către turiști.

Muntele cetății din Dezna (Munții Codru-Moma)

Pe marginea vestică a Munților Apuseni se aliniază lanțurile muntoase bogate în valori peisagistice, culturale, geologice, acoperite cu păduri dese ale Munților Codru-Moma. Pe marginea sud-vestică a muntelui se ascunde Dezna, o localitate cu „cetate” ce datează din Evul Mediu, locuită de români, având planul planșei de șah. Creasta muntelui pe care se află ruinele cetății medievale Dezna se înalță peste comună cu cei 389 m ai lui. Acest munte cu o priveliște minunată merită urcat de-alungul marcajelor turistice nu doar pentru ruinele cetății arpadiene de pe vremuri, ci și pentru formațiunile geologice/topografice ce ne povestesc despre vulcanismul din Miocen al teritoriilor sudice ale Munților Codru-Moma.

Munții Codru-Moma ce are o structură complexă asemănătoare unei cuverturi este foarte variată din punct de vedere geologic: se regăsesc aici micașiste de 500 de milioane de ani, cât și calcarul de 200 milioane de ani, ce sunt considerate extrem de „bătrâne” din punct de vedere geologic. Teritoriile sudice ale muntelui au fost „întinse” de către un vulcanism de tip andezit din epoca miocenă,

iar formațiunile geologice ale acestuia se pot vedea cel mai bine pe Muntele cetății „încoronat” cu ruinele cetății medievale, ce se înalță peste localitatea Dezna. Materialul conului vulcanic distrus datorită eroziunii este alcătuită din roci clastice cu andezit cimentate din particule, blocuri în mare parte pătrate, de mărimi diferite, ce sunt martorii elocvenți ai activităților vulcanice violente de aproximativ 12-13 milioane de ani în urmă (epoca sarmatică a Miocenului).

Fluxul piroclastic a urmat linia formațiunilor de teren cele mai adânci, adică linia de spălare a apei, a văilor. După depunerea residuurilor, precum și

formarea rocilor, a luat conducerea eroziunea, care a extras materialele sedimentelor cenușei și a blocurilor depuse în văile de demult. Apa înghețată a dilatat fisurile, iar apa de ploaie, vântul și gravitația a dus resturile generate. Astfel s-a ivit situația că văile ce pe vremuri au fost adânci au devenit urcușuri, iar urcușurile de demult au devenit punctele cele mai adânci. În literatura de specialitate acest proces este numit inversiune geomorfologică, adică „inversarea topografiei”. În formarea turnurilor bizare de stâncă a avut rol fragmentarea datorită înghețului ce a fost foarte activă în perioadele reci ale erei glaciare (pleistocen) în așa-numita climă periglaciară (în apropierea gheței). Formațiunile ce umplau văile pe vremuri își dau toreață rezistența față de activitatea distructivă a forțelor externe faptului că liantul cu granule fine cimentate tolează bine extinderea și contracția blocurilor de rocă mai mari (cu termen străin matrix), adică cenușa vulcanică compactată. În mod asemănător s-au format în Ungaria turnurile de stâncă ale Munților Börzsöny și Visegrád.

Lângă turnurile de stâncă și ruinele cetății medievale putem admira în direcția Marii Câmpii panorama minunată a regiunii Depresiunii Zaránd, precum și a Munților Zaránd.

În timpul drumeției să ne amintim de Jókai Mór, scriitorul care a vizitat aceste meleaguri spre sfârșitul anilor 1850, atunci și-a vizitat prietenul, pe Gábor Déznán Török, el fiind vicecomite al județului Arad. Legendele despre cetatea din Dezna au fost la baza nuvelei lui Jókai ce are titlul Kurbán bég.

Fotografii: Zsolt Veres

Urmărirea subiectului:

www.akovekmeselnek.hu

www.facebook.com/akovekmeselnek

www.instagram.com/akovekmeselnek

Pe mel e a gur il e r egiunii Sár r é t e k

Teritoriile acoperite cu apă sau inundate ale bazinului Carpatic înaintea construcțiilor de drenare și de ameliorare a inundațiilor (hartă: Institutul Hidrografic al Ministerului Agriculturii al Regatului Maghiar – Budapesta, 1938)

Sárrétek. Numele geografic folosit chiar și în zilele noastre acoperă o regiune ce a dispărut fără urmă. Inima de odinioară a văii Crișurilor, o lume sălbatică a apelor de aproape 2000 km² ce a fost formată din cele mai vechi timpuri de râurile ce coboară din lanțurile muntoase ale Carpaților și își schimbă în mod capricios albiile – sistemul de ape al Tisei, Barcăul, Crișurile, ramurile râului Mureș.

După încărcarea Mării Panonice râurile care curg aici dinspre est au format pe șesul Marii Câmpii albi curbate, sistemele sălbătice ale unor teritorii mlăștinoase, râuri, lacuri mai mici sau mai mari inundate intermitent sau permanent cu apă, formând un mediu natural neobișnuit. Regiunea Sárrétek a fost o zonă ce înseamnă numele lor în sensul cel mai strict al cuvântului: teritorii în mare parte umede, pajiști mlăștinoase, noroioase, umede.

Cele două componente mari ai peisajului Sárrét este Nagy-Sárrét cu un teritoriu de 700-800 km² (secțiunea de frontieră cu județul Békés și Hajdú-Bihar, ce a fost alimentat în parte de apele râului Tisa ce stagnează pe pustele nordice, dar mai ales de râul Barcău ce curge din Munții Meseș, aducând apele pârâului Hortobágy. Înainte de reglementarea râurilor din secolul XIX. râul Barcău a dispărut în mlaștinile regiunii Nagy-Sárrét, după localitatea Berettyóújfalu, a ieșit din albie la pusta Borz (Ecsegfalva, Bucsa), și după ce șerpuiește puțin se unește

cu Crișul Triplu la Mezőtúr. Înainte de reglementările râurilor Barcăul a avut nenumărate ramuri, potrivit unor estimări ar fi putut găzdui de zece ori debitul propriu de apă, însă din cauza obstacolelor de curgere s-a răspândit.

Celălalt element al peisajului Sárrét a fost Kis-Sárrét cu un teritoriu de 400-500 km² ce a absorbit două treimi ale apelor râului Crișul Repede ce izvorăște din partea nordică a Munților Bihor, precum și a afluenților acestuia. După ce a ajuns pe câmpie râul repede a ieșit din albie după localitatea Körösnagyharsány, revărsarea râului a fost la Körösladány unde formând albiile întortocheate a întâlnit Crișul Alb și Negru ce s-au unit aici (Crișul Dublu).

În conștiința publică trăiește ca regiune doar Nagy-Sárrét și Kis-Sárrét, de fapt o parte semnificativă a Marii Câmpii a fost o regiune umedă, mlăștinoasă. O parte semnificativă a celei mai mari pusti a Ungari-

Curbele Barcăului vechi în regiunea Bucsa–Ecsegfalva (fotografie: Balázs Szendöfi)

Pe pustele saline ale regiunii Sárrétek de odinioară se conturează chiar și în zilele noastre „capilarele” peisajului plin de ape

cilor de ingineri hidrografici au săpat și au construit de-a lungul deceniilor sute de kilometri de sisteme de baraj, albiile noi și canale de drenare.

Cu ocazia reglementării apelor albiile întortocheate ale Crișului Dublu și Triplu au fost tăiate în 50 de părți, pe o lungime de 221,631 km. Sisteme de curbe cum ar fi gârlele ce se află printre cele mai mari ape stătătoare ale

Albie arată în hotarul localității Körösladány

Gyepes – în zilele noastre canalul Gyepes –, este amintită de studiile hidrografice din secolul XVIII. ca fiind navigabilă

ei, pusta Hortobágy a fost un teritoriu umed, mlăștinos la fel ca regiunile Sárrét în partea sudică a Marii Câmpii. Primul a fost alimentat de revărsările râurilor Tisa și Hortobágy, cel din urmă de apele Crișurilor și a Barcăului. Râurile cu căi capricioase și aprige pe vremuri cu ploii abundente s-au întâlnit, dar în perioade mai secetoase apele râurilor s-au retras în mlaștinile cele mai ascunse unde „puterea de uscare a secetei de secole se rupe”.

În afara regiunilor Kis- Sárrét și Nagy-Sárrét studiile hidrografice contemporane au registrat alte cinci teritorii semnificative, mlăștinoase pe acest teritoriu. Împărțirea uimitoare și complexitatea hidrografiei vechi este ilustrată de faptul că Mátyás Huszár, inginer hidrografic și geodetic, persoana cheie a lucrărilor de reglementare a râurilor în studiul lui hidrografic menționează 112 curgeri de ape mai importante. (Ca o comparație: sistemul de ape a Crișurilor și a Barcăului are doar șapte diviziuni de ape vii.)

Ramurile de râuri, pârâuri ce apar și dispar în regiunea Sárétek, numele apelor mlăștinoase, noroioase alimentate de aceste ramuri sunt următoarele: Morgó-fok, Nagyhalas, Sári-fenek, Szunyog-ér, Ördögárok, Kálló-sárrétje, Berettyó-sárrétje, Sebes-Körös-sárrétje etc. Füzesgyarmat, Csökmő, Biharnagybajom, Vésztő, Komádi, Szeghalom – sunt doar câteva dintre localitățile regiunii Sárrét – ce au îndurat domnia apelor de-a lungul secolelor. Dorința moșiilor de a avea din ce în ce mai mult teren agricol ar fi putea fi baza conceptului că această parte a țării neîmblânzită, mlăștinoasă, sălbatică să fie eliberată din captivitatea apelor.

În a doua parte a secolului XIX. zeci de mii de muncitori mișcând o grămadă de pământ sub îndrumarea ze-

Albie părăsită ce se umple cu apă din când în când, dar e uscat pe vremuri de secetă lângă localitatea Kunszentmárton, pe lângă Crișul Triplu

țării Kákafoki-holtág (29,632 km) sau Peresi-holtág (28,163 km). Segmente semnificative ale celorlalte Crișuri au devenit albiile părăsite, ca să nu mai vorbim de separarea unor segmente ale râurilor de la sistemul de apă vie, cum ar fi segmentul dintre Gyula–Békés (24,654 km) a Crișului Alb sau din regiunea Kis-Sárrét (53,450 km) a Crișului Repede.

Munca grandioasă considerată cea mai mare întreprindere de atunci a imperiului Austro-Ungar a avut rezultate în final. La sfârșitul secolului cele mai mari mlaștini au fost secate, apele inundațiilor au coborât în siguranță prin albiile scurtate, protejate de baraje, iar germeii de stuf erau din ce în ce mai puține pe terenurile cultivate. Terenurile necultivate însă au devenit pustii în urma lipsei de apă.

Sárrétek, adică teritoriile mlăștinoase de pe vremuri au dispărut: forma peisagistică de pe vremuri s-a transformat, flora și fauna de o bogăție extremă a dispărut, s-a schimbat relația omului cu peisajul, tradițiile noastre au început să intre în declin. Dar nu au dispărut în totalitate.

Regiunile Sárrétek trăiesc mai departe prin numele lor, sunt păzite în proiecțiile peisajului, trăiesc în etnografia regiunii. Prin dispariția imaginii lor de pe vremuri au devenit o regiune peisagistică, pământul natal al celor care trăiesc pe aceste meleaguri. Caracteristicile acestor meleaguri sunt vizibile în fața acelor oameni care acordă o atenție mai deosebită regiunii, iar descoperirea acestor caracteristici oferă o experiență de neuitat.

Fotografii: György Tószögi

Pajiștea Ugrai ce se află în vecinătatea localității Biharugra este ultima pată rămasă intactă a regiunii Kis-Sárrét (fotografie: Balázs Szendőfi)

CUCERIREA SARRET

După stabilirea maghiarilor în bazinul Carpatic, s-a creat o rețea de localități de sate tot mai dezvoltate și populația s-a acomodat conștincios și previzibil la condițiile mediului zonelor respective. Pe teritoriile cu apele apărute des, s-au folosit de practicile specifice folosite de mii de ani pentru a pune în slujba lor inundațiile râurilor. Teritoriile mlăștinoase ale Crișurilor și a Barcăului, înainte de drenajul acestor zone începând cu secolul al XIX-lea, au fost folosite și utilizate cu succes de către strămoși.

BĂȘTINAȘII DIN SARRET

Figura caracteristică pentru zona Sarret de odinioară a fost „pakasz”-ul (omul mlăștinilor). Acesta a devenit quasi emblema regiunii. Cei pe care soarta i-a dus către părțile mlăștinoase nu s-au descurcat fără ajutorul acestor oameni ai locului, căci starea câmpiilor era mereu schimbătoare.

Persoanele care nu știau locurile, riscau să rămână blocați prin zonă pentru totdeauna. Omul locului cunoștea tot. Știa bine care e partea înmuiată de ploaie, unde intervine inundația în zonele mlăștinoase mișcătoare, pe unde se poate merge cu căruța goală sau cu cea încărcată, pe jos, pe cal sau pe unde pot trece vitele. Pe timp de zi, el se orienta ajutat de mii de semne, mai ales de plante și ape. El știa bine unde cresc plantele precum stuful și trestia, iar ochiul său ager depista celelalte plante care

Mlaștina Crișului Repede pe un fragment de hartă cu regularizarea apei din 1776

semnalau adâncimi mari ale apei. Noaptea, omul locului se orienta după stele. Era cunoscut de proprietarul terenului și de călătorul venit de departe deopotrivă. Era singura călăuză sigură pentru vânători, cercetători, topografi sau pentru căruțele comercianților.

PESCUITUL ÎN APELE VECHIULUI SARRET

Apa a fost un element determinant în viața regiunii Sárret de altădată. Ea le-a furnizat locuitorilor și hrană în abundență, dacă dăm crezare datelor vechi.

Îngrădirea este una din cele mai vechi tehnici de pescuit. Uneltele pescuitului „prin îngrădire” erau stăvilarul și ostrețul. Uneltele de pescuit de tip stăvilar utilizate în Sárret erau digurile formate prin acumularea de vegetație care erau prevăzute, la intervale regulate, cu orificii, iar în aceste orificii erau fixate vârșe bombate sau în formă de pâlnie, împletite din nuiele.

Plecare la pescuit în zona Cirkói Rét, Csökmő 1885

Așezare de pakasz-i în câmpul de la Komadi – Herman Otto – Cartea pescuitului unguresc I-II, Budapesta, 1887

Cealaltă unealtă de pescuit foarte cunoscută și frecvent folosită în Sárkrét a fost ostrețul sau zătonul. El poate explica și denumirea localității noastre Vésztő (ostreț: în maghiară „vész”). Despre ostrețele așezate în apele din imediata apropiere a localității amintite există și atestări documentare.

Ostrețul, la fel ca stăvilarul, era făcut din trestie, iar peștii, înaintând pe lângă aripile sale în formă de V, ajungeau în capul ostrețului, de unde erau eliberați doar de pescari. Esențialul consta în realizarea capului ostrețului astfel încât să se întoarcă în formă de C sau de inimă, pe baza principiului că peștii înoată întotdeauna în direcția capului și că astfel, neavând altă soluție, se vor aduna în interiorul capului ostrețului. Era o metodă de pescuit comodă deoarece prindea singură peștele.

Pescuit cu setcă de dimensiuni mici, Füzesgyarmat anii 1940

ția de haidău a constituit o ocupație de sine stătătoare. A fost mare nevoie de ei, mai ales pentru a-i ține departe pe hoți, tâlhari, bandiți. Haidăii înarmați au fost foarte potriviți pentru această sarcină. Ce-i drept, comportamentul lor lăsa de dorit, la aldămașul de după târg de fiecare dată se încăierau.

MOȘTENITORII MLAȘTINILOR DIN SÁRRÉT – AGRICULTORII

Chiar premergător regularizării cursurilor apelor, ponderea terenurilor arabile din hotarele localităților din regiunea Sárkrét varia între 16 și 69%. Oricum, din cauza apelor neregularizate, suprafețele de teren agricol au fost limitate, iar comerțul serios cu cereale, imposibil.

Pe câmpurile mlăștinoase, udate de ape, se semăna puțin grâu, căci din cauza cețurilor frecvente îl ataca repede rugina brună. Se semăna și „dublură” sau „grâu dublu”, ceea ce însemna jumătate grâu, jumătate secară, unul din ei tot răsărea...

Orzul și porumbul erau și ele importante, dar și mai important era meiul. Acesta din urmă avea un rol însemnat în alimentație, femeile îl foloseau în fel și chip la gătit.

Recolta se păstra în hambare. Gospodinele erau clasificate după calitatea pâinii coapte din cerealele măcinate. Pentru ungurul din zona de câmpie pâinea de grâu albă, fragedă era alimentul de bază, care întrecea orice altă hrană. O și prețuia ca atare.

Pe vremuri, pâinea putea fi tăiată doar de capul familiei și au existat o serie de restricții, superstiții și obiceiuri legate de pregătirea și consumarea sa și de resturile de pâine.

Azi pâinea coaptă acasă, în cuptor este o curiozitate. Și cunoștințele agricultorilor din regiunea Sárkrét se scufundă în trecut. Cultura lor, a celor ce le-au urmat pescarilor, păstorilor, arătorilor insulelor, este trecutul nostru, sau altfel spus, prezentul nostru nu prea îndepărtat. Aceasta este moștenirea noastră. Cunoașterea și păstrarea sa pentru generațiile viitoare este printre sarcinile noastre cele mai importante.

Sursă: Revista Valea Crișurilor 2011-2013, din articolele lui László András Nagy

Szántás, Csökmő anii 1920 – fotografie: Vincze József

Recoltare, Szeghalom, anii 1920 – fotografie: Szeghalmi Gyula

PĂSTORII DIN SARRAT

Păstoritul, pe lângă faptul că este una din meseriile tradiționale ale maghiarilor, a avut un rol însemnat în viața Sárkrétului de demult. În lumea apelor, cea mai importantă ocupație a oamenilor din Sárkrét a fost creșterea animalelor, întreaga lor avere fiind efectivul de animale. Creșterea animalelor a fost în floare în secolul 16, perioadă în care abatoarele vest-europene au fost aprovizionate în mare parte de negustori maghiari.

Animația vioaie a târgurilor de vite din secolul 16. și 17. a fost alimentată prin drumurile pe care au fost mânate animalele spre târg. De-a lungul traseului, comercianții aveau pășuni întinse închiriate, unde animalele oboseite au fost adăpate, hrănite și s-au odihnit. Cirezi de vite, turme de oi și porci treceau neconținut, în număr mare. Mănatul animalelor nu a fost simplu, trebuia să fii priceput și să ai experiență. Nu putea mâna oricine animale. Ocupa-

Păstor în zona inundabilă a Crișului, anii '20 Szeghalom – fotografie colorată de Szeghalmi Gyula

Văcarul B. Nagy György, începutul anilor 1950, Szeghalom

Turismul activ regenerabil în Valea Crișurilor

Amatorii de ture acvatice pe Crișul Dublu

După sezonul turistic de vârf al anului 2021 putem declara cu siguranță că pandemia a dat un impuls turismului intern ce fără pandemie nu s-ar fi putut aștepta. Nevoia relaxării a devenit o cerință socială urgentă în care a devenit evident ce forțe vechi și noi formează viitorul turismului activ. Ne-am străduit să punem în context situația regională cu ajutorul doamnei Gabriella Pócsi, liderul organizației muncii a Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor.

– Ce schimbări se datorează pandemiei în ceea ce privește turismul activ în Valea Crișurilor?

– „Reforma” turismului activ al regiunii noastre a început cu ajutorul Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor cu mult înainte de pandemie, ceea ce a însemnat munci de fundal și sarcini ce au luat ca bază o situație asemănătoare prezentului, unde turismul are o semnificație crescută. Această viziune a devenit realitate datorită pandemiei. Nevoia față de serviciile și posibilitățile turismului ecologic și cel activ a crescut nu doar în regiunea Crișurilor, ci în fiecare regiune a țării. Acesta este un trend bine diagnosticat. Cu toate acestea, eforturile noastre în parcul natural au depășit nevoile generate de pandemie, iar această anticipare devine acum cu adevărat valoroasă pentru noi.

– Pe ce tendințe turistice s-a concentrat Asociația Parcului Natural Valea Crișurilor înainte de pandemie, și în prezent?

– Deși în trecut turismul activ s-a concentrat pe ciclism, în viața asociației noastre o sarcină de bază a fost interpretarea la nivel regional a recreerii active, iar în acest proces a încercat să pună în câmpul vizual toate peisajele, personajele și serviciile care sprijină modelul cu patru stâlpi a sistemelor parcurilor naturale din țară (1. protejarea patrimoniului natural și cultural; 2. educația mediului, sensibilizare; 3. dezvoltarea rurală; 4. turism și recreere). Pe timpul pandemiei datorită vederii

de ansamblu a planului s-a format o cooperare strânsă cu Centrul de Dezvoltare de Turism Activ și Ecologic, în cadrul căreia pe lângă ciclism a primit mai multă atenție turismul ecvestru, turismul acvatic și drumetia. Acest fapt nu înseamnă pentru asociația noastră sarcinile operatorului de turism, ci sistematizarea tematică și recomandarea oportunităților turistice regionale vizitatorilor precum și pentru cei ce trăiesc în această regiune.

Excursioniști pe traseul educațional Kányabangita – Békéscsaba, Póstelek
(fotografie: Centrul de Dezvoltare de Turism Activ și Ecologic)

Stația de odihnă a cicliștilor la Gyomaendrőd, la gârla Hantoskert
(fotografie: Centrul de Dezvoltare de Turism Activ și Ecologic)

Teritoriul Parcului Natural Valea Crișurilor în cadrul întregii regiuni geografice

– La ce fel de programe de drumeții și servicii încercă să atragă atenția căutătorilor de experiențe Asociația Parcului Natural Valea Crișurilor?

– Determinarea acestuia nu este ușoară. Problema zonei uriașe este o provocare serioasă, deoarece valea Crișurilor este una dintre cele mai mari regiuni geografice în Bazinul Carpatic ce poate fi interpretată și turistic, și ceea ce include bazinele hidrografice montane din România, precum și teritoriile Marii Câmpii Ungare ce se extind până la râul Tisa. Din această zonă 200000 de hectare sunt ocupate de Parcul Natural Valea Crișurilor operate de organizația noastră, o regiune uriașă, greu de cuprins. Am fost nevoiți să-l împărțim în unități teritoriale mai mici. Astfel ne concentrăm pe programe de drumeții ce oferă experiențe tematice, mai complexe, care sunt legate de infrastructuri sau furnizori de servicii cum ar fi pista pentru biciclete Wenckheim ce

se întinde pe lângă castelele regiunii sau rețeaua de ferme Ferme în jurul Crișurilor ce prezintă trecutul și prezentul peisajului Câmpiei Ungare. În cazul drumețiilor punem accentul pe trasee educaționale unde se pot vedea valorile naturale, un astfel de traseu este traseul educațional Kígyósi ce prezintă printre altele pădurea și pusta. În cazul călăriilor datorită unei plimbări ușoare cu trăsura sau datorite unei școli de călărie, poate fi exper-

Recomandarea turistică activă de nivel înalt și foarte informativ a văii Crișurilor prezintă nu doar posibilitățile de drumeții ale regiunii, dar prezintă și peisajul, atracțiile cele mai semnificative, și pe lângă toate acestea prezintă ofertele gastronomice și produsele locale, precum și conține detaliile de contact ale furnizorilor de servicii. (Publicația poate fi găsită în rețeaua de agenții Turinform din Ungaria, precum și în Centrul de Vizitatori Valea Crișurilor din Békéscsaba.)

rimentată și experiența călăriei pe gazonul din teritoriile Natura 2000. În cazul tururilor pe apă am încercat să determinăm secțiuni de râu cu infrastructură de bază la punctele de început și sfârșit. La organizarea excursiilor s-a luat în considerare necesitatea organizării de excursii independente, aspectul unei încercări mai dificile sau al unei excursii de familie, precum și includerea unor noi zone de drumeții sau a unor noi tipuri de drumeții, cum ar fi e-bike-urile, adică excursiile pe biciclete electrice. Programele de drumeții selectate vor apărea într-o publicație independentă distribuită la nivel național în 25.000 de exemplare, publicație ce deschide, fără îndoială, un nou capitol în viața turistică activă a Văii Crișurilor. În conformitate cu cerințele epocii ghidul turistic va fi accesibil cu un conținut mai vast, va fi disponibil și online cu ajutorul unui cod QR pe pagina

de web aktivmagyarország.hu, împreună cu traseul de drumeții descărcabile comprimate în fișiere gpx.

– Rezultatul ce se concentrează în publicație presupune un parteneriat profesional și de servicii extinse, ceea ce nu s-a mai întâmplat până acum la nivel regional.

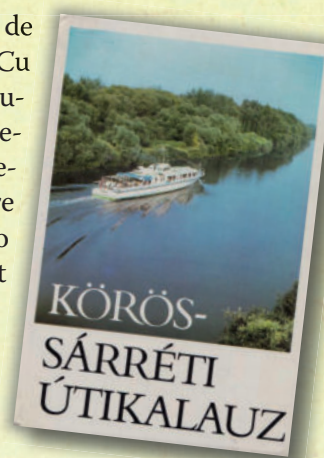
– A necesitat o muncă de un an – pe timpul pandemiei – ca datele, relațiile necesare pentru pregătirea profesională a publicației să fie la dispoziția noastră, iar în acest proces cooperarea cu Centrul de Dezvoltare de Turism Activ și Ecologic a primit un rol fundamental, precum și faptul că în 2020 valea Crișurilor a fost inclus între cele zece regiuni turistice active din țară ce au fost desemnate de către agenția de dezvoltare. Datorită acestui fapt s-a împlinit visul vechi de a acorda atenție de nivel guvernamental turismului activ ce ascunde oportunități speciale în regiunea noastră. Sperăm că această cooperare va fi împărțită în mai multe straturi în viitor.

– De aproape patruzeci de ani a fost publicată Ghid de călătorie Körös – Sárret ce a fost biblia turistică a peisajului până în anii 2000. E utilă chiar și în zilele noastre, dar cerințele epocii online sugerează actualizarea ideii. Se poate vorbi de o astfel de sarcină în viața Asociației Parcul Natural Valea Crișurilor?

– Vitathatatlan, hogy szóban forgó Este incontestabil faptul că cartea în cauză este o lucrare de bază a epocii și

o astfel de colectare cuprinzătoare de date nu a fost realizată de atunci. Cu toate acestea, nu este necesară actualizarea completă a conținutului, deoarece în multe privințe, cartea oferă informații aproape eterne despre peisaj. Ar fi nevoie mai degrabă de o reelaborare digitală ușor de utilizat pentru secolul XXI.

Ghidul Körös–Sárret apărut în 1984 este o lucrare de bază în ceea ce privește reînnoirea regională a turismului activ

– Pe lângă eforturile Asociației Parcul Natural Valea Crișurilor de creare a rețelelor, precum și pe lângă dezvoltările locale ale municipalităților, în special în ultimii ani se poate observa o activitate a societăților civile și a întreprinderilor referitoare la dezvoltarea turistică activă a văii Crișurilor. Un exemplu bun este stația turei acvatice înființată recent la Gyomaendrőd, precum și realizarea punctelor de debarcare aprobate oficial și înființate de către Fundația pentru Valea Crișurilor. Ce conexiune este între inițiativele acestea de nivel local și Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor?

– Aceste dezvoltări sunt extrem de utile, reprezintă un progres, deoarece, dacă vrem să fim sinceri cu noi înșine, este necesară dezvoltarea continuă a turismului activ în regiune. Cred însă că diferitele personaje

Locurile de debarcare și de odihnă construite în 2021 înlocuiesc vechile deficiențe ale infrastructurii turismului acvatic de pe Crișuri pentru a oferi o experiență turistică activă mai de calitate (fotografie: Fundația Valea Crișurilor)

descoperire ce a recunoscut clar importanța vitală a necesității prezenței parcurilor naturale.

– Parcurile naturale din țară se străduiesc să obțină cel mai înalt nivel posibil de statut social. În ultimii zece ani, organizația noastră a creat multe valori – mai ales de sensibilizare și turistice –, dar comunitatea de cumpărători KörösKosár (Coșul Crișurilor) înființată anul trecut a demonstrat poate cel mai puternic cum pot sprijini practicile bune sustenabilitatea unei regiuni. Ceea ce se concentrează în Coșul Crișurilor este în același timp un exemplu incontestabil de efectiv al formării comunităților și rețelelor, al coordonării serviciilor și oportunităților, precum și al întăririi punctelor forte. Cu ajutorul muncii de coordonare a organizației noastre, dorim

Nevoile apărute pe timpul pandemiei susțin importanța cooperării personajelor și serviciilor turistice – Forumul pentru fermieri în luna aprilie a anului 2018 în Centrul de Vizitatori Valea Crișurilor

nu găsec conexiunea între ei înșiși, astfel pot distruge oportunitățile celuilalt, mai ales dacă sunt în competiție unul cu celălalt. Experiența și sistemul Asociației Parcul Natural Valea Crișurilor de construire de rețea ar putea fi de folos în ceea ce privește cooperarea și combinarea forțelor. Asociația noastră s-a înființat tocmai pentru astfel de scopuri și colaborări.

– Doar acum începem să înțelegem esența, principiul și necesitatea Parcului Natural Valea Crișurilor ca sistem de cooperare la nivel de peisaj. A fost nevoie o

să integrăm acest exemplu, ca structură conceptual-operatională într-un turismul activ reînnoit din Valea Crișurilor, și astfel în timp de 5-10 ani această regiune poate deveni un personaj turistic mai puternic atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Comunitatea de cumpărători Coșul Crișurilor (KörösKosár) este dovada incontestabilă a nevoii existenței unei rețele

Vegyéél helyzít - Egyéél helyzít!

MUSTRA CĂMAREI ÎN VALEA CRIȘURILOR

*„Munca aparține omului, binecuvântarea este a bunului Dumnezeu! – cămara mea este plină de daruri!”
(tanti Erzsike, Kondoros)*

Trăiește în mine cămara bunicilor, care în fiecare an a fost încărcată și pregătită pentru perioada de iarnă de către bunici. Fiecare borcan de compot, murătură și gem a fost îmbrăcată frumos, cu etichetă scrisă de mână de către bunica, capace croșetate, toate acestea aliniate frumos pe rafturile decorate cu dantelă. Diferite ghirlande de piponica, capace croșetate, toate acestea aliniate frumos pe rafturile decorate cu dantelă. Diferite ghirlande de piponica, capace croșetate, toate acestea aliniate frumos pe rafturile decorate cu dantelă. Diferite ghirlande de piponica, capace croșetate, toate acestea aliniate frumos pe rafturile decorate cu dantelă. Au observat întotdeauna dacă un compot sau gem a început să se strice, și l-au folosit repede pentru a nu-l risipi

PE URMELE UNEI CAMERE UITATE ÎNCET...

Cămară, debara... Indiferent cum îl numim, ideea este aceeași: să păstrăm ingredientele pentru copt și gătit în siguranță și în apropiere. Cu toate acestea, încet, cămara devine un loc uitat. De parcă am fi fost în raiul pe pământ când ai pășit în cămara bunicilor. Ne amintim cu drag de mirosul plăcut și bunătățile ce proveneau de acolo. Cămara în multe cazuri a fost mai mare decât bucătăria, în plus în cazul familiilor multi-generaționale existau mai multe, două sau chiar și trei cămare în cadrul unei gospodării. Obiectele de folosință de atunci sunt doar obiectele decorative ale unei gospodării în zilele noastre, sau se află în colțurile ascunse ale podurilor.

RAFTURI DE BUCĂTĂRIE

Au așezat pe rafturi toate bunătățile ce au pregătit de-alungul verii. Au aliniat aici toate compoturile de cireșe și vișine acoperite cu celofan, murăturile, castraveții

murați. Aici și-a găsit locul gemul de piersici și prune, precum și siropul de mure și soc de casă băute în zilele călduroase de vară cu sifon rece.

COȘURI DE RACHIȚĂ

Coșurile mai mici au fost așezate tot pe rafturile cămării, iar cele mai mari au fost așezate sub rafturi. Aceste coșuri sunt asociate cu coacerea pâinii, au fost folosite

pentru fermentarea aluatului de pâine. În funcție de mărimea pâinii, gospodinele au luat coșul și au pregătit aluatul în acesta.

BIDONUL CU UNTURĂ

Într-un colț al cămării întotdeauna era așezat un bidon roșu, albastru sau verde cu untură. Aceste bidoane au ascuns cea mai gustoasă untură. Aceste bidoane au avut un rol important în gospodăriile satelor: chiar și pe timpul tăierii porcului.

DAMIGEN

Damigenul s-a aflat în bucătărie lângă credenză, sau în cămară lângă rafturi. Vasul mare de sticlă cu gâtul scurt, îmbrăcat, de obicei, într-o împletitură de nuiele, de răchită, de papură, a fost folosit la transpor-

tu sau la păstrarea vinului sau a pălincii, iar din când în când la începutul zilei au tras din el câte o gură. Dacă au sosit musafiri, a apărut damigenul.

Cu echipa comunității de cumpărători KörösKosár (Coșul Crișurilor) ne-am gândit ce important este acesta pentru oameni în lumea de azi. Ce important este existența cămării, depozitarea bunurilor produse și procesate cu mâinile proprii. Se zice: „Arată-mi cămara, și îți voi spune cum trăiești și cine ești!”

Încurajați de acest fapt, am anunțat înființarea primei Mustrei a cămării în valea Crișurilor cu scopul de a afla cele mai frumoase cămare. Scopul competiției a fost păstrarea tradițiilor reale și păstrarea valorilor gastronomice, precum și cu scopul de a lăsa o ampre-

tă pentru posteritate. Am dorit să arătăm generației din prezent și din viitor cum putem să abordăm subiectul autosuficienței, deoarece prelucrarea alimentelor și depozitarea acestora poate fi considerată o formă a autosuficienței. Din păcate, pandemia prelungită COVID-19 a suprascris planurile inițiale. În loc de contactul personal, spațiul online a câștigat teren, iar votul s-a desfășurat tot în acest spațiu.

CĂMARA DIN FÉNYES

Ca rezultat al votării comunității „cămara din Fényes” a gospodinei Asztalosné Guttin Andrea a câștigat titlul *Cea mai frumoasă cămară a văii Crișurilor 2020*. Andrea a copilărit pe o fermă din Borosgyán unde părinții

s-au ocupat de fermă, iar cămara a fost întotdeauna plină de compoturi, murături, produse din carne, legume și fructe. „Tatăl meu întotdeauna glumea: Pe noi nici o explozie nucleară nu ne-ar doborî, mami a umplut cămara! În timp ce strecuram roșiile am discutat cu fratele meu mai mic că atunci când vom fi mari, vom avea o „fabrică de conserve” ca asociație familiară. Până la urmă acest vis nu s-a îndeplinit, dar conform tradițiilor nic eu nu las nimic irosit ce crește în grădină. Cămara noastră este plină nu doar de compoturi, gemuri, siropuri, murături, dar stocăm aici plante medicinale, condimente, paste făinoase, ceea ce este o privesite liniștitoare și frumoasă.” – povestește Andrea.

tățile crescute pe cele 46 de copaci ai grădinii parohiei și prelucrate pentru nevoiașii congregației și pentru cei ce lucrează acolo. Cămara îngrijită de părintele Zsolt și Lóránd este parte a unei clădiri vechi, sub ea se află o intrare în pivniță, a fost renovată și vopsită de câțiva ani. Bunătățile se aliniază pe trei rafturi. Din fructele grădinii s-a pregătit dulceață, din legumele cumpărate de la producători locali s-a pregătit murătură: cămara este plină de borcane de zacuscă și pastă de ardei, suc de roșii, murături mixte, compot de pere, vișine, cireșe, caise.

CĂMARA CU COMORI

„Cămara cu comori” din Békéscsaba laudă munca lui Edit Palyusik, o mămică tânără care este adepta alimentelor sănatoase. „Deoarece nu am avut loc suficient

CĂMARA FERMELOR ANILOR '60

Pe ferma familiei Tusjak din Kardos funcționează „cămara fermelor anilor '60” ca o cămară caracteristică fermelor Marii Câmpii. „În parte, este o parte esențială a stilului nostru de viață autosuficient acea cămară bine concepută care evocă o atmosferă de fermă de la mijlocul secolului trecut. În cămara noastră se regăsesc compoturi, murături, gemuri, marmelade, siropuri, fructele uscate și legumele, și pe lângă acestea ținem aici plante medicinale și ierburi aromatice uscate.” – astfel și-a prezentat cămara familia Tusjak.

CĂMARA BĂRBAȚILOR

„Cămara bărbaților” a Parohiei Catolice Numele Sfânt al Sfintei Maria din Újkígyós ascunde bună-

în cămara mea mică, m-am temut ca nu cumva să se strice compoturile și murăturile din cauza căldurii frigiderului. Socrul și soțul meu au creat niște rafturi

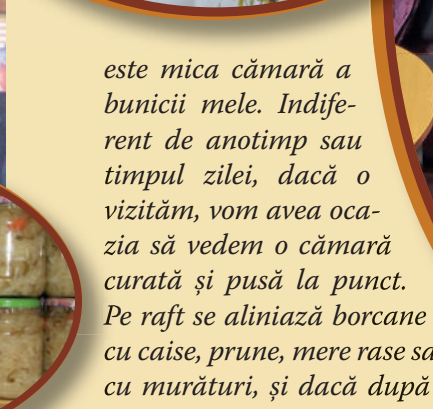
minunate în câteva zile în garaj. În cămară am 252 borcane: diferite gemuri și piureuri de fructe, dulcețe, mere înăbușite, sucuri de fructe, suc de roșii, ghiveci, ketchup, castraveți murăți, precum și roșii și ierburi aromatice uscate la soare. Am pregătit piureurile fără zahăr pentru fiul meu de un an, în celelalte am folosit doar puțin zahăr, și nu am folosit deloc conservanți.”

CĂMARA PLINĂ DE CADOURI

„Cămara plină de cadouri” din Kondoros este umplută în fiecare an cu bunătăți pentru nepoți de către tanti Erzsike, învățătoarea de aproape 80 de ani. Nepoata mândră, Bianka Nóra Tóth a înscris-o în competiție. „Aceasta

CĂMARA LUI ÉVA

„Cămara lui Éva” din Köröstarcsa cu ajutorul lui Éva Zolnai prezintă informațiile tradiționale primite de la bunici. „Găsim aici tot ceea ce producem și prelucrăm:

este mica cămară a bunicii mele. Indiferent de anotimp sau timpul zilei, dacă o vizităm, vom avea ocazia să vedem o cămară curată și pusă la punct. Pe raft se aliniază borcane cu caise, prune, mere rase sau cu murături, și dacă după o zi lungă poposim la ea, întotdeauna apare pe masă o bunătate cu care bunici ne face să ne uităm toate problemele. Sunt mândră de cămara ei. Ea este mai modestă: „Munca aparține omului, binecuvântarea este a bunului Dumnezeu! – cămara mea este plină de daruri!” – povestește cu ochi scilpitori Bianka.

compoturi, gemuri, siropuri, jeleu de gutui și plante medicinale uscate. Sunt stocate aici bunătăți începând cu primăvara până toamna, iar cu toamna și iarna bunurile stocate sunt consumate. Jeleul de gutui este cel mai nou membru. Fiecare bunătate este pregătită după rețeta bunicii și a stăbunicii. Se găsesc aici toate produsele ce pot fi conservate, de la compot până la murături, precum și plante, fructe uscate.” – astfel și-a prezentat Éva cămara.

Concluzia primei mustre a cămării în valea Crișurilor a anului 2020 este faptul că fiecare cămară păstrează valorile tradiționale ale cămărelor, deoarece pe rafturi se aliniază mâncăruri – ce ne amintesc de gusturile și timpurile dinaintea preparatelor cumpărate în alimentări – produse și prelucrate cu dragoste, ce sunt considerate esențiale „rezerve alimentare”.

Inspirați de succesul inițiativei noastre, vom continua organizarea mustrei cămărelor și când vom inspecta cu admirație și mai multe cămăre tradiționale.

„Îți încununezi anul cu bunătatea ta, abundența îți urmează urmele” Psalm.65:12

Fotografii: Éva Garay, György Tószögi

Ocrotitori voluntari ai tradițiilor: Societatea Wenckheim din Gerla

O zi în care ne
amintim de trecut

Sătucul nostru se ascunde în umbra localităților din împrejurimi, deși are un trecut semnificativ. Încă din anii 1200 avem documente scrise existente referitoare la localitate. Aici s-a aflat și de exemplu cea mai impozantă mănăstire a regiunii din epoca arpadiană. Localitatea Gerla din zilele noastre nu se așează pe locul unde s-a aflat în trecut. „S-a întins” mai spre Sud-Est, iar în zilele noastre este districtul VIII. al localității Békéscsaba cu o populație de 1500-1800 locuitori, dar este considerat tot un sat de către locuitori.

Societatea noastră, Societatea Wenckheim din Gerla s-a înființat în anul 2015 cu ajutorul unor voluntari. Printre scopurile noastre principale s-a aflat reînvierea și conservarea tradițiilor populare locale, protecția mediului și a naturii, organizarea unor evenimente culturale și sportive, și nu în ultimul rând explorarea și conservarea istoriei familiei Wenckheim care a trăit la Gerla. Lucrăm în umbra unui castel ce se află în ruine, construim viitorul, organizăm programe. În lipsa unei clădiri viața culturală a comunității noastre este cam limitată, dar cu ajutorul echipei noastre mici încercăm să organizăm evenimente cât mai interesante.

Prima noastră inițiativă a fost renovarea parcului castelului. După ce castelul a ajuns pe mâini private, acesta a fost baricadat, astfel parcul nu a fost vizitat de prea mulți oameni, vegetația nu a fost îngrijită. Când am început lucrările, ne-a așteptat o situație oribilă, teritoriul a fost acoperit de metri de buruieni și tufișuri neîngrijite. Am muncit **Castelul Wenckheim în prezent, castelul în trecut a văzut și zile mai bune**

Prima dintre inițiativele noastre
– plantarea florilor ornamentale perene în sat

din greu ca parcul să ajungă în starea în care este acum. Pe lângă muncile de întreținere anuale localitatea Gerla este împodobită cu paturi de flori, jardiniere, plantăm copaci pe teritoriul localității. Acum că parcul a devenit vizitabil, am început să organizăm și diferite evenimente ale căror scop primar este stimularea vieții comunitare locale. Majoritatea programelor este organizată aici, astfel încercăm să atragem atenția asupra degradării castelului nostru.

În fiecare an avem programe ce se repetă, cum ar fi paștele, ziua copiilor, ziua copacilor, ziua sănătății, precum și ziua de evocare a trecutului unde prezentăm viața rurală din trecut, muncile de recoltare din toamnă. Cu ajutorul copiilor din grădiniță și din ciclul primar organizăm în fiecare an în sezonul de iarnă hrănirea păsărilor. În anul 2020 a avut loc un program de seară cu cortul. Bucurându-ne de sprijinul organizațiilor care se identifică cu scopurile noastre, precum și cu

Ce a fost, ce a devenit ajutorul comunității

locale am organizat acțiuni de colectare a gunoiului.

Până în prezent am ajuns de trei ori în finala competiției naționale „Copacul anului” cu copaci ce reprezintă valori dendrologice: păducelul din Gerla, părul sălbatic ce se înalță până-n cer și platanul uriaș. Cu acesta din urmă am ajuns pe locul trei.

Cel mai semnificativ eveniment de-al nostru este Festivalul Tradițional Militar din Gerla organizat în ultima sâmbătă din iunie, festival organizat cu sprijinul Asociației Culturale și Tradiționale ale Soldaților și Husarilor Caroli din Județul Békés.

Festivalul Tradițional Militar din Gerla

Pe lângă evenimentele noastre proprii am răspuns și la invitații unde am reprezentat asociația noastră, precum și localitatea Gerla cu materiale de expoziție mai mici și gusturi locale. Ne face plăcere să găzduim grupuri de drumeți, cărora le prezentăm satul nostru micuț, parcul, poate chiar și memorialul Wenckheim.

Voluntarii, studenții care își desfășoară practica sau membrii organizațiilor civile locale întotdeauna ne ajută la organizarea programelor.

Membrii familiei Wenckheim care trăiesc în județul Békés vizitează adesea evenimentele noastre. Este un sentiment extraordinar că de multe ori iau parte la aceste programe, nu vin doar „din oficiu”.

Ne străduim să căutăm și să găsim relicvele, obiectele legate de istoria Gerlei. Anul trecut, ca recunoaștere a muncii noastre am primit un obiect care – potrivit localnicilor – a fost o orgă folosită în școala castelului din Gerla. Instrumentul de mai mult de 100 de ani a avut nevoie de renovare ceea ce s-a realizat cu ajutorul sprijinelor și cu ajutorul unor cunoștințe. Dorim ca să auzim de multe ori sunetul minunat al acestei relicvii fără pereche, deoarece mulți localnici au amintiri prețioase legate de ea.

Din păcate, vremea trece, iar viața merge mai departe, astfel am reușit să notăm doar câteva întâmplări ce am auzit de la localnici despre familia nobilă. Una dintre acestea este povestea celor două fete care s-au comportat rău în timpul liturghiei din capelă. Contesa tânără a fost foarte supărată pe ele și le-a chemat parcă ar dori să se arate ceva. Nu a fost neobișnuit ca slujitorii și copii familiei contelui s-au jucat împreună. Fetele au fugit după ea cu multă bucurie, au crezut că vor vedea noua păpușă a contesei, dar în joc de joacă Enna a luat a băț și i-a bătut

bine. În timp ce încercau să fugă, una dintre fete s-a lovit de oglinda din coridor.

Din această vreme a rămas în urmă „caietul cu meniuri” făcut de bucătar, în care au înregistrat exact ce și când au pregătit familiei nobile, și ce au pregătit slujitorilor.

A farfurie decorată din castelul din Gerla

Statuia de cap de cal – darul baronului Jenő Wenckheim

„Caietul cu meniuri” a bucătarului familiei nobile

Printre relicvele rămase în urmă de la familia contelui – potrivit localnicilor – se află o farfurie plată decorată cu elemente frumoase albastre, precum și o sculptură de cap de cal din porcelan, ce a fost un dar de rămas bun din partea baronului Jenő pentru vizitiul lui când a plecat în război. Și acest gest arată – ce se poate deduce și din narațiuni – că familia nobilă a avut grijă de slujitorii lor și le-au respectat mult.

Asociația noastră în prezent își are sediul într-o cameră de club, dar când vom avea oportunitatea dorim să înființăm o casă țărănească unde vom avea posibilitatea de a prezenta istoria localității Gerla ce ar include o colecție ce prezintă mănăstirea, precum și familia Wenckheim.

Avem nenumărate idei! La început localnicii ne priveau cu ochi ciudați, dar cred că am reușit să dovedim că iubim ceea ce facem, nu dorim recompensă financiară pentru ceea ce facem, și suntem foarte entuziaști. Deja așteptăm cu nerăbdare evenimentele noastre, sunt curioși ceea ce privește tema și data acestor evenimente. Primim foarte multe feedback-uri pozitive, acestea ne dă putere să mergem mai departe și să depășim obstacolele. Odată o femeie în vârstă mi-a mulțumit că am plantat niște trandafiri minunați în locul de întoarcere al autobuzului. Mi-a povestit că îi amintește de copilărie. Aceste episoade emoționante sunt cele mai mari recunoașteri ale mulcii noastre.

Sunt bucuros că pot fi membru al acestei echipe, m-am îmbogățit cu multe amintiri frumoase și am cunoscut mulți oameni buni! Pa președinte sunt foarte mândru de această echipă ce fără nici un ajutor a reușit să facă atâtea lucruri mari la nivel local. Oricine, care poate să se asimileze cu scopurile noastre, i se poate alătura asociației noastre, precum și așteptăm cu drag povestirile și relicvele legate de localitatea Gerla sau de familia Wenckheim.

Sperăm că în viitorul apropiat vom realiza și scopul principal al înființării asociației noastre, și vom putea admira castelul din Gerla și capela în toată frumusețea lor!

Tapiserie concepută și făcută de Rozika Tóthné

Fotografii: Societatea Wenckheim din Gerla

SPRE FERME UNDE EXPERIENȚELE CONTEAZĂ

– wellness și recreere ca serviciile fermelor

O experiență
de wellness într-o putină

Este cunoscut că o piață bună trebuie să fie mult mai mult decât un loc unde producătorii își vând produsele cumpărătorilor. O piață în cele mai multe cazuri concurează cu ofertele culturale și serviciile unui mall. Astfel s-au organizat piețe tematice. Sunt unele unde apar produsele meșteșugărești, se organizează programe pentru copii, sau cumpărăturile devin experiențe plăcute datorită zilelor deschise sau datorită întâlnirilor personale dintre gazde și cumpărători.

Agroturismul ia în considerare și nevoile exclusive sau speciale ale consumatorilor. În zilele noastre nu este doar un loc confortabil de cazare rurală, poate cu o fermă de mângâiat animale și mâncăruri locale gustoase. Putem vizita o fermă, o moșie cu diferite oportunități de petrecere a timpului liber, de a experimenta lucruri noi, distractive. Aceste oportunități oferă drumuri noi, programe noi vizitatorilor, unele sunt servicii wellness sau oferă oportunitatea de a învăța lucruri noi, de a câștiga experiențe. Dintre acestea vom prezenta câteva exemple naționale și internaționale.

Actualitatea subiectului se datorează și faptului că începând cu 2021 producătorii primari pot desfășura și activități auxiliare, ca producători primari pot impozita o proporție mai mică din veniturile lor. În cadrul activităților auxiliare se află turismul rural și agroturismul.

săptămână lungi. Din cauza pandemiei, chiar și cazările agroturistice oferă posibilitatea de scăldat. Putinele adaptate persoanelor sau camerelor oferă o oportunitate excelentă atât vara, cât și iarna (cu încălzitor de apă). Stilul „vintage” sau rustic este foarte popular în zilele noastre. Nu e de ajuns putina, este nevoie și de distracție. Aceasta presupune un mediu minunat, curat, bine organizat, poate chiar și costum popular, lumânări aprinse sau petale de flori parfumate așezate în apa de baie. Se găsesc aici chiar și putine îmbogățite cu lapte și miere.

Sunt speciale băile cu fân din cadrul unor ferme austriece. Fânul este cosit de pe o pajiște neatinsă și fără substanțe chimice, în acest pat moale de fân se poate așeza turistul. Pielea îi este protejată de prosop și cearșaf curat, însă temperatura corpului sau aburele străbate fânul, astfel dizolvând substanțele volatile folositoare, iar prin porii largi ai pielii exercită un efect unic de răsfăț. Într-un mod asemănător funcționează în hotelurile din țară saunele cu fân.

„Saunele” rurale construite pe distilării, afumătoare funcționează cu arome complet diferite. Acestea pe lângă măsurile adecvate de protecție pot fi la fel de atractive.

Masaj cu ulei de lavandă sau masaj cu miere, oricare dintre acestea este posibilă într-o zi deschisă agroturistică sau lângă un loc de cazare. În cazul în care fermierul sau unul dintre membrii familiei acestuia este dispus de a se ocupa de astfel de lucruri, și are calificarea necesară, poate să-și dezvolte oferta de servicii. Un exemplu bun este la Viz-

WELLNESS - BAIE BALNE- OCLIMATERICĂ, LUMEA SAUNELOR, MASAJ

Hotelurile cu bazine de aventură sunt pline la sfârșiturile de

Apicultură în Vizsoly unde
vizitatorii au oportunitatea
de a se îmbogăți cu experiențe
imense și folositoare

soly, unde la ferma mintă a lui Gergő Mézes pe lângă muzeul de miere și degustarea de miere, vizitatorii au oportunitatea de a lua parte la o prezentare de apicultură cu un stup vizual și pălărie de protecție, și există chiar și un magazin cu produse locale. Ne putem caza în casa de oaspeți, dar prin implicarea unui furnizor extern de servicii funcționează aici și un centru naturist, unde vizitatorii pot profita și de servicii apiterapeutice (terapia cu venin de albine) și masaj cu miere.

Forma specială a masajului este cărarea Kneipp, unde stimulii termici (apa rece) și cei de presiune ce afectează talpele dau sufletul turei, în cele mai multe cazuri plimbându-ne în natură. Astfel de cărări au fost stabilite în județul Vas în localitățile Regiunii Kneipp din districtul Hegyhát.

Pietre rotunde, nisip, conuri de brad, așchii...pe cărarea specială acoperită prin alternarea astfel de materiale și materiale similare – traversat de un șuvoi de apă – poate păși turistul ce dorește să se relaxeze sau să se recupereze. Lungimea acestuia poate fi de câteva zece de metri, dar lungimea ideală este de 2-3 metri.

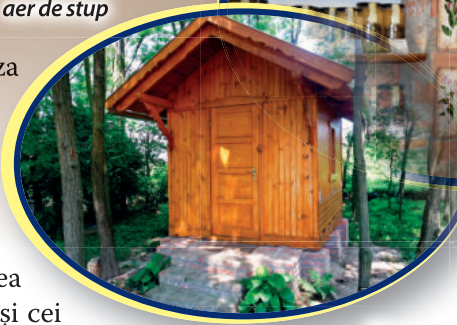
TRANSFERUL DE CUNOȘTIȘTE

Șirul serviciilor wellness de tip agroturistic este lungă, de la tratamentele cosmetice naturale (de exemplu mască facială cu castraveți sau iaurt) până la băile de picioare cu sare sau gustarea ceaiurilor de plante medicinale. Pe lângă acestea există o cerere din ce în ce mai mare ceea ce privește dobândirea cunoștințelor ce se bazează pe experiențe. Nu este de ajuns ca fermierul să fie conștient de ceea ce face, trebuie să învețe ca aceste procesul de învățare să fie distractiv, trebuie să organizeze ca vizitatorii să primească experiențe de neuitat, trebuie să ofere un mediu cult și obiectele necesare acestuia. Un porc trebuie tăiat pentru turist pentru carnea porcului, sau ca o experiență unică se poate oferi oportunitatea de a participa la tăiatul porcului. Se poate organiza cu succes un curs de gătit, sau o zi de pregătit cașcaval, astfel încât turistul să ia parte în mod activ la aceste evenimente, astfel învață dar primește și experiențe de neuitat.

Norvegia, ferma Lizei, curs de gătit

Apicultură în Vizsoly unde vizitatorii au oportunitatea de a se îmbogăți cu experiențe imense și folositoare într-o cabană terapeutică cu aer de stup

Muzeul mierii și centrul de apiterapie în Vizsoly

Muzeul mierii și centrul de apiterapie în Vizsoly, magazinul cu mostre de produse locale

Vitulcultorul bun nu organizează doar gustări de vin, dar introduce vizitatorii și în secretele vinificației și a diferitelor tipuri de vin.

În cadrul bunelor practici internaționale am avut ocazia de a cunoaște în Norvegia ferma Lizei care își câștigă existența din organizarea astfel de cursuri de transfer de cunoștințe. Cresc animale și plante, consumă propriile lor produse, iar ingredientele cursurilor sunt tot aceste produse proprii. Pe ferma Lizei pe lângă cotețul pentru găine se află și o bucătărie din lemn unde vizitatorii pot observa pregătirea mâncărurilor, cu șorțuri cu logo, instalații sanitare, cu vase, aragaz și cuptor.

Liza organizează cursuri de prăjire de pâine, de pregătire de varză murată sau cașcaval, de producere de cidru, sau de umplere de cârnați, dar organizează cu succes chiar și activități de proiectare și cultivare a grădinilor mai mici, sau chiar și sacrificarea și jupuirea păsărilor de curte sau uciderea și jupuirea (într-un mod uman) oilor.

Asociația Kislépték, este o organizație ce ajută micii producători și furnizorii de servicii agroturistice, scopul asociației este înființarea, operarea fermelor ce oferă servicii de calitate superioară. Agroturismul de calitate ajută vânzările de produse locale în cadrul lanțului scurt de distribuție (REL), astfel serviciul de masa rurală de oaspeți sau chiar și gastroturismul local. Asociația Kislépték planifică organizarea primei conferințe și expoziții REL în luna iunie a anului 2021 (Smartchain – soluții smart în lanțul scurt de distribuție), unde vor fi prezentate vânzările produselor locale, precum și soluțiile inovative agroturistice. După îmbunătățirea situației pandemice, dacă se ivește oportunitatea, asociația va prezenta programele muncii de atelier de schimb de cunoștințe *Élményparaszt* organizate de Asociația Parcului Natural Valea Crișurilor în județul Békés – aici se vor afla în prim plan experiențele datorită cărora produsul sau serviciul va deveni experiență, și astfel valoare.

Începând cu anul 2021 între activitățile de producători primari ca activități auxiliare (până la un venit de 25%) vor ajunge chiar și serviciile agroturistice. Acest lucru poate da un nou impuls celor care trăiesc în mediul rural, iar gama de programe poate evolua pe scară largă.

(Sursă: Asociația Kislépték)

RĂUL CEL MAI MIC

„Panoul” vânzătorului de pepeni la Békéscsaba,
în fața unui companii multinaționale

Societate de consum; nu există o definiție clară sau un sens uniform, dar e o expresie populară în terminologia economică, etică, sociologică, antropologică și socio-filosofică. Abordat din partea științelor sociale este o noțiune potrivit căreia societatea modernă are la bază ciclul producție-distribuire-consum. În acest sens într-o societate de consum entități vii produc bunuri ce servesc consumul și posesia, adică colectarea. Nenumărate industrii s-au construit pe aceste dispozitive care asigură dezvoltarea economică continuă. Însă dezvoltarea de până acum, pe lângă ciclul producție-distribuire-consum a urmat modelul economic linear: produsele sunt fabricate din resurse naturale, materii prime care după ce sunt folosite devin deșeuri. Materialul și energia devenită deșeu dispăre fără a fi refolosită, astfel cantitatea resursele naturale neregenerabile, disponibile lumii scade – ceea ce duce la colaps economic, ca să nu mai vorbim de dezastrul ecologic iminent din care nu putem să ne retragem.

În ultimii ani în viața publică s-a accentuat reducerea presiunilor negative asupra planetei, protecția mediului înconjurător. Tot mai mulți caută obiecte de uz casnic de bază naturală, produse bio, produse cosmetice naturale, colectarea selectivă a deșeurilor câștigă teren, tot mai mulți oameni își reduc consumul de carne, totodată în locul produselor industriale cu nevoi mari de apă și energie preferă economii locale.

Producătorii și artizanii au fost aceia care au fost capabili de a servi nevoile menționate mai sus, iar în zilele noastre putem scuța planeta dacă alegem produsele locale, astfel menținând amprenta noastră ecologică la minimum.

Cu toate acestea, nu tuturor li se oferă această oportunitate, în puține locuri există forțe organizatorice cum ar fi comunitatea de coșuri, care conectează fermierii locali și cei din împrejur, precum și producătorii primari, pentru ca acestea să servească cât mai multe nevoi, atât din punct de vedere al calității, al cantității și al varietății.

Este în interesul companiilor multinaționale să reacționeze la nevoile societății de consum. În consecință, se poate descoperi din ce în ce mai mult „verzirea”, adică

După inundația de primăvară pe segmentul din România a Crișului Negru. – Cantitatea deșeurilor municipale și gestionarea lor este o problemă accentuată în valea Crișurilor bogată în râuri

Centrul de vizitatori Valea Crișurilor din Békéscsaba încearcă să ofere soluții la nivel conceptual și practic la provocările timpului nostru

transformarea conștientă de mediu ceea ce poate afecta compania. Poate apărea în transformarea structurii de operaționare, în desfășurarea campaniilor, în introducerea unor produse și servicii.

Ca cumpărători putem observa în mod direct campaniile și produsele. Însă merită amintite măsurile implementate în de companiile multinaționale în magazinele lor cu scopul supraviețuirii durabile. Pe baza surselor publice de pe internet se poate afirma că directiva magazinelor din valea Crișurilor se bazează

Produsele ce ajung de la centrul comercial în casele oamenilor trebuie să luăm în considerare nenumărate probleme de mediu

pe reducerea consumului de energie și a emisiilor de CO₂, ceea ce se realizează prin reprocesarea răcirii și încălzirii interioare, a folosinței de energie electrică, precum și prin restructurarea logistică.

Toate acestea se arată în procese simple sau complexe cum ar fi înlocuirea becurilor clasice cu cele cu LED; inspecția și repararea continuă a izolației; folosirea unui lichid ecologic în frigider, precum și a jaluzelelor de noapte. În anumite locuri managementul energiei se completează cu energie solară, ceea ce asigură iluminat exterior, de seară. Din punct de vedere logistic este caracteristică restructurarea conștientă al cărei scop este transportul de mărfuri dintre A și B pe o cale scurtă. Pentru realizarea acestuia se aplică un sistem ce – printre altele – permite transportul combinat de mărfuri congelate, frigorifice și uscate.

După cum s-a menționat, aceste informații sunt disponibile cu o căutare minoră. În contrast cu acest fapt, campaniile ajung în mod direct la consumatori, în forma unor reclame publicitare și publicații. Luând în considerare că este vorba despre magazine, acestea încurajează cumpărăturile „direcționate”: atrage atenția asupra activităților lor de mediu, în spatele cărora se află produsele de care dispunem; suntem recompensați cu puncte pentru o anumită sumă, iar dacă colectăm un anumit număr de puncte putem obține instrumente practice și ecologice; în publicații gratuite ne dau sfaturi pentru a fi mai conștienți ceea ce privește mediul nostru înconjurător, informându-ne și de propriile lor oferte – care acoperă majoritatea domeniilor vieții.

În multe cazuri nu doar ambalajul alimentelor comercializate de companiile multinaționale devine deșeu comunal

OBIECTE DE UZ CASNIC – sunt disponibile alternative ecologice la majoritatea produselor de curățare, care au la bază o rețetă ce poate fi pregătită de oricine. Însă avantajul acestor produse este faptul că aceste produse sunt deja experimentate, gata pentru a fi folosite, depozitate într-un mod practic. Aceasta include detergenți lichizi de spălat vase și detergenți fabricați din ingrediente naturale. De asemenea putem cumpăra bureți din fibră de cocos biodegradabile, măști cu mâner de lemn, mopuri, perii, totodată cârpe de curățat din materiale naturale.

CUMPĂRĂTURI ȘI USTENSILE DE BUCĂTĂRIE – sacul de pânză este o piesă de bază pentru mulți oameni, dar acesta se poate completa cu sacuri de pânză ce sunt folosite atunci când cumpărăm produse la bucată. Acestea se completează cu recipiente, cu pungile ce se pot spăla și refolosi, cârpe de ceară de albine și cu soluții cum ar fi produse fără capac din plastic pentru care este disponibilă un capac reutilizabil din silicon. Sunt disponibile paie metalice al cărui echivalent plastic nu va fi utilizat în viitorul apropiat. Aici trebuie menționat că din ce în ce mai multe

companii ajută reducerea con-

Pe rafturile supermarketurilor apar din ce în ce mai des pe lângă bioalimente chiar și cosmeticele naturale, precum și obiectele de uz casnic din materiale naturale

În aproape toate marile companii multinaționale sunt accesibile pungile de hârtie reciclate ceea ce înseamnă o alternativă mai ecologică decât pungile de plastic atât din punctul de vedere al producerii, cât și al deșeurilor comunale

sumului de carne prin produse și ingrediente vegetariene și vegane.

IGIENĂ ȘI COSMETICĂ – devin din ce în ce mai populare pro-

dusele igienice ce au ambalaje minime și reciclabile, iar ingredientele sunt ecologice. Astfel de produse sunt săpunuri, geluri de duș, șampoane, produse de îngrijire a părului, corpului și a mâinilor. Dacă nu este menționat „eticheta” de mai sus, este inevitabil să treci prin ingrediente, dar în schimb, primim un produs ecologic, de calitate și de durată mai lungă. Situația este similară și în cazul produselor cosmetice, însă cu o mică cercetare preliminară putem găsi liste întregi cu mărcile pe care le căutăm datorită faptului că sunt ecologice. De asemenea, sunt disponibile o periuță de dinți reciclabilă și un aparat de ras

În rândul etichetelor ecologice cel mai cunoscut este „semnul de reciclare”, ce semnalează reutilizabilitatea produsului (ambalaj)

Un alt semn cunoscut este marca FSC (Forest Stewardship Council), ceea ce garantează că produsul provine din gestionarea durabilă a pădurilor, și nu din exploatare forestieră ilegală

rezistent – cel din urmă deși este din plastic, totuși rezultă în mai puține deșeuri decât un pachet multiplu, de unică folosință.

Deși cele de mai sus sunt rezultatele unei „scăderi”, este important de menționat: majoritatea acestor alternative ecologice se încadrează în categoria de prețuri accesibile, în caz contrar, produsul mai scump va avea o calitate mai mare și o viață mai lungă. În pofida faptului că amprenta ecologică a companiilor multinaționale este în continuare ridicată, acești pași sunt cu siguranță bineveniți, și ne oferă oportunitatea de a înverzi zilele noastre, dacă nu putem profita de produsele locale și artisanale.

Este important să explorăm și să cunoaștem oportunitățile ce ne înconjoară, dar ceea ce este și mai semnificativ: cele menționate contribuie la reducerea generării noastre de deșeuri, însă scopul real prevenirea, adică reducerea consumului; dacă cumpărăm o mulțime de produse reciclate în loc de mult plastic, nu ajutăm procesul, deoarece producția acestuia necesită energie și apă. Datorită acestui fapt este important să ne concentrăm pe produse de lungă durată și să nu abordăm o atitudine de acumulare a consumatorului.

Interesul industriei nu este reducerea, deoarece astfel ar duce la dezechilibrul mecanismului producție-distribuție-consum, precum și modelul societății de consum ce se bazează pe acesta – însă acest fapt nu este așa de ușor, la fel cum nu este ușor schimbarea întregii societăți.

Am putea spune că acesta nu este problema noastră. Responsabilitatea noastră este să facem acei pași mici, sperând într-un viitor mai sustenabil.

Fotografii: György Tószögi

Autor: Lajos Szabó

Cântă pădurea în Valea Crișurilor

Experiențe și valori

Formația Misztrál la Városerdő, 2020 (fotografie: János Nagy)

În urmă cu 17 ani a pornit o inițiativă simplă în pădurile Matrii, la care s-au alăturat și locuitorii Văii Crișurilor. Misiunea formulată atunci este actuală și în zilele noastre:

„În lumea noastră accelerată simțim în fiecare zi distrugerea sufletului și a naturii. Tot mai mulți încearcă să ia capăt proceselor naturale îngrijorătoare. Artiștii luptă împotriva pustiirii spirituale, iar pădurarii și ecologiștii luptă pentru conservarea pădurilor și a naturii. Acum s-a înființat o asociație între artiști, pădurari și oamenii care doresc să redreseze viața culturală a țării și totodată sunt îngrijorați pentru viitorul pădurilor. Scopul este crearea unei alternative de petrecere a timpului liber pentru locuitorii regiunii, precum și pentru turiști și copii care este în conexiune nu doar cu pădure, dar și cu muzică. Să ne armonizăm cu acest eveniment! Să respirăm aerul proaspăt al pădurii, să ne bucurăm de frumusețile pădurii, și în același timp să lăsăm sufletul să se înalțe liber! Participanții A résztvevők se simt mai apropie de arte și de pădure. Muzica ajută în răspândirea culturii de mediu, iar pădurea ajută oamenii să fie capabili de a se lăsa atinși de arte.”

În zilele de azi suntem inundați de un exces de informații în care este aproape imposibil să ne orientăm, în care este foarte greu să distingem informațiile cu adevărat importante de cele fără valoare. În toată lumea domină perspectiva ce se bazează pe consum, structura socioeconomică ce pune în evidență creșterea economică nelimitată. Tot mai mulți oameni de știință și specialiști atrag atenția la faptul că acest mod de viață epuizează

ză nu doar resursele naturale, dar și resursele umane, societățile îmbătrânesc, nu se pot reînnoi în mod sustenabil. Există o poluare excesivă pe Pământ, biodiversitatea este în scădere. Societatea omenească alungă din habitatele lor naturale speciile, elementele ecosistemului. Când simțim efectele negative ale pandemiei cauzată de noul coronavirus, precum și ale schimbărilor climatice, putem realiza cât de vulnerabili suntem noi, oamenii: suntem doar părțile minuscule ale unui sistem complex.

Trebuie să găsim împreună oportunitățile, drumul bazându-ne pe valorile înființate și conservate de strămoșii noștri. Conservarea și transmiterea generațiilor viitoare a acestor valori sociale, economice, naturale și culturale este responsabilitatea noastră comună.

O existență umană fericită durabilă este posibilă doar în concordanță cu natura în cazul în care putem realiza armonia dimensiunilor cheie ale vieții noastre (agricultură, viața noastră socială, protecția mediului, viața noastră culturalo-artistică).

Astfel încearcă „Cântă pădurea” să-și asume un rol semnificativ în găsirea drumului, în evidențierea valorilor reale, iar cu ajutorul forței pădurii și a muzicii construind o comunitate care se veghează reciproc.

„Cântă pădurea” – Zilele Artistice din Mátra a fost organizat pentru prima oară în vara anului 2004. Evenimentul ce la început a fost de 3-4 zile a devenit un șir de evenimente de 9 zile ce se desfășoară în 9 locații, apoi a devenit o serie de evenimente naționale și transfrontaliere, ce se desfășoară prin cooperarea comunităților și organizațiilor (autorități locale, sectorul forestier, parc național, organizații civile), precum și a artiștilor.

În 2013 a început șirul evenimentelor organizate în

Acord de cooperare pentru conservarea valorilor – Endre Spiegel,
Ernő Görgényi și Lajos Szabó (fotografie: Lajos Puskás)

alte regiuni ale țării, astfel popularitatea evenimentului a devenit de nivel național. Pe lângă evenimentul organizat în munții Mátra, se organizează și în regiunea Gyula și Kecskemét. „Cântă pădurea” s-a prezentat și în regiunea localităților Székesfehérvár și Miskolc.

DE CE VALEA CRIȘURILOR? – DRAGOSTEA FAȚĂ DE VALEA CRIȘURILOR

M-am născut la Sarkad, mi-am petrecut copilăria în această localitate. Experiențele copilăriei (dragostea maternă, aromele, gusturile, peisajul, chipul, vocea și modul de viață al localnicilor) se încorporează în personalitatea oamenilor. Experiențele mele se leagă de valori naturale ale Văii Crișurilor cum ar fi pădurea Mályvádi, Városerdő, pădurea din Sarkad-Remete, Crișul, câmpia. Nu vor uita niciodată când ca student la liceu am făcut muncă de vară la Silvicultura din Gyula în pădurea din Remete. Cu ajutorul lui nenea Pista Cseke, pădurarul am săpat în pădurea cu stejari. Am măsurat diametrul și înălțimea stejărilor și frasinilor pădurii bătrâne, estimând cantitatea producției de lemn din viitor. Chiar și în prezent vizitez din când în când pădurea de stejari ce a devenit o pădure uriașă. Nu voi uita niciodată acea experiență când fiind student la inginerie forestieră la Sopron. Am încercat să nu fac zgomot, să mă apropii încet cât mai aproape de ei. În final ultimele 50 de metri le-am făcut târându-mă pe burtă. Când am simțit deja mirosul cerburilor, am reușit să fac câteva fotografii memorabile cu aparatul de fotografiat Zenit despre cerbii îndrăgostiți.

Mai târziu, după înființarea școlii forestiere din pădurea Városerdő, fiind secretarul Departamentului Școlii din Pădure a Asociației Forestiere Naționale am petrecut nenumărate zile memorabile în pădurea Városerdő în compania lui Lajos Puskás, Katalin Vid și Imre Hajdú. Împreună cu Lajos am organizat programe profesionale de pedagogia pădurii. Experiențele oferite de vânătoare mi-au întărit atașamentul.

Eu întotdeauna mă simt acasă în Valea Crișurilor. Majoritatea familiei mele și a prietenilor mei trăiesc aici. O parte a familiei trăiește pe cealaltă parte a hotarului, în regiunea localității Salonta. (în 1941 bunicul meu, János Mátyási trecând granița verde a devenit localnic al localității Sarkad) Mă interesează cum se schimbă destinul lor, destinul comunității locale și a pădurii. Mă simt res-

ponsabil. Când s-a ivit oportunitatea și a fost loc de ajuns, a devenit evident că în regiunea Crișurilor „v-a cânta pădurea”.

La sfârșitul lunii septembrie a anului 2015 s-a organizat primul eveniment cu titlul „Cântă pădurea” în pădurea Városerdő din Gyula. Noi toți care am participat la cooperarea regională din Gyula ne-am pregătit cu mult elan: Fundația Cântă pădurea, Școala forestieră din pădurea Városerdő ce funcționează cu ajutorul DALERD Zrt., Autoritatea locală a localității Gyula, clubul foto Aladár Székely, muzicienii și dansatorii participanți, precum și voluntarii entuziaști din localitățile Gyula și Sarkad.

Majoritatea programelor evenimentul în aer liber „Cântă pădurea” s-au organizat departe de civilizație, în mijlocul pădurii unde dorim să fie întotdeauna vreme bună. În seara dinaintea evenimentului s-a adunat echipa la școala din pădure și am examinat cu îngrijorare buletinul meteo. Ploaia nu este înlocuită cu razele soarelui, dar nu ne-am descurajat, deoarece unul dintre motoarele noastre este: „Nu este vreme rea, doar înbrăcămintele rele”. Am avut încredere în faptul că mulți vor fi curioși să vadă valorile naturale ale pădurii Városerdő și a pădurii Mályvádi, precum și artiștii ce vor apărea la evenimentul „Cântă pădurea”. În dimineața următoare ne-am trezit la o vreme de toamnă fără vânt, dar ploioasă. La ora stabilită au început să se adune oamenii sub stejarii bătrâni. Nu a plouat intens, astfel am putut porni la o plimbare din pădurea Városerdő spre izvorul Biri (un izvor legat de Crișul Negru) din pădurea Mályvádi. Plimbarea ghidată din pădure a luat sfârșit pe malul izvorului unde se află un loc de concert minunat. Oprind din când în când în ploaie, povestind, într-o dispoziție bună am străbătut cele 3 km până la izvorul Biri. Împreună cu prietenul meu inginer forestier, Lajos Puskás am preluat conducerea, în drum spre izvor ne-am întâlnit cu frasini, cu stejari, cu broaște de pădure, cu călugărița și cu nenumărate alte specii ale locului, cu sistemul de relații ecologice. Am

Cântă pădurea în Valea Crișurilor

povestit despre activitatea omului de formare a naturii, precum și „reaprovizionarea ecologică a apei”. Am folosit toate simțurile în timpul acestei plimbări. Nu am examinat copacii doar de la o anumită distanță, ci pe lângă experiențele vizuale am folosit și simțul mirosului și a gustului, precum și experiențele tactile. Chiar și acum simt în gură gustul amar al murelui. Apropiindu-ne de izvor am auzit acordarea instrumentelor muzicale ale artiștilor ce ne-au fermecat. Când am ajuns la izvorul Biri, ne-a așteptat o priveliște uimitoare. Pe celălalt mal al izvorului, în apropierea stejarilor și a frasinilor am observat reflexia artiștilor pe suprafața apei. Publicul dedicat și entuziast de aproximativ 80-100 de persoane, care au finalizat turul, și-au ocupat locul pe iarbă așteptând merita recompensă. A început concertul din pădure, Dongó încet a suflat în flaut, degetele lui Fábri s-au mișcat încet

Chiar și în timpul concertului spectatorii sunt aproape de pădure stând pe pământ (fotografie: Barnabás Bánfi)

pe corzi. Atunci s-a produs un miracol, ca într-o magie au dispărut norii, iar razele calde ale soarelui au apărut luminând deasupra participanților, a publicului, a artiștilor și a copacilor. Fenomenul a fost perceptibil pe o rază de 200 m. Niciodată nu voi uita acele chipuri. Oamenii închizându-și ochii și-au îndreptat fețele spre lumină bucurându-se de razele mângâietoare ale soarelui, mirosul pădurii și melodiile ce au pătruns în inimile noastre, melodiile ce au luat viață din instrumentele muzicale ale celor doi artiști Balázs Dongó Szokolay și Géza Fábri. Cobza, flautul, taragotul, cimpoiul, toate aceste instrumente muzicale au mișcat coardele sufletului nostru. Dongó a cântat nu doar pe flaut, dar a folosit ca instrument chiar și crengi, apa sau tufărișul. În câteva minute ne-am aflat într-o stare emoțională ridicată. Când în acea liniște a răsunat sunetul produs de taragotul lui Dongó Szokolay, am știut că prietenul meu își plânge fiul care a murit cu câteva zile în urmă. Durerea lui s-a dizolvat în muzică, în pădurea înconjurătoare și în dragostea oamenilor. Mulți au plâns în liniște. S-a produs catharsisul. Aici pădurea, muzica și oamenii au format o remarcabilă unitate armonioasă. Oamenii care au luat parte la acest spectacol au

știut că acest lucru nu e doar o simplă coincidență. Bunul Dumnezeu, mângâindu-ne chipurile cu razele calde ale soarelui, a arătat cât de mult îi place ceea ce facem. A fost o experiență de „Cântă pădurea” unică și irepetabilă. De atunci tot mai mulți vizităm aceste concerte din pădure, și căutăm și găsim împreună „reîncărcarea fizică și mentală” în mijlocul pădurii.

Evenimentul este unic chiar și la nivel european. Este semnificativă pădurea ca locație. Programele sunt pentru toți membrii familiilor, fiecare generație poate găsi ceva interesant.

Acel prim concert la izvorul Biri – Balázs Dongó Szokolay și Géza Fábri, 2015

Elementele tipice de program ale seriei de evenimente „Cântă pădurea”:

- concerte de muzică clasică și muzică populară, casă de dans
- primbări ghidate prin pădure
- prelegeri educative
- expoziții de arte
- evenimente sportive desfășurate în pădure (tururi cu bicicleta, drumeții, ture cu canoe)
- ospitalitate rurală cu mâncăruri, produse, vinuri, tradiții locale
- programe pentru copii
- exemple de management durabil
- competiții artistice (fotografii, literatură, desene de copii)

La început la acest eveniment au avut oportunitatea de a participa doar artiști amatori, talente tinere, în zilele noastre însă apar la acest eveniment artiști cunoscuți la nivel național, artiști care au câștigat premiul Kosuth sau premiul Prima Primissima.

Iată câțiva dintre artiștii participanți la evenimentul „Cântă pădurea”(listă neexhaustivă): Orchestra Simfonică din Eger, Orchestra Simfonică a Județului Békés, Orchestra Simfonică Monarchia, Máté Szabó Sipos, Bea Palya, István Szalonna Pál, János Csík, Dűvő, Júlia Kubinyi, Formația Muzsikás, Mária Petrás, Balázs Dongó Szokolay, Félix Lajkó, Cimbaliband, Zoltán Orosz, cvartetul Corpus Harsona, In Medias Brass, Misztrál, Zoord, Talamba,

Csörömpölök, Cvartetul Intermezzo a Filarmonicii de Stat Oradea, Orchestra Musica Mansuéta, Éva Bolba și Jazzterlánc, Corul Cantemus, Formația de fete Aurin, Vox Mirabilis, Corul Ferenc Erkel, Corul Kónya, Petruska, Corul mixt Cantus Corvinus și Béla Bartók, Ansamblul de dans Criș și Harrucken, talentele Virtuozilor.

Ansamblul muzical Muzsikás a sosit în pădurea minunată, 2018

„CÂNTĂ PĂDUREA” TRANSEDE GRANIȚELE

Evenimentul a primit un caracter transfrontalier în 2016, ziua de deschidere a evenimentului din Mátra a fost organizat la Filacovo în Slovacia, iar una dintre zilele evenimentului din Valea Crișurilor a fost organizat în apropierea localității Oradea, la Băile 1 Mai. În regiunea Partium s-a alăturat organizării Consiliul Județean Bihor, Filarmonica de Stat Oradea, Liceul de Arte din Oradea, Agenția de Management al Destinației Bihor, Regia Națională a Pădurilor Romsilva, Asociația Silvicultură-Vânătoare Oradea. Am participat cu mult elan, dar și cu puțină frică la munca de preparare. Apoi toată tensiunea acumulată a devenit o experiență comunitară extraordinară în „pădurea minunată”. În zilele noastre chiar și presa română a scris apreciativ despre eveniment.

Doar prin solidaritatea popoarelor bazinului carpat, în armonia cu natura putem atinge viitorul comun sustenabil.

Copii sunt cei mai sinceri, mai ales în pădure
(fotografie: Barnabás Bánfi)

RECUNOAȘTERI:

- În 2011 „Cântă pădurea” și organizatorul principal Lajos Szabó au primit *Premiul Prima a Județului Nógrád*.
- În 2014 seria de evenimente a primit premiul *Nógrádikum*.
- În 2017 a primit premiul *Ozone Zöld*, în 2018 a primit titlul *Festival Calificat*, iar în 2019 Asociația Festivalurilor Maghiare a recunoscut munca organizatorilor cu premiul *Nívó*.

EVENIMENTE EMBLEMATICE ÎN VALEA CRIȘURILOR

În data de 26 septembrie 2015, în prima zi a evenimentului s-a desfășurat ceremonia de inaugurare a *Plăcii memoriale a solidarității* în capela din pădurea Városerdő. Creatori: Judit Józsa sculptor ceramic, Cavalerul Culturii Maghiare. De atunci în fiecare an se desfășoară aici ceremonia regională de deschidere a Săptămânii Pădurilor. În data de 28 septembrie 2019 a fost semnat în fața presei acordul de cooperare trilateral dintre DALERD Zrt., localitatea Gyula și Fundația Cântă Pădurea, prin acest acord au întărit cooperarea de mai mulți ani ce ajută dezvoltarea comunităților locale, sprijină consolidarea identității locale, dezvoltă turismul regional, creează un eveniment de calitate, crește atrac-

tivitatea regiunii în rândul tinerilor, întărește șansele de a rămâne în acea regiune. A avut loc și un concert de lansare din colecția din județul Békés a lui Béla Bartók.

Doar acei oameni au parte de experiența unică „Cântă pădurea”, de purificare, de reîncărcarea fizică și mentală care măcar pentru a întreagă zi se pot despărți de rutina zilnică, și iau parte cu într-adevăr la acest eveniment. Aspiră aerul curat, mirosul copacilor pădurii, transpiră de-a lungul unei plimbări în pădure, dau o mână de ajutor copiilor sau seniorilor care vor să traverseze pâraurile, și stând întins în iarbă, în îmbrățișarea copacilor ce emană o forță radiantă ascultă concertele.

Sunt convins că citind aceste rânduri, mulți se gândesc că ar dori și ei să trăiască astfel de experiențe, ar dori și ei să facă ceva pentru ca copii, comunitatea să aibă un viitor mai sustenabil și mai fericit, să conservăm acest spațiu minunat, Bazinul Carpatic.

Formația de fete Aurin a împodobit pădurea Városerdő, 2018
(fotografie: Lajos Puskás)

Cooperare
civilă
și școlară,
parteneriat,
teambuilding,
plimbare în istorie,
un proiect pentru
tineret în Anul
Memorial
Gulag

Activități pentru tineret, dezvoltarea comunităților

– misiunea pentru viitorul tinerilor

„Nu putem să clădim

întotdeauna viitorul pentru tineret, dar putem clădi un tineret pentru viitor.”

Franklin Delano Roosevelt

Nu există localitate în Ungaria, de la satele cu o populație de câteva sute de locuitori până la reședințele de județ unde nu ne-am confrunat cu problema că tinerii pleacă, părăsesc locul unde au copilărit, unde au învățat, unde trăiește familia lor. Tinerii înseamnă viitorul, viitorul familiilor, al comunităților, al localităților. Astfel este foarte important cum ne gândim noi, adulții, este vital să-i înțelegem și să-i implicăm în diferite activități, să-i lășăm să se dezvolte. Activitățile pentru tineret, ideea și metodele dezvoltării comunităților pot ajuta armonizarea și cooperarea dintre diferitele generații.

Există o întrebare ce îmi place foarte mult și o pun adesea când mă întâlnesc pentru prima dată cu un grup. Cer participanții ca să își amintească de o experiență comunitară semnificativă. Întotdeauna apar anii de liceu și perioada în jur de 20 de ani, evenimente școlare sau cele din internat, evenimente extracuriculare, diferite cluburi și cercuri, sport, dans popular, consiliul studentesc, grupuri de prieteni... iar participanții de vârstă diferită își amintesc de aceste evenimente cu aceiași intensitate cu care le-au trăit pe vremuri. Mă bucură acest fapt deoarece demonstrează ceea ce este și experiența mea personală de 25 ani ca asistent al tineretului: activitatea de teambuilding în școală și în afara școlii, activitățile comunitare, activitățile și dezvoltările locale pentru tineret au un rol semnificativ în viața oamenilor, a comunităților, a localităților, sunt determinante, câteodată aceste întâlniri, experiențe sunt chiar și decisive.

Stimate Cititor! Oprește-te pentru o clipă și gândește-te la evenimentele pe care le-ai trăit ca student, ca tânăr fiind parte al unei comunități! Cum a fost acea comunitate? Câți membrii a avut? Ce au făcut împreună? Cum și de ce ai ajuns să fii parte a acestei comunități? Erau adulți în jurul tău care te-au ajutat? Ați fost în legătură cu alte comunități? Cine a cunoscut comunitatea voastră? Adulții

Ca organizator,
moderator al
conferinței re-
gionale pentru
tineret Térfigyelő
din Békéscsaba
– Mária Zsótér

au luat legătura cu voi tinerii? A existat o locație unde v-ați adunat, v-ați întâlnit?

Dacă ne îndepărtăm de aspectele personale, și dacă extindem problemele, atunci putem construi structura activităților pentru tineret și cu tineret.

Am început munca la Casa Tineretului din Békéscsaba în anul 1991, având doar 25 de ani. Ca membru al unei comunități ce consta în majoritate din tineri, în libertatea dată de schimbarea de regim ne-am bucurat de viața plină de evenimente ce a caracterizat cea mai mare instituție culturală a reședinței de județ. La mijlocul anilor 1990 datorită unei licitații de succes a Ministerului de Interne administrația locală a orașului Békéscsaba, cu sprijinul unei colaborări serioase a orașului a înființat Consiliul Studenților din Békéscsaba, ce este cunoscut la nivel național și funcționează chiar și în zilele noastre, iar eu am devenit asistentul adult al acestuia. Organizația municipală ce reprezenta interesele studenților a avut nevoie de un spațiu mai mare, astfel în 1997 în Casa Tineretului s-a înființat Centrul Tineretului și Studenților Patent, ce a devenit baza funcționării sistemului interactiv al tineretului și copiilor din oraș, al sprijinului consiliului studentesc, precum și al activității de informare și consiliere al tineretului. Ca partener al Administrației Locale al Orașului Békéscsaba am înființat Forumul Tineretului din partea centrală a județului Békés, pe lângă taberele legendare pentru leaderii consiliului studentesc și pentru tinerii jurnaliști studenți organizate de Centrul Cultural Județean am avut oportunitatea de a participa la munca națională a tinerilor. Căutând noi provocări în 2014 m-am implicat mai ales în proiecte ale tineretului, dar pentru un timp scurt ca referent al tineretului din Békéscsaba am ajutat activitatea tineretului din oraș. În prezent sunt mentorul profesional al tineretului la Fon-

dul pentru Tineret Erzsébet în județul Békés. În cadrul proiectului EFOP-VEKOP cu titlul „Dez-

Instruirea colegilor în sala pentru instruire a Centrului pentru Tineret din Gyula

Elaborarea Programului de Acțiune pentru Tineret cu ajutorul tinerilor pe terasa Vadász Sörkert din Mezőberény

Voluntarii spațiului comunitar You-Klub din Szarvas se află în acțiune

voltări complexe ale tineretului – Noua generație re-loaded” oferim servicii profesionale pentru tineret grupurilor de tineri cu o vârstă între 12–25 ani, precum și pentru organizații, profesioniști și oameni care se ocupă cu activități voluntare și pentru tineret. Activitatea mea profesională din prezent, precum și cei 25 de ani de experiență profesională mă ajută să văd procesele profesionale pentru tineret din județul Békés în întregime. Este o întrebare eternă cum sunt tinerii din zilele noastre. Dar să întoarcem întrebarea: ce fel de tineri am fost noi, generația cititorilor la 12-25 de ani? Aceasta este o perioadă lungă, cu caracteristici biologice, psihologice, sociologice diferite, dar împărțită în perioade mai scurte poate fi aplicată și generației noastre, și tineretului de azi. Ce caracterizează tânărul din ultimul an al ciclului gimnazial care se află în fața unei decizii profesionale? Ce caracterizează un licean ce este pe pragul de a deveni independent, ce își caută drumul în viață? Ce caracterizează un student la universitate, un student al unei școli profesionale, sau chiar un tânăr care a început să lucreze sau își caută un loc de muncă, care lăsându-și familia, me-leagurile natale în urmă, își încearcă norocul într-un alt loc? Întrebarea și răspunsurile asigură noi aspecte pentru activitatea de ajutorare a tineretului ce se desfășoară zi de zi cu ajutorul profesioniștilor și al comunităților locale, și în același timp împreună cu tinerii: cunoașterea grupului țintă, reacția specială la nevoile locale specifice.

Cum am dori noi, adulții să vedem tineretul de azi? Aceasta este o întrebare la fel de complexă ca cea anterioară. Cum ar dori să vadă părintele copilul, profesorul sau antrenorul studentul, managerul unui club tinerii ce își petrec timpul liber, organizațiile civile noile talente? Ce tineri ar dori să aibă într-o localitate primarul, organul reprezentativ, referentul tineretului, profesioniștii ce se ocupă cu prevenția drogurilor? Există nenumărate răspunsuri. Aceste răspunsuri și acești protagoniști reprezintă o nouă bucată a activității pentru tineret, pe care noi îl numim cooperare intersecto-

Campionatul Național Chill and Ride și BMX organizat la 2018 în Békéscsaba

Așteptare, când nu se întâmplă nimic – momentele unui proiect serios pentru tineret într-o stație de autobuz

rială. Diferite instituții, organizații, profesioniști, tineri fac un schimb de opinii, experiențe, planifică, organizează, implementează idei, și între timp acordă atenție unul celuilalt, învață unul de la celălalt și despre celălalt.

Dar să ne întoarcem la idea cum am dori să fie tineretul. Să fie motivați, interesați, cooperativi, responsabili, bine crescuți, să-și cunoască drepturile, dar și responsabilitățile...

Acum să încercăm să vizualizăm în fața noastră un tânăr sau un grup de tineri! Vă puteți imagina că adolescentele ce umblă râzând pe stradă, ne șochează cu hainele uimitoare și cu părul vopsit albastru și roz, contemplează depre identitatea europeană? Vă puteți imagina că băieții care aleargă cu rolere, skateboard-uri, biciclete BMX în centrul orașului pe pavajul ornamental reînnoit din resurse UE lăsând urme de cauciuc, formează un strat social activ care se simte responsabil pentru faptele proprii, pentru mediul mai larg sau mai strâns? Sau tinerii care la sfârșit de săptămână (în vremuri fără coronavirus) în zori de zi, după ce au băut puțin mai mult decât ar fi trebuit urlă pe stradă sunt conștienți de faptul că după câțiva ani ei vor deveni cei responsabili de formarea și dezvoltarea localității în care trăiesc? Dar așa este. Ei sunt tineri în cele 24 ore ale zilei,

sunt sensibili, plini de energie și întrebări fără răspunsuri, își caută rostul în viață, cercetează adulții, văd ce gândim cu adevărat, caută legătura cu cei de aceeași vârstă, cu adulții, cu comunitățile, cu viitorul lor, dar noi îi observăm doar într-un moment atare și formăm o părere despre ei (cum se întâmplă și cu ei, poate în același moment, când observă privirea noastră revoltătoare, remarcile noastre care exprimă dezaprobarea noastră).

Nu există tineri model, cum nu există nici adulți model. Dar cum spune Franklin Delano Roosevelt: „Nu putem să clădim întotdeauna viitorul pentru tineret, dar putem clădi un tineret pentru viitor.” Pentru mine aceasta înseamnă activitatea, munca pentru tineret, dezvoltarea comunităților de tineret. Cu o mică, dar foarte importantă adăugare: împreună cu ei. Munca pentru tineret nu este ușoară, deoarece lucrăm cu și pentru acea generație care sunt cei mai mari critici ai adulților, care câteodată doar din încăpățănare nu vor să ne dea dreptate, câteodată ale căror frază sau comportament ne face să ne pierdem răbdarea. Totodată munca pentru tineret e în același timp ușoară, deoarece acele metode non-formale cu care lucrăm, sunt eliberatoare, creative, aici nu există răspunsuri incorecte, nu există note, aici există doar dialog, atenție la ceea ce spune sau face cealaltă persoană, muncă în echipă, vorbim la per tu (nu e condiție), planificarea viitorului se poate face chiar și stând pe burtă pe o uriașă hârtie de ambalat, există autocunoaștere, soluționarea conflictelor, participare, înțelegere, competență...

Ce înseamnă activitatea, munca pentru tineret în diferitele localități? Mit is jelent egy-egy településen az ifjúsági munka? Ce înseamnă activitatea, munca pentru tineret în diferitele localități? Putem citi nenumărate studii despre interpretarea, scopul, atribuțiile, instrumentele muncii pentru tineret. Dacă nu ne deranjează aceste interpretări, dacă desfășurăm activități în localitatea noastră cu bucurie pentru și cu tinerii, ceea ce ajută îmbunătățirea situației de viață, socializa-

Tabăra de dezvoltare a proiectului Voluntariat personalizat la Clubul You-Klub în organizarea Fundației pentru Comunități Civile din Szarvas

rea, oferă oportunități extracuriculare, atunci deja am contribuit cu mult să ajutăm munca pentru tineret. Să vedem o enumerare în care poate putem recunoaște formele ce se desfășoară în localitatea noastră. În primul rând voi enumera câteva care oferă un fond din partea administrației locale și a localității (unele dintre acestea se poate desfășura de către instituții sau organizații):

☒ localitatea deține un concept pentru tineret și un plan de acțiune, ceea ce de obicei determină sarcini, resurse pe o perioadă de 5 ani, sau cu un plan de dezvoltare ce afectează acea generație, și au fost făcute prin implicarea membrilor acestei generații (astfel de localități sunt de exemplu Békés, Békéscsaba, Gyula, Mezőberény, Szarvas),

În data de 16 noiembrie 2020 la Mezőberény s-a înființat GYIÖK, pregătirile s-au efectuat în persoană la locație, formarea s-a efectuat în spațiul online

din Békéscsaba funcționează din resurse ce provin de la administrația locală; proprietarul terenului de sporturi extreme din Békéscsaba este administrația locală, operatorul este Asociația de Sport Extrem din Békéscsaba, ce primește resurse din fondul municipal al tineretului pentru funcționarea terenului; You-Klub din Szarvas este întreținut din fonduri civile de către Fundația pentru Comunități Civile și de către Asociația You-Klub; la Békés în Centrul pentru Tineret Connect funcționează clubul pentru tineret al Fundației Életműhely).

O tabără pentru tineret poate fi activitate pentru tineret, o serie de activități de autocunoaștere, un grup de istorie locală, un club pentru tineret în Casa de cultură, activități de agrement organizate pentru tineri, sprijinirea serviciului comunitar școlar, programe locale de prevenție a drogurilor și de promovare a sănătății, alegerea locală a primarului student, o pagină redactată de către tineri în ziarul local.

Cu cât mai multe sunt într-o localitate inițiativele ce mișcă tineretul și ce pornesc nu doar de la administrația locală, cu atât mai mult societatea locală se va gândi la tineret și va avea grijă de acesta. Toate acestea pot fi coordonate de organizații civile sau o comunitate rezidențială, o persoană determinantă, dar chiar și tinerii unindu-se pentru realizarea unui eveniment. Și toate acestea sunt existente și în spațiul online, ceea ce trebuie învățat și de către cei care nu au folosit spațiul online.

Munca pentru tineret este activitatea indispensabilă a construirii viitorului plină de bucurii și provocări atât în localitate cât și în lumea online.

În cadrul serviciului comunitar școlar s-a format Color Commando la un festival LIKE (Evenimentul Cultural al Tineretului Vagabond) la Békéscsaba

Teambuilding pentru tineri la Centrul pentru Tineret din Gyula

☒ referent pentru tineret, un angajat (de obicei) al primăriei care este coordonatorul muncii pentru tineret al localității, este un mediator între protagoniști, este administratorul teritoriului tineretului (este la Békés, Békéscsaba, Gyula, Mezőberény, Szarvas),

☒ tineretul apare numit în administrația locală atribuire zona unui viceprimar, o referire la domeniul tineretului poate fi inclusă în numele unui comitet al grupului, sau apare printre sarcini (pe pagina de web a localității în meniul structura administrației locale putem găsi informații exacte despre acestea, merită să investim puțin timp și să examinăm unde și cum apare acel grup, teritoriu),

☒ există un fond independent pentru tineret în localitate din care se pot finanța proiecte locale pentru tineret, sau pot fi sprijinite evenimente, comunități,

☒ există Masa Rotundă a Tineretului, unde administrația locală, instituțiile, organizațiile ce se ocupă de tineret, precum și reprezentanții tineretului se pot întâlni, pot consulta (de exemplu Masa Rotundă a Tineretului din Békéscsaba este parte a conceptului pentru tineret și planului de acțiune, președintele este primarul),

☒ există consiliu studentesc de nivel municipal sau consiliu pentru copii și tineret de nivel municipal (Consiliul Studentesc din Békéscsaba, Consiliul Studentesc Municipal – Gyula, Consiliul pentru Copii și Tineret – Mezőberény),

☒ există spații comunitare pentru tineri (Centrul pentru Tineret din Gyula este operat de Asociația non-profit Mi egy Másért cu contract de performanță cu sprijinul unor fonduri semnificative din proiecte și de la administrația locală; Biroul Studentesc Patent al Centrului Cultural Csabagyöngye

Vise ce ajung până la stele

Activitatea Sătucului cu artizanaturi Bábg্যালógló cu care ne-am familiarizat într-un număr anterior al revistei, constituie o insulă sigură pentru cei ce sunt atrași de lumea zânelor. Sentimentul de apartenență așa de important pentru adulți și copii a produs nenumărate creații artistice în comunitate, dăruind bucurii celor mici și mari. Această putere creatoare s-a concentrat într-o carte cu povești de o frumusețe unică, ce a fost visată de Barbara Seres, liderul sătucului cu artizanaturi.

– Cum s-a născut povestea lui „Huba și Zizi, cei doi prieteni ce au vise ce aspiră către stele”, ce este chiar și titlul cărții cu povești?

– Am mai scris povești pe bucăți de hârtii ce au ajuns la fundul sertarului. Până când o prietenă m-a sunat că un ilustrator din Budapesta, Dana Tóth-Wéber, dorește ca să se scrie o poveste despre „Huba”, iepurașul ei, dar nu a găsit persoana potrivită pentru această sarcină. Prietena mea m-a recomandat pe mine. Dana m-a contactat, iar eu

i-am trimis câteva povești ce se aflau în adâncul sertarului. I-au plăcut foarte mult, iar ea mi-a trimis desene ce ilustrau iepurașul ei. Am fost atinsă de stilul ei. M-am angajat să scriu povestea, dar am cerut-o să îmi povestească despre iepurașul ei: cum se comportă, ce face, ce îi place. Atunci am aflat că soțul ei care s-a născut la Békéscsaba a cumpărat acest animal drăgălaș la Békéscsaba. În ziua când au dus iepurașul acasă, au aflat că familia așteaptă nașterea unui bebeluș. Din această povestire a început să se formeze povestea mea al cărei caracter principal pe lângă iepuraș a devenit Zizi, căluțul. Aventurile celor doi au fost inspirate de micile minuni ale vieții.

artizanaturi Bábagyalogló. Cui se datorează aceste creații minunate?

– Dana a făcut ilustrațiile, desenele. I-am trimis în continuare textul poveștii, iar ea a pregătit schițe și mi le-a trimis înapoi. Nu am intervenit în acestea. Am lăsat ca să se formeze liber conform autoexpresiei Danei. În timpul activităților le explic copiilor că ceea ce crează așa e bine cum reușește. Dacă o păpușă are sau nu ochi, cum sunt formate piciorușele sau mâinile, forma, culoarea nu contează. Aceasta este esența libertății artistice. Nu am trimis nimănui ilustrațiile cărții. Nu am dorit să aflu opinii. Pentru mine așa au fost perfecte cum s-au format în acel moment. La sfârșit povestea a fost lecturată de doamna profesoară Gyulainé Hárs Gyöngyi, „patronul” textului, și îi mulțumesc și pe această cale.

– Cum a devenit în cele din urmă tangibilă această carte de povești unică în toate privințele?

– Cu imprimare de calitate, în număr limitat de exemplare, copiile precomandate au fost distribuite în cadrul unei prezentări de carte intimă și festivă. Copiile rămase pot fi cumpărate acolo, chiar și mai târziu.

– Cunoscându-ți activitatea: povestea a prins viață chiar și în afara paginilor cărții?

– Da, acesta a fost planul. A fost scrisă cu gândul de a putea fi transpusă și într-un spectacol de păpuși. Povestea a fost prelucrată într-o tabără de vară, păpușile au fost cusute manual, și sunt accesibile la locație.

– Va avea continuare cartea de povești?

– Deoarece vânzările și publicitatea nu sunt relevante pentru mine, am lăsat în mod conștient ca exemplarele de cărți să ajungă acolo unde forțele destinului le duc, fără niciun efort artificial. Nu am avut așteptări, doar speranțe umile că zeci de cărți își vor găsi un cămin. Interesul față de carte a depășit așteptările, și astfel ridică posibilitatea continuării. Această problemă rămâne de văzut. Cred că dacă aceasta este calea împlinirii „viselor ce ajung până la stele”, atunci este inevitabilă.

– Ca pedagog ai ascuns mai mult decât o fantezie în povestea lui Huba și Zizi.

– Așa este, dar trebuie să știți că ideea am luat din realitate. După ce au cumpărat iepurașul, au aflat că adevăratul iepuraș Huba este fetiță, și nu băiat. În pofida acestui fapt familia a păstrat iepurașul, deși nu este rar că în aceste cazuri proprietarii animalelor mici scapă de animal. Povestea iepurașului începe într-un magazin de animale mici unde Huba trăiește printre animalele din ce în ce mai speciale cu această frică, atunci când apare în viața iepurașului Zizi, care cu puterea prieteniei îl ajută pe Huba să se confrunte cu temerile pe care le credea invincibile, cu speranța de a ajunge la steaua care îndeplinește visele. Cu ajutorul poveștii din această poveste a celor doi prieteni se reflectă călătoria spirituală eliberatoare a acceptării de sine, precum și ajutorul altruist ce provine din iubire.

– Munca ta este caracterizată de faptul că deși are la bază lumea copiilor, nu se îndreaptă doar spre copii. Acest lucru este adevărat și în cazul poveștii lui Huba și Zizi?

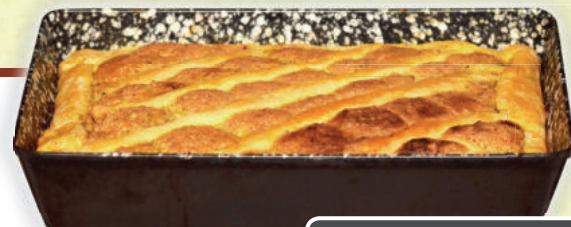
– Desigur. În trecut am scris piese care au avut un mesaj puternic atât pentru copii, cât și pentru adulți. La fel a fost scrisă și această poveste. După citirea poveștii mulți adulți au menționat: „Tanti Barbi! Această poveste ne transmite și nouă adulților un mesaj!” Pentru mine acest fapt înseamnă că atât povestea cât și mesajul ei pedagogic și-au îndeplinit obiectivul.

– Ce mesaj de bază are povestea?

– Învățătura de bază este că nu contează externalitățile, ci mai degrabă valorile interne.

– Ilustrațiile cărții de povești sunt minunate, nivelul lor artistic este excepțional, a fost întotdeauna marca comercială a muncii creative a sătucului de

Ferma Tusjak – LUMEA GUSTURILOR FERMEI

Autor: Éva Garay

Dacă facem o plimbare cu mașina pe drumul vechi 44 vom observa un membru micuț al rețelei Ferme în apropierea Crișurilor în lumea fermelor din Marea Câmpie Ungară: ferma Tusjak cunoscută ca stația din Kardos a traseului educațional.

Ferma evocă vremurile trecute, animalele sunt crescute în aer liber, așa cum au făcut și bunicii noștri. Folosim nenumărate instrumente, cunoștințe ce au fost folosite și de către strămoșii noștri – a început prezentarea fermei Ármin Tusjak,

Stilul de viață al fermei face parte din viața de zi cu zi la ferma Tusjak

După ce am vizitat curtea de păsări și grădina de legume, am ajuns la cămara ce evocă vremurile trecute unde putem admira abundența de produse preparate de mâinile sânguincioase ale doamnei Tusjak, Krisztina Papp. Dulcețuri, compoturi, murături, ierburi uscate și alte bunătăți sunt alinate pe rafturi. Lângă cămară se află un spațiu pentru cârnații și șuncile ce demonstrează tradițiile tăierii porcului, precum și slăninele indispensabile în cazul cărora putem observa procesul tradițional de sărare.

Am pus primul meu compot de cireșe în 2011 cu ajutorul unui prieten, iar în prezent punem aproape 600 de borcane în fiecare an – povestește gospodina fermei Tusjak. Majoritatea alimentelor pe care le consumăm sunt produse de noi înșine, astfel cultivăm legume și fructe, preparăm produse din carne afumate și sărate, murături, compoturi, precum și brânză, iaurt și cașcaval preparate din lapte de vacă și capră, totodată cultivăm și plante aromatice și medicinale, facem siropuri, fructe și legume uscate, produse de patiserie și pâine de casă.

„Gustări pentru oaspeți” apetisante

Este important de menționat că în loc de producție activă am ales agricultura durabilă extensivă – explică Krisztina. Aceasta înseamnă că nu ne străduim la producția în masă prin utilizarea maximă a animalelor, a pământului și a mediului nostru. Mica gospodărie a ajuns la stadiul actual în 7 ani, și reflectă atmosfera fermelor de pe vremuri, deoarece ceea ce privește funcționarea și funcția ei este asemănătoare acestor ferme. Însă datorită acestui fapt nu suntem o „fermă decor” clasică. Vizitatorii fermei noastre se pot familiariza cu viața de zi cu zi a unei gospodării țărănești, pot admira, hrăni, mângâia și îngriji animalele de fermă. Se pot familiariza cu secretul produselor de fermă, cu uscarea fructelor sau a legumelor sezonale, cu știința conservării, cu arta culinară a mâncărilor tradiționale.

Pe timpul vizitei noastre gazdele au pregătit două mâncăruri preparate în mod tipic la fermă ale căror specialitate este faptul că ingredientele lor se găesc în cămara fermei. Ca valoare adăugată se poate menționa că erau pregătite pe vremuri pe soba de gătit. (Soba de gătit este strămoșul aragazului, un instrument nemeritat uitat al timpului nostru, ce în trecut nu a fost folosit doar pentru gătit, ci și pentru încălzirea încăperii.)

În procesul de gătit au ajutat doi bucătari mici, dar foarte activi – copiii cuplului – astfel ajutând și procesul de predare a cunoștințelor și a conservării tradițiilor.

Fotografii: György Tószögi

Rețetă toroș sau varză murată cu ciolan de porc

Ingrediente:

- 2 linguri de grăsime de porc
- 1 ceapă medie
- 4 căței de usturoi
- 1 bucată de ciolan de porc dezosat tăiat în cuburi
- 2,5 kg varză murată
- 2 linguri de boia, cumin, sare după gust

Mode de preparare:

Curățăm ceapa, răzuim, și amestecăm cu grăsimea topită. Condimentăm cu boia. Apoi adăugăm cuburile de carne și rumenim carnea câteva minute. Între timp adăugăm usturoiul, și amestecăm bine. Când carnea s-a fiert pe jumătate, adăugăm varza murată – având grijă, dacă e prea să-

spălăm puțin varza – apoi amestecăm bine cu carnea. Adăugăm puțină apă, acoperim cu un capac, amestecăm din când în când, adăugăm apă dacă este necesar, și fierbem până ce este gata. Servim cu smântână de casă și cu pâine proaspătă de casă.

Numai ingredientele de casă pot da acel gust adevărat de casă

Prăjitură grilaj cu nuci

Ingrediente:

- 450 g făină albă
- 200 g zahăr pudră
- 1 pachet praf de copt
- puțină sare
- 2 ouă
- 250 g unt
- 1 ou pentru ungerea grilajului

Ingrediente pentru umplură:

- 8 ouă
- 8 linguri de zahăr pudră
- 250 g nucă
- 0,3 l gem de cireșe de casă

Pregătirea aluatului fraged:

Cernem făina într-un bol, adăugăm puțină sare, praful de copt, zahărul pudră, semințele de vanilie, ouăle de casă, untul înmuiat, coaja rasă a două lămâi, precum și zeama lor, apoi frământăm aluatul. Întindem partea mai mare a aluatului într-o tavă unsă, aranjăm bine, apoi ungem cu gem.

Pregătirea umplurii:

Separăm gălbenușurile de albușuri. Batem gălbenușurile împreună cu cinci linguri de zahăr pudră. Batem albușurile împreună cu trei linguri de zahăr pudră până devin

o spumă tare. Adăugăm nuca măcinată și spuma de albuș amestecând cu grijă. Turnăm și întindem masa de nucă.

Pregătim grilajurile din partea mai mică de aluat, și le așezăm pe partea de sus a prăjiturii. Ungem grilajul cu ouăle bătute. Introducem într-un cuptor preîncălzit la 200 de grade timp de 15 minute, apoi coacem la 180 de grade pentru alte 30 de minute până când devine auriu. Scoatem din cuptor, lăsăm să se răcească, apoi tăiem în cubulețe și servim presărat cu zahăr pudră.

Poftă bună!

Chiar și culoarea aluatului frământat de casă îi dezvăluie calitatea – gem, ouă, nucă – toate acestea sunt de casă

